

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS ★ JÚL ★ LIPIEC ★ 1995 ★ Č.7/446/ CENA 70 GR. (7000ZŁ)

Tento cenný, skoro dvestočinný obraz Panny Márie Šnežnej ukradli neznámi páchatelia v Kacvíne. O krádeži píšeme na str. 20. Foto: J.Pivovarčík

POĎAKOVANIE

Ústredný výbor Spolku Slovákov v Poľsku srdečne ďakuje p. Piusovi Papánovi, starostovi obce Lokce za štipendijnú pomoc poskytnutú nášmu krajanskému študentovi Jozefovi Galovičovi.

ÚV SSP v Poľsku

V ČÍSLE:

Nie sú spokojní	3
Krajan richtár	4
Osudy slovenskej menšiny v Poľsku v 20. storočí	5
Pamiatke Augustína Briju	7
Za krajankou Zonzelovou	7
Príd' turista k nám	8
Fakty a možnosti	9
Pálčivé rašeliniská	10
Krajanský zájazd na Slovensko	11
Hodiny slovenčiny trochu inak	12
Náš slávny rodák - Jozef Vojtas	13
Priletkeli k nám bociany	14
Spoločné hľadanie pravdy	15
Matičné volebné schôdze	16-17
Zo slovenskej literatúry	18-19
Čitatelia - redakcia	20-22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým - mladším - najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša pôradňa	28-29
Psychozábava – humor	30-31
Stáva sa...	32

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 33-36-88

ORGAN TOWARZYSTWA
SLOWAKÓW W POLSCE
(ORGÁN SPOLKU
SLOVÁKOV V POĽSKU)
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4
tel. 34-11-27

Wydawca

Zarząd Główny TSKCiS

Sponsor

Ministerstwo Kultury i Sztuki

Redaktor naczelný
JÁN ŠPERNOGA

Zespól

Vlasta Juchniewiczová,
Beata Klimkiewiczová, Jozef Pivovalčík

Społeczne kolegium doradcze

Augustín Andrašák, Žofia Bogačíková,
Jozef Čongva, František Harkabuz, Žofia
Chalupková, Zenon Jersák, Bronislav
Knapčík, Lídia Mšalová, Anton Pivovalčík

Skład i łamanie
„IKTUS”

Druk

Drukarnia TSP
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny w Krakowie w terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego.

Cena prenumeraty dla kół i oddziałów

Towarzystwa:

1 miesiąc - 70 gr (7000 zł)
kwartalnie - 2.10 zł (21000 zł)
rocznie - 8.40 zł (84.000 zł)

Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%

Do ceny prenumeraty indywidualnej
dolicza się koszty wysyłki

Nie zamówionych tekstów, rysunków
i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów
nadanych tekstów.

Za predsedníckym stolom

Predstaviteľia národnostných menšíň. Foto: J.Š.

O OCHRANE NÁRODOSTNÝCH MENŠÍŇ

Helsinská nadácia ľudských práv vo Varšave je hľadom jediná mimovládna ustanovizeň, ktorá národnostným menšinám v Poľsku a ich problémom venuje sústavnú pozornosť. Popri pravidelných stretnutiach s predstaviteľmi menšíň, venovaných zakaždým inému aspektu národnostnej problematiky, vyvinula celý rad iniciatív, akými boli o.i. príprava správy o situácii národnostných menšíň v Poľsku, ako aj návrhu zákona o národnostiach, intervencie v národnostných otázkach, organizovanie konferencií, stretnutí a iných podujatí s touto problematikou a pod.

Zaujímavé bolo najmä posledné stretnutie /20.-21.V. t.r./ s predstaviteľmi národnostných menšíň, ktorého sa zúčastnili o.i. zástupca generálneho prokurátora PR S. Šniežko a hovorca hlavného veliteľa polície A. Przemyski. Podľa nich hlavnou úlohou polície, prokuratúry a súdnictva je stíhanie, trestanie, ako aj predchádzanie zločinnosti, bez ohľadu na to, aké národnosti sú páchatelia, keďže vo svetle práva sú všetci občania rovní. S touto tézou nesúhlasili predstaviteľia menšíň, ktorí poukázali na rastúci počet prípadov zločinnosti a porušovanie práva majúcich jednoznačne

protinárodnostný charakter. Bolo ich veľa: pogrom Rómov v Mlawe a vraždy v kieleckej oblasti, podpaľovanie pravoslávnych kostolov, protiučajinské organizované akcie v Przemyšli, ničenie nemeckých pomníkov na Sliezsku, nehovoriac o ničení tabuľ a rozbijaní oblokov na našich klubovniach a iných protislovenských vystúpeniach na Spiši a Orave. Pritom často sa stáva, že polícia v takýchto prípadoch nielenže nereaguje, ale dokonca odmieta zasahovať. Preto predstaviteľia menšíň žiadali, aby si polícia a prokuratúra všimli tento protinárodnostný motív a zasahovali v každom takomto prípade porušovania práva, lebo len to bude umožňovať účinnejšiu prevenciu.

V ďalšej časti stretnutia predsedu sejmového podvýboru pre otázky prípravy národnostného zákona, poslanec H. Kroll oboznámił prítomných so stavom prác na tomto pre národnostné menšiny významnom právnom akte. Zdôraznil, že všetky predošlé návrhy tohto zákona, ako aj nedávno prijatý návrh ústavného záZNamu o menšinách sú podľa neho nevyhovujúce. Preto podvýbor pracuje na novom návrhu zákona, ktorý by po každej stránke vyhovoval európskym štandardom

a súčasne splňať požiadavky menšíň v Poľsku. - Problém je len v tom - podotkol H. Kroll - či bude schválený, keďže aspoň zatiaľ nie je v Sejme pre tento zákon najpriaznivejšie ovzdušie.

Veľa miestna v diskusií venovali účastníci stretnutia tzv. Rámcovému dohovoru pre ochranu národnostných menšíň, podpísanému 1.II.1995 v Štrasburgu, ktorý predstavil prof. Z. Galicki z Ústavu medzinárodného práva Varšavskej univerzity. Pripomienul, že podobných dokumentov bolo už viac. Napr. Všeobecná deklarácia ľudských práv, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, ako aj Medzinárodný pakt o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach, Protokol z kodanského zasadnutia konferencie o ľudskej dimenzii KBSE a pod. Ich spoločným nedostatkom bolo to, že nemali právnu moc. Podobne je s Rámcovým dohovorom, ktorý je - hovoriac stručne - malo konkrétny a zavádzajú krajiny, ktoré ho podpisali, k ochrane menšíň v rámci existujúceho zákonodarstva a možnosti týchto krajín. A s tým je to všelijako. Preto zatiaľ najúčinnejším spôsobom ochrany menšíň sú dvojstranné medzištátne zmluvy.

Dvojdňové stretnutie bolo veľmi živé, podnetné a zahrňovalo aj ďalšie aktuálne témy týkajúce sa o.i. situácie v oblasti národnostného školstva a kultúry.

J.Š.

POKLADNICA SPOMIENOK

Vzácny človek! Schovaný v Dolnej Zubrici, desať rokov na dôchodku. Jeden z prvých absolventov jablonského lýcea, aktívny tvorca krajanského hnutia. Inteligentný, ciel'avedomý, ale citlivý a jemný. Takéto vlastnosti môže mať len žena. Patria krajanke Angele Kulaviakové, rodenej Omilyakovej, učiteľke z Dolnej Zubrice.

Chcela som napísat - bývalej učiteľke, ale bola by to nepravda. Ona je láskavou paní učiteľkou ešte aj dnes, keď už dávno do triedy nevstupuje. Jej prístup k ľuďom, dôkladnosť, otvorenosť tomu nasvedčujú.

Pani Angela je chodiacou pokladnicou spomienok, stačí len vložiť klíč a sypú sa bez konca kraja. Je to možno paradox, alebo skôr neveriteľná záhada nášho mozgu, že najživšie sú spomienky z mladosti. Sú vryté tak hlboko, že

ani hrubé vrstvy ďalších 30 rokov ich neprikryjú.

Angela Kulaviaková pochádza z Hornej Zubrice a narodila sa 20. apríla 1935 v rodine Jozefa a Karolíny Omilyakovcov. Po meči je to úplne slovenská rodina a dedo vraj bol zatáty Slovák. Po praslici - dedo prišiel slúžiť na Oravu zo Sidziny. Ona však vyrastala v slovenskom prostredí, ktoré jej matka plne akceptovala. Otec sa dokonca súdne domáhal pôvodného prezviska, keď bolo rodine násilne popoľstené.

Hoci paní Angela svojim postojom jednoznačne vyjadruje svoju príslušnosť, stáva sa, že jej pôvod spochybňujú. Pochádza zo 7 detí, ale žijú len traja jej súrodenci. Roky vojny si pamätá len hmilsto, živý zostal výjav zostreleného lietadla na Babu horou a útek z pivnice, aby na vlastné oči videli vojnu.

Túžba po vzdelaní

Do školy začala malá Angela chodiť za Slovenského štátu, keď sa v Zubrici už nikto

nehľásil za Poliaka. Mali slovenského učiteľa a tak tomu bolo aj po vojne. Poľštinu sa učili len ako predmet. Hodiny paní Michniewskej sa obyčajne zamieňali na kľúčku alebo gul'ovačku a v lavici sedeli len dve žiačky. Angela sa na ➤

Angela Kulaviaková

pričaz otca musela učiť všetko, raz sa jej to vraj v živote zide.

Po vojne sa Omilyakovcom nežilo najlepšie, lebo zaviedli kontingenty a otec Jozef, ktorého prezývali kulakom, musel z jedného hektára odvádzat 1 q obilia, alebo platiť mäsom. Keďže vlastnili len pasienky pod Babou horou, žili z bačovky. Neraz mali tak vymetené komory, že nebolo na jar ani čo obsiať. Angela musela po 6. triede zostať doma a pásť kravy. Neúnavne však čítala a na jeseň uprosila otca, aby ju zaviezol do Jablonky do slovenskej 7. triedy. V zime bývali s Vladkou Knapčíkovou /ďalšia naša krajanka- učiteľka V. Bogaczová/ na internáte a na jar chodili do školy na bicykloch. Ďalej však študovať nemohla, lebo nebolo za čo. Najbližšia stredná škola bola v Novom Targu.

Až v roku 1951 sa naskytla šanca, ktorú využilo 24 študentov - otvorenie prvého ročníka slovenského lýcea v Jablonke. Zmattrovali však len 13. Pre Angelu Kulaviakovú to boli najkrajšie roky. Spomína si na vynikajúcich učiteľov zo Slovenska, na divadlo, ktoré nacvičovali s prof. Kozákonom a vyhrali 1. miesto, na vynikajúci kolektív. V poslednom ročníku mali už študenti aj odborné pedagogické predmety, ktoré ich pripravovali na učiteľské povolanie. Maturovali zo 6-8 predmetov pred komisiou z Nového Targu. Takmer všetci skončili ako učitelia.

Angela Kulaviaková sa po maturite zúčastnila učiteľského kurzu v Bratislave a po návrate jej na Inšpektorát v Novom Targu pridelili miesto učiteľky v Podsmre.

- *Boli tam veľmi dobrí ľudia* - hovorí A. Kulaviaková. - *V slovenských triedach sme mali 48 žiakov a v polskej bolo len 8 detí. Až keď som sa prestáhovala do Zubrike, uvedomila som si, akí tam boli ľudia uvedomeli. Škoda, že už to tak nie je v žiadnej dedine. Stará generácia pomrela a deti už nerozlišujú národnosť. Myslia si, že keď sú v Poľsku, musia byť Poliakmi.*

Vlastná rodina

Na svojom prvom pracovisku mladá učiteľka pobudla len 1,5 roka a potom ju srdce a oči čierneho mládence pritiahlí do Zubrike. V roku 1957 sa vydala za Emila Kulaviaka a o dva roky sa im narodil prvý syn Marian. Vtedy sa mladá mama dozvedela od svojich kamarátok, že v Krakove otvorili diaľkové učiteľské štúdium s vyučovacím jazykom slovenským a bez vŕahania sa naň prihlásila. Aj keď to bolo neskoro a 1. semester musela doháňať cez zimné prázdniny, neol'utovala. Štúdium trvalo 3 roky a až do 70. rokov to bola najvyššia forma vzdelenia pre kvalifikáciu učiteľa základnej školy. Angela Kulaviaková ho ukončila diplomovou prácou - Obraz slovenkého zemianstva v próze M. Kukučiná.

Neviete si ani predstaviť s akou nostalgiou listuje v starých dokumentoch - indexe, vysvedčeniaciach, fotografiách, vytáhuje z pamäti mená významných pedagógov Univerzity Komenského v Bratislave - Bunčák, Darovec, Štibraný, Furdík..., ktorí začiatkom 60. rokov prednášali v Krakove.

- *Veľkú zásluhu pri organizovaní tohto štúdia má Adam Chalupec z Varšavy, ktorý veľmi napomáhal, aby nám prednášali dobrí pedagógovia zo Slovenska* - spomína si A. Kulaviaková.

Škola, dom rodina

Čo je dôležitejšie? Po celých 30 rokoch učiteľskej praxe boli tieto tri pojmy pre Angelu Kulaviakovú rovnocenné. Život si nevedela predstaviť ani bez jedného z nich.

Postupom času sa rodina rozrástla o d'alsích dvoch synov - Zdzisława a Roberta. Mama ich učiala doma aj v škole. Meno pani učiteľky Kulaviakové bolo s dolnozubrickou školou späté od roku 1957. Väčšina detí chodila do slovenskej školy, ktorá sa vtedy nachádzala v bývalom pivovare. Pani učiteľka si spomína:

- *Vtedy sme v škole nemali ani rádio, ani časopisy, len trochu kníh, ktoré zachránili susedia bývajúci pri škole pred 45. rokom. Mali sme jeden glóbus s maďarskými nápismi. Postupne sme dostávali mapy, ale už v polštine. V tých časoch boli veľmi tuhé zimy s 20-30 stupňovým mrazom a s množstvom snehu. V škole bola taká zima, že nám na laviciach zamrzal atrament a v lavore voda. Keď sme sa cez prestávkou chceli zohriat' pri peci, bola taká horúca, že sa nám aj šaty pripálili. Ale pero sa v triede nedalo od chladu udržať.*

Náhle zmeny

Postupom času sa slovenkí učitelia začali zamieňať za pol'ských a veľa detí odchádzalo do stredných škôl preč z Oravy. Bolo to možné vďaka autobusu, ktorý začal premávať aj do Zubrice. A vtedy sa začali aj zmeny a postupné ubúdanie žiakov v slovenskej škole. A. Kulaviaková otvorené hovorí, že sami rodičia prosili, aby sa slovenský jazyk učil len ako predmet, lebo deti mali ľažkost vo zvládnutí niektorých predmetov v pol'ských školách. V Dolnej Zubrici došlo k likvidácii slovenskej školy v roku 1964, čo bolo medzi iným spôsobené aj nedostatkom slovenských učiteľov odborných predmetov a taktiež nedostatkom učebníčkov. Odvtedy sa tu slovenčina učí ako nepovinný predmet.

Angela Kulaviaková si svoje učiteľovanie rozdelila na tri obdobia. To druhé datuje na roky 1966-1975. Dobre ho vystihuje stručným opisom učebníčkov:

- *Slovenské čítanky vydané v Poľsku boli nezmenené až do 80. rokov. Ústredný výbor nášho Spolku poprosil Maticu slovenskú o nové učebnice. Poľské školské orgány nám ich však nedovolili používať, pretože sa v Poľsku učí podľa iných učebníčkových osnov, než na Slovensku. Podľa mňa to bol iný dôvod. Slovenské knihy boli krásne vydané - farebné a tie, čo sme mali my, oslavovali Stalina, Gomulku, čmudiace komíny sliezskych hutí a koksovni a vôbec nehovorili o živote na Slovensku, o našich dejinách a božechrán o Orave.*

Posledné desaťročie

Pre A. Kulaviakovú ako učiteľku to boli roky snáď najpriaznivejšie. Z Matice slovenskej dostávala časopisy, rozprávkové filmy, platne - a všetko to využívala pri vyučovaní. Zapájala sa so žiakmi do kresliarskych a recitačných súťaží Života, nacvičovala divadlo, krátke páisma slovenskej poézie, piesní a tancov. V tom čase mala dvojité triedy /dve vekové skupiny žiakov/ a musela sa na jednu hodinu pripravovať

dvojnásobne. Neraz sedávala nad zošitami do jednej v noci. Ale oplatilo sa. Doteraz si stovky žiakov s radosťou spomínajú na hodiny slovenčiny, rekreačné tábory, výlety na Slovensko. To, že v nich niečo zostalo, svedčia aj slovenské ľudové piesne, ktoré znejú na rodinných či obecných slávnostiah.

Nie je dlhorocnej pani učiteľke smutno za školou? Neprizná sa, že áno. Pocit'uje to hlavne teraz, keď sa deti osamostatnili, vnuci podrástli a zostala doma s tým najmladším, Robertom.

- *Pripominali mi, aby som sa vrátila - hovorí - keď za mnou prichádzali s kvetmi na Deň učiteľov, ale vtedy som vôbec nemala čas. A teraz už dôchodcovia nemajú čo hľadať v škole. Nemám už taký sluch, zrak ani pamäť.*

To, čo pomaly, s presvedčením vkladala do detských hlávok celé roky, vidieť aj na Robertovi. Bez vedomia rodičov /maminy určite/ začal chodiť na schôdze miestnej skupiny v Dolnej Zubrici a odrazu sa stal predsedom OV na Orave. Krásny zrkadlový obraz maminých ideí. Podporuje ho matka v ďalšej činnosti?

- *Naopak, on podporuje mňa. Káza mi písat pamätník, o všetkom, čo som zažila aj počula od svojich rodičov. Ak budem môcť, tak sa do toho pustím. Ale Roberta to vzalo! Vzalo by to aj iných, keby sa aspoň trochu zapojili do politickej práce.*

Angela Kulaviaková nepôsobila v Spolku Slovákov v Poľsku prvej línii, nezastávala žiadne funkcie. Ale bola dobrou spolupracovníčkou nebohého Eugena Kota, ktorý bol veľký Slovák a väzila si ho. On ju povzbudzoval, keď sa iní pokúšali osočovať jej žiakov a zastrašovať, že chodia na slovenčinu.

Životná skúsenosť

- *Na Orave oddávna žijú Slováci aj Poliaci* - hovorí A. Kulaviaková. - *Ale hlavne po 20. roku sa tu v rôznych časových intervaloch prejavuje šovinizmus a netolerancia. Po mojich 30 rokoch práce so slovenskými deťmi môžem smelo povedať, že tu na Orave, tu v Poľsku, Slováci boli, sú a vždy budú, kym bude Orava Oravou! Máme na našich slovenských rodinách zaťať, nevesty, známych aj priateľov - Poliakov. Máme ich všetkých radi.*

A. Kulaviaková mnohokrát rozmýšľala, prečo si naši neprajníci želajú, aby sa Slováci na Orave niečim odlišovali. Tvrdia, že by to mal byť jazyk. Ona však tvrdzo reaguje:

- *Nie moji milí! Orava má svoje nárečie. Naši rodiaci, roztrúsení po celom svete, keď sa vrátili domov, hovoria iba po oravsky. Po oravsky rozprávajú aj Poliaci, ktorí sa tu usadili dávnejšie. Veľmi zaujímavé je to, že ti, čo sa cítia Poliakmi a majú napr. nevestu spoza Oravy, hovoria - máme nevestu z Poľska.*

Koľko životných skúseností, koľko pravdy sa skryva v tejto žene. Život jej doprial veľa potešenia z vedomostí deťí, ale ju ani nešetril pred pohľadom pohľadom niektorých „väčinových učiteľiek.“ Neušetril ju ani pred požiarom, ktorý v roku 1984 pohľadal ich dom. Po roku Angela Kulaviaková odišla do dôchodku. Nebola by škoda, pani učiteľka, nechať si svoje spomienky a skúsenosti iba pre seba?

Text a foto:
VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

NIE SÚ SPOKOJNÍ

Vyšné Lapše patria podľa počtu obyvateľstva k priemerným spišským obciam nižnolapšanskej gminy. Ako povedal richtár obce Andrzej Skorupka, obec obýva 875 obyvateľov, z ktorých sa väčšina zaobráva poľnohospodárstvom. Priemerné lapšanské gazdovstvo je neveľké, od 4 do 8 hektárov pôdy. Vzhľadom na tamojšie klimatické a poveternostné podmienky, väčšinu chotára zaberajú lúky a pasienky. V posledných rokoch sa rozšíril areál lúk, a to zásluhou toho, že gazdovanie sa v súčasnosti neveľmi vypláca. Mnohí mladí roľníci po zhodnotení súčasných podmienok, ak si to môžu dovoliť, radšej nechávajú otcovu roľu a odchádzajú za prácou mimo obec, často do cudziny, najmä Rakúska a Nemecka. Samozrejme, že zarobené peniaze neskôr investujú do svojho gazdovstva, kúpy auta, alebo výstavby rodinného domu.

Pri kostole

Zdá sa, že obecné dianie sa v súčasnosti sústredí už okolo miestneho kostola sv. Petra a Pavla. V minulom roku, tesne pred senami Lapšania pristúpili k oprave strechy, ktorú pokryli novým plechom. Neskoršie celý vonkajšok kostola pomaľovali. Stavebné práce pokračujú aj v tomto roku. Lapšania už opravili rozpadávajúci sa mûrik, ktorý obklopuje kostol a rozšírili v ňom dva hlavné vchody (z dvoch na štyri metre). Ešte v tomto roku plánujú vydľážiť farebnými dlaždicami chodníčky okolo kostola. Obyvatelia pracujú pri kostole svojpomocne, vedľa bude slúžiť nielen im, ale aj budúcim pokoleniam. Preto nečudo, že sa práca zúčastňuje takmer celá obec. Okrem toho na opravu urobili peňažnú zbierku. V minulom roku po 120 zlôtých a v tomto po 50 zlôtých od každej rodiny.

Podpora zo zámoria prišla včas

Je dobré, keď máme v bohatej cudzine rodákov - pochvaľujú si Vyšnolapšania. - Neraz nám v ľažkých chvíľach pomohli. Slova uznania a pochvaly si zaslúžia hlavne krajan Ján Griglák a nedávno zosnulý Teofil Krišák, ktorí kvôli chlebu a lepšemu životu opustili pred niekoľkými rokmi svoju obec a chudobnú spišskú zem. Napriek odluke nikdy na ňu nezabudli. V Amerike sa im poštastilo a svojím šťastím (finančným) obdarovali iných spolurodákov. Spomínaní kr. T. Krišák a J. Griglák uskutočnili v Amerike zbierku na lapšanský kostol, požiarников a vynikajúcu dychovku. Požiarnci k daru z Ameriky doložili chýbajúcu čiastku a v minulom roku si kúpili nový hasičský automobil STAR 244 a neskôr, taktiež za podporu spoluobyvateľov, urbára a samosprávy novú motorovú striekačku, z ktorej majú nesmiernu radosť. Dychovka si zase vďaka pomoci obetavého krajana zadovážila nový bas.

So slovenskou nespokojní

V decembri pamätného roku 1991 sa vo Vyšných Lapšoch po prvý raz odbavovala slovenská sv. omša. Napriek štipľavému mrazu a skorej

oprava kostola

Kňaz S.Capiak odbavuje prvú slovenskú omšu vo V.Lapšoch

rannej hodine sa omše zúčastnilo množstvo veriacich. Prvú slovenskú omšu vtedy odbavoval oravský rodák, kňaz Stanislav Capiak. Tako to bolo niekoľko týždňov, kým miestny kňaz S. Šivetlik nezvládol základy slovenčiny, aby mohol zastúpiť kňaza Capiaka.

Dnes, takmer po štyroch rokoch, nie sú lapšanskí veriaci s úrovňou slovenčiny miestneho kňaza veľmi spokojní. Nedodržuje sa tiež všetko, čo bolo spoločne dohodnuté medzi slovenskou a poľskou stranou počas stretnutia na lapšanskej fare. Vo sviatočný deň poriadok pobožnosti je nasledujúci: ráno o 7.30 je slovenská omša, potom o hodinu neskôršie poľská omša a o 11. 30 by mala byť miešaná omša, ale podľa lapšanských krajanov sú na nej nezriedka len dve slovenské pesničky. V nedeľňajšie popoludnie namiesto nešporov miestny farár odbavuje Krížovú cestu - samozrejme po poľský. Aj tá by mala byť miešaná. Podľa mňa treba situáciu slovenských bohoslužieb vo Vyšných Lapšoch vyriešiť k spokojnosti veriacich a prinajmenšom dodržiavať spoločné dohovory.

Klubovňa v lehote

Naša jediná slovenská klubovňa sa nachádza práve vo Vyšných Lapšoch. Do užívania bola odovzdaná 27. septembra 1981. Pri jej výstavbe svojpomocne pracovali takmer všetci Lapšania. Avšak, o čom sme už veľa razy písali, klubovňu, najmä jej podkrovie, treba opraviť. Taktiež bolo by potrebné vymeniť celú plechovú krytinu. Miestami už začína voda pretekáť. Na to, aby sa tak stalo, sú potrebné peniaze. A tých nies. Pre ekonomickejšie využitie slovenskej klubovne sa ÚV SSP rozhodol, že ju skúšobne dá do prenájmu na päť mesiacov dvom mladým podnikateľom Krzysztofovi Gryglakovi z Vyšných Láp a Stanislawovi Barnašovi z Pekelníka. Ako sa dozvedáme, mali by sa tu usporadúvať letné diskotékky.

- Bojím sa - hovorí doterajší „správca“ klubovne Alojz Griglák - že nám nový nájomca klubovňu zničí a takú aj odovzdá. Klubovňa bola pre našu miestnu skupinu veľkou vzruhou, ale rozhodli ekonomicke záujmy. Nuž, keď sa to opláca!?

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Lapšanská dychovka

KRAJAN RICHTÁR

Nie je to pekné oslovenie? Na Orave jediné, a veľká škoda. Týmito slovami sa obraciame na Albína Pacholského z Dolnej Zubrince, ktorý sa richtárskej funkcie ujal tesne pred Vianocami minulého roku.

Ako ozajstný správca obce sa predstavil aj na stretnutí s parlamentnou komisiou, kde prednesol podrobňú správu o obecných problémoch. Škoda, že neobsahovala aj stručný opis krajanského života, kde by nám komisia mohla pomôcť.

Krajan Pacholský však zo zrozumiteľných dôvodov pozeral na dobro celej obce. A problémov má neúrekom - ako každý richtár.

Nová farnosť, nový richtár

že sú Zubrice dve, vie každý, ale že boli donedávna jednou farnosťou, nie je už každému známe. Akonáhle si Dolnozubričania dostavali kostol, už sa aj osamostatnili. Spoločné zostali len školy, ktoré ešte nikto neprecíšloval. Deti sú tiež „spoločné“, každý Zubričan chodí tam, kde má bližšie.

Podľa výhodného zastúpenia krajanov v obecných funkciách, by mestria skupina v Dolnej Zubrici mala fungovať príkladne. Predseda urbáru Ján Kovalík - krajan, jeho tajomník Vendelín Bosák - krajan, richtár - krajan. Lepšie už ani nemôže byť. Čo za nimi vidieť?

- Nemáme miestnosť, keď by sme sa schádzali - hovorí A.Pacholský. - Doteraz sme chodili k predsedovi Vendelinovi Vengrínovi, ale oženil syna a klubovňu si delíme s malým dietátom. Chceli sme mať starú hasičskú zbrojnici, ale požiarinci ju prenajali pohrebnému ústavu.

Krajan Pacholský sa ozýval aj na obecnej schôdzi, že majú nárok aspoň na jednu miestnosť v dome kultúry, ktorý si svojpomocne postavili. Teraz patri Gminnému úradu v Jablonke, lebo sa vracajú Slováci k nemu nehlásili, a preto ho prenajali súkromníkovi. Richtár by chcel získať dve miestnosti, jednu, kde by prijímal stránky a druhú na klubovňu, aby tam mohla nacvičovať dychovku.

Slávna zubrická

Bolaže to kedysi dobrá dychovka. Ale nič nie je stratené. V súčasnosti sú štrnásti, aj keď je

Pozostatky zubrického pivovaru

prijatých viac, samí mladí ľudia. Z jednej strany je to dobre - skúsení starí muzikanti si vychovávajú svojich nasledovníkov. Ale na druhej strane - nemôžu sa všetci ani len zísť. Vojenčina, škola, práca za hranicami - to je kameň úrazu.

Bolo im dokonca povedané, že ak nezačnú hrať, zoberú im nástroje. Dostali veľké vyzvanie - primicie svojho rodáka S.Holu, na ktoré musia byť vzorne pripravení. Požičajú si alt z Horej Zubrince /len hudobníka, lebo všetky nástroje majú/ a budú nacvičovať v novej požiarnej zbrojnice, kam ich pozval veliteľ požiarников.

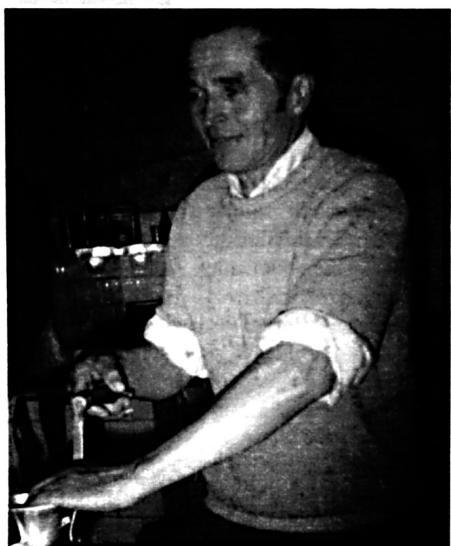
Vedúcim dychovky, kapelmajstrom, je dlhorčinný muzikant-samouk Ján Sol'ava. Je vraj na svojich hudobníkov tvrdý, ale len to môže pomôcť pri formovaní mladých kádrov. Aby posilnil občas ešte neistú kapelu, nediriguje, ale aj sám hra. Vendelín Vengrín slúbil, že sa tentokrát už určite zúčastnia Dňa slovenskej kultúry na Orave a krajanskej prehliadky dychoviek. Škoda, že kvôli neprípravenosti nás nemohli reprezentovať na Matičnom svetovom festivale na Slovensku. Mali šancu.

Renovácia

Pod pojmom renovácia školy si každý predstaví napr. opravu zariadenia, maťovaníc, opravu strechy. Na vonkajšiu renováciu základnej školy č.4 richtárska rada v Dolnej Zubriici pridelila 10 miliónov zlôtých a prispele aj urbár. Vlani opravili odkvapové rúry, cez tieto prázdniny to bude strecha. Ale stará sa niekto z krajanov aj o „vnútornú renováciu“? Kde sú tie roky, keď škola chrlila nových a nových absolventov slovenčinu? Dnes sa ju učí len okolo 20 žiakov. S odchodom dlhorčnej slovenčinárky, krajanky Angely Kulaviakové sa začala vytrácať aj slovenčina.

- Ako povinný predmet sa zaviedla ruština a slovenčina s angličtinou sú nepovinné. Rodičia sa proti tomu už ohradzovali - hovorí J.Pacholský - ale za angličtinu treba platiť a na slovenčinu nemáme učiteľa na plný úväzok. Deti by sa našli. Chodíme na schôdze do školy a verbujeme rodičov.

Angela Kulaviaková si spomína, ako učila deti ešte v starom pivovare. Bol to komplex 4-5 budov,

Albín Pacholský

ktorý naozaj slúžil tomuto účelu a spravoval ho správca z Oravského zámku. Bol to Jozef Zaitz, ktorý túto výsadu dostal za dobrú službu v uhorskej armáde. Správcovtvo bolo dedičné. Ani prapotomok rodu - Emil Zaitz si z rozprávania nepamätá, či sa tu pivo varilo, alebo len prelievalo. Ale pivovar patril urbáru, ktorý z neho čerpal zisk. Jeho posledná priama majiteľka Štefánia Zaitzová zomrela asi v roku 1967 a dovedy obývala časť jednej z dvoch budov, ktoré sa ešte zachovali.

Postupne objekt chátral, až z neho zostala len jedna budova so solidnými, meter hrubými múrmami. Slúžila všeľicomu. Do 2. svetovej vojny tu bola pekáreň, ktorá zásobovala obe Zubrike. Potom v Horej Zubrici postavili novú pekáreň a do Dolnej Zubrince privážali chlieb z Jablonky.

Koncom 50. rokov tu bola škola, neskôr v jednej z miestností zriadili kaviareň. Potom sem cirkev preniesla vyučovanie náboženstva a v 70. rokoch budovu prerobili na kaplnku. K priečeliu pristavili striešku a zriadili oltár a pred budovou postavili lavičky. Donedávna slúžila zubrickému súkromníkovi ako sklad. Ak sa o túto oravskú raritu - z estetického hľadiska nie najkrajšiu - obec nepostará, Zubričania onedlho zabudnú, prečo toto miesto so zasypanou pivnou nádržou volajú brovar.

Jeden za, druhý proti

Ako je to s tou metlou, dobre metiete, ako nový richtár? - pýtam sa Albína Pacholského.

- Nemôžem všetko zmeniť naraz, aj keď som richtár, nikto by ma nepočúval. Na všetko treba ísť pomaly. Chcel by som vyhovieť dedine, urbáru, aj menšine. Ale vždy sa nájdú taki, čo sa im nič nepáči. Ale tak to v živote býva, jeden je so mnou a druhý proti mnene. Našťastie veľké zvady nemáme, nie ako vždykedy, že sa na schôdze aj pobili.

Dolná Zubrica dostala z ročného rozpočtu gminy 1 miliardu 200 miliónov zlôtých. Ale obec sa už v minulom roku pustila do prípravy výstavby dedinského vodovodu, takže má do čoho investovať. 350 miliónov určila na vyhotovenie výškových máp a prieskum vodných prameňov pod Babou Horou, odkiaľ budú čerpať pitnú vodu zo 7-8 studní.

Zubričania začali už s výstavbou vodnej nádrže. Záujem o vodovod má asi 80% obyvate-

l'ov a poskladali sa až po 10 miliónov. Zdá sa, že to nebude stačiť, hovorí ričtár. Oveľa nákladnejšia bude dedinská kanalizácia, ktorú majú v pláne na budúci rok.

Ďalších 350 miliónov obecná rada určila na dokončenie časti požiarnej zbrojnice. Bude to moderná stavba s dvoma sálami, kuchyňou a sociálnym zariadením. Druhú časť dajú do prevádzky na jeseň a hned' ju aj vynajmú na obchody.

S cestami sa Dolnozubričania už takmer vysporiadali, a preto na ich dokončenie stačí 25 miliónov.

Rovnako majú za sebou aj prvú vlnu telefónizácie a hoci by sa zišli ďalšie čísla, telekomunikácie ich nezaradili do svojho plánu.

Bezohľadnosť

Keby ňou neboli posadnutí niektorí gazzdovia v Dolnej Zubriči, nemusela by dedina venovať dodatočné milióny na vyhotovenie nových

projektov elektrického vedenia. Pred dvoma rokmi zamieňali drevené stípy na betónové, ale našli sa taki, čo im stípy na pozemku vadili a povytíhali ich. Doteraz má Dolná Zubrica slabší prúd, lebo je napojená len na jeden transformátor.

- *Obávam sa, že podobná situácia vznikne aj pri vodovode a kanalizácii* - hovorí ričtár. - *Jeden nás nepustí sem, dhuhy zasa tam. Ľudia nie sú jednotní.*

Albin Pacholský si do budúcnosti nerobi veľké plány, všetko závisí od peňazí. Také obrovské investície, ako sme spomíname, pohltia úplne všetko. S čím este rátajú na budúci rok, je výstavba parkoviska pri kostole. Cesta cez Zubricu je hlavne v sezóne veľmi frekventovaná a Zubričania sa chcú vyhnúť nehodám.

Treba využiť šancu

Albín Pacholský patrí medzi ľudí, ktorým sa chce angažovať. Je energický a kde treba rád

pomôže. Aj k nášmu rozhovoru došlo u susedov na zabijačke, kde ho pozvali na pomoc.

Pochádza z chudobnej rodiny, a preto si susedské vzťahy váži. Chodil do slovenskej základnej školy a zapísal sa aj do lycea. Dochádzal na bicykli, alebo pešo, pretože na internát rodičia nemali. Ale okolnosti ho prinútili školu prerušiť. Zostalo mu však povedomie a slovenská spolupatričnosť. Na krajanskú činnosť v Dolnej Zubriči sa pozera veľmi zhovievavo a priznáva, že ich nie je veľmi vidno.

- *Ľudia sú zapracovaní, nervózni, tak ani nečudo, že sa do ničoho nechcú zapájať* - hovorí.

Je teraz na ričtárovi Albinovi Pacholskom, aby svojim elánom podnecil aj ostatných krajanov. Šancu si treba vziať a využiť ju.

Text a foto:

VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

OSUD SLOVENSKEJ MENŠINY V POLSKU V 20. STOROČÍ

DOKONČENIE Z Č.6/95

Ked' bola 6.10.1938 v Žiline za účasti najdôležitejších slovenských politických subjektov vyhlásená autonómia Slovenska, nová autonómna vláda dostala ešte v tom istom mesiaci memorandum od predstaviteľov slovenských obcí z hornej Oravy a Spiša, v ktorom žiadali pripojenie k Slovensku. Momentálna politická situácia však bola nepriaznivá pre uskutočnenie tohto zámeru. Naopak, Poľsko v duchu zásad, zakotvených v Mnichovskej dohode, po získaní Těšínska, predostrelo svoje územné požiadavky Slovensku. Dňa 1.12.1938 bola definitívne stanovená nová poľsko-slovenská hranica. Slovensko sa muselo vziať Lesnice a Javoriny na Spiši, časti obcí Čierne, Skalité a Svrčinovec v Kysuciach a Suchej Hore a Hladovky na Orave, čo predstavovalo 226 km² so 4 280 obyvateľmi.¹¹ Táto poľská politika, zameraná na územné zisky úplne pochovala polonofílsky prúd v slovenskej politike, ktorý viedol Karol Sidor. Územné požiadavky Poľska nastolené v čase, keď muselo Slovensko odstúpiť svoj juh Maďarsku, v nemalej miere prispeli k tomu, aby slovenská politika v čoraz väčšej miere hľadala oporu v Nemecku.

Ked' dňa 1.9.1939 zaútočili nemecké vojská na Poľsko, slovenská armáda prekročila slovensko-poľskú štátu hranicu a vzala späť všetky slovenské obce, teda aj tie, ktoré roku 1920 pripadli Poľsku. Vláda slovenského štátu odmietla nemeckú ponuku na časť poľského územia a taktiež nevyhovela žiadosť poľskej delegácie, aby bol k územiu slovenského štátu príčlenený aspoň okres Nový Targ.¹² Nová severná hranica Slovenskej republiky sa vytvorila na základe slovensko-nemeckej dohody zo dňa 21.11.1939. O mesiac neskôr prijal Snem Slovenskej republiky ústavný zákon o inkorporácii územia, ktoré po roku 1918 pripadlo Poľskej republike, čím sa de facto obnovili stáročia platné severné hranice bývalého Uhorska.

ska. Pohraničná oblasť Spiša a Oravy sa počas vojny stala dôležitou východiskovou stanicou pre mnohých poľských utečencov, prenasledovaných nemeckými bezpečnostnými zložkami. Rokom 1939 prakticky zanikla otázka slovenskej menšiny v Poľsku. Svätá stolica rozhodnutím z 25.9.1939 podriadila prinávratené územie pod správu spišského biskupstva. Na celom území, ktoré bolo po hospodárskej a kultúrnej stránke značne zaostatlé, sa začali zriaďovať nové školy. Počet tried v porovnaní so stavom v Poľsku stúpol o 73,3%. Zakladali sa knižnice, prebiehali hospodárske a osvetové kurzy.

Ked' koncom januára 1945 obsadila hornú Oravu a Spiš Červená armáda, vytvorili sa tu miestne národné výbory a ozbrojená milícia, ktorá mala slovenský charakter. Obyvatelia tohto územia si boli vedomí, že v najbližšom čase sa rozhodne o ich ďalšom osude. Preto už vo februári 1945 uskutočnili rozsiahlu podpisovú akciu, v ktorej sa osvedčili za pripojenie k Česko-Slovensku, neskôr vyslali niekoľko deputácií k prezidentovi E. Benešovi, k jednotlivým ministrom česko-slovenskej vlády a k slovenským povereníkom. Úsilie ostat' súčasťou Slovenska osvedčila aj tamojšia mládež. Známy je „Manifest Zväzu slovenskej mládeže v Trstenej ohľadom príslušnosti hornej Oravy“ z 24.8.1945. Sovietsky zväz a víťazné výmoci však boli ochotné uznať predmennýchovské hranice obnoveného Česko-Slovenska. Ako sa ukázalo, táto zásada nebola pre ne dogmou. Ved' „dobrovoľným“ rozhodnutím obyvateľstva pripadla Podkarpatská Rus Ukrajine, čím bola významne porušená zásada reštaurácie hraníc spred roku 1938. Vo veci poľsko-česko-slovenských hraníc zaujal Sovietsky zväz vyčkávanie stanovisko. Išlo mu o to, aby česko-slovenská vláda uznala ním podporovanú poľskú vládu v Lubline. Zároveň si prenáhleným vyhlásením o hraniciach nechcel skomplikovať situáciu u poľskej strany. V období tohto vyčkávacieho po-

stava bola v krajoch hornej Oravy a Spiša rozhodujúcim činiteľom Červená armáda, presnejšie miestne veliteľstvá IV. ukrajinského frontu, ktoré v záujme stabilizácie pomerov v tomto exponovanom priestore usporiadali sčítanie ľudu. Podľa získaných výsledkov (za Poliakov sa prihlásilo priemerne iba 1 % obyvateľov!) sa 28.4.1945 rozhodli, aby sporné územia boli až do konečného riešenia na mierovej konferencii súčasťou Česko-Slovenska.¹³ K tomuto rozhodnutiu významnou mierou prispela intervencia slovenského politika Pavla Čarnogurského na veliteľstve IV. ukrajinského frontu v Nowom Targu.^{13a}

Toto riešenie však malo len provizórny charakter. Sovietsky zväz si neželal, aby existovali rozporu v zóne jeho priameho mocenského vplyvu a sporné otázky hraníc medzi víťaznými štátmi neprislúchalo riešiť mierovej konferencii. Česko-slovenská vláda sa rozhodla urobiť ústupok voči Poľsku a 20.5.1945 protokolárne odovzdala územie hornej Oravy a Spiš Poľskej republike. Bolo to z jej strany gesto, že si želá obnovenie hraníc spred roku 1938, čím opäť dala najavo, že jej prioritným záujmom je Těšínsko.

No slovenské obyvateľstvo hornej Oravy a Spiša sa nechcelo zmieriť so svojím osudem. Slovenské ozbrojené milicie sa postavili so zbraňou v ruke proti poľským miliciám. K najväčšej zrážke došlo 3.7.1945 v oravskom Podvilku. Regulérne poľské vojsko pod ochranou sovietskej armády obsadilo spišské a oravské obce až 17.7.1945.►

DAR SRDCA

Naša akcia DAR SRDCA pokračuje. Tentoraz prispel do nej prof. Jozef Čongva, z Katovic, ktorý na potreby Spolku venoval 300.000 zł.

Ktokoľvek by chcel podporiť náš Spolok, môže prispievať na adresu: Zarząd Główny TSP, ul. św. Filipa 7/4, 31-150 Kraków. Konto: BDK w Lublinie, II/O w Krakowie, nr 333401-2017-132.

Po opäťovnom cirkevnom pričlenení ku krakovskému arcibiskupstvu a po odchode či zaistení slovenských učiteľov a knihazov sa opäť začala tvrdá polonizácia. Keď na slovenský vianočný spev odpovedali v Jurgove a v iných obciach poľskí vojaci streľbou, terorizovaných Slovákov sa zastal aj spišský biskup Ján Vojtaššák. Vo svojom liste, adresovanom krakovskému arcibiskupovi Adamovi Štefanovi Sapiehovi dôrazne žiadal, aby poľský arcibiskup podnikol účinné kroky na ochranu svojich veriacich.¹⁴

Postavenie Slovákov v Poľsku sa však nezlepšilo. Naopak, v časoch mieru sa proti ním stupňoval otvorený teror, ktorý dosiahol vrchol roku 1946. Svedčia o tom archívne dokumenty, ktoré nám zanechali utečenci z poľského územia a aktivisti, usilujúci sa riešiť bezvýchodiskovú situáciu Slovákov v Poľsku. V memorande Komitétu pre utečencov Spiša a Oravy, podpísanom aj splnomocnencomi odtrhnutých obcí a delegátom Oslobodzovacieho výboru pre Spiš a Oravu v Amerike a v Kanade Jozefom Maťašovským zo dňa 10.9.1946, sa dozvedáme, že výsledky poľského jednoročného teroru na tomto bezbrannom slovenskom obyvateľstve sú: 14 vrážd, niekoľko sto ľažko stýraných, väznených a okolo 6 000 utečencov... skoro každá obec bola vydrancovaná a niektoré aj viackrát... nietu právej istoty... Stálym drancovanim ozbrojených jednotiek, vo vojenských uniformách s poľskými výostními odznakmi, obyvateľstvo vyšlo už úplne na mizinu... Majetky slovenských utečencov sa Poliakmi obsadzujú a poštátrujú. Na majetky Slovákov uvaľujú sa väčšie dane a poplatky, ako na rovnako veľké majetky Poliakov... Najnovšie do akcie proti slovenskému obyvateľstvu vstúpila ilegálna Krajova armia a partizánska skupina Blyskawica... ktoré pod trestom smrti vypovedávajú Slovákov z toho územia."¹⁵

Útek celkovo 6 500 Slovákov z ich starých sídiel mal za následok deštrukciu ich svojprázej kultúry. Ďalšie osudy utečencov boli veľmi smutné. Prostredníctvom Slovenskej ligy sice dostali štatút repatriantov, ale len časť ich ostala na Slovensku. Väčšina z nich bola rozptýlená v Česku.¹⁶ Keď na útlak Sovietskeho zväzu bola 10.3.1947 vo Varšave podpísaná dohoda o pria-

telstve a vzájomnej pomoci medzi Poľskom a Česko-Slovenskom, nechybal v nej dodatkový protokol o riešení menšinových otázok. Zmluvné strany sa v ňom zaviazali, že „... zaistia Čechom a Slovákom v Poľsku a obrátene Poliakom v Československu v rámci zákonnosti... školy, spolky, družstvá.“¹⁷ Útlak slovenskej menšiny poľavil, ale nezanikol. V niektorých kostoloch sa smelo modliť a spievať po slovensky, k Slovákom sa dostali kalendáre a knihy Spolku sv. Vojtecha. Slovenských škôl sa Slováci v Poľsku dočkali až v polovici septembra 1947. Bolo smiešne, že tam, kde v rokoch 1939 až 1945 boli slovenské školy so 138 triedami, zriadila poľská vláda dve ľudové školy v Jablonke (pre Oravu) a v Nižnej Lapši (pre Spiš), ktoré boli schopné pojat' 120 žiakov.¹⁸

„Spolková činnosť“ slovenskej menšiny bola vymedzená úzkym rámcem „Spolku Čechov a Slovákov v Poľsku“, ktorý nemal vlastné periodikum. Postavenie slovenskej menšiny, ale aj všetkých národnostných menšíň žijúcich v Poľsku sa zlepšilo až roku 1957. V tomto roku, v dôsledku politického uvoľnenia vo „východnom bloku“ sa zmenila i poľská politika voči menšinám. Novovytvorený spolok „Kultúrno-sociálna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku“ začal vydávať aj svoj časopis – mesačník „Život“ (prvé číslo vyšlo v roku 1958). Vtedajšej česko-slovenskej politike, ale aj určitej zdržanlivosti poľskej strany môžeme pripisať, že slovenská menšina nemala svoj vlastný slovenský spolok a časopis, hoci bola početnejšia než česká menšina, žijúca prevažne na území Kladska, ku ktorej sa hlásilo asi 5 100 občanov.¹⁹ Články v časopise „Život“ boli písané po česky, po slovensky a po poľsky. Neúmerne veľa priestoru sa v nich venovalo zahraničným aktualitám a kuriozitám a poľskému politickému životu. Za významný krok v ústretu slovenskej menšiny treba považovať založenie „lycea“ v Jablonke (11-triedna škola). Škola a internát boli umiestnené v narýchlo upravených hospodárskych budovách, na čo si Slováci ľažkali.²⁰ Do krajov, ktoré obývali Slováci, sa málo investovalo. Nevytvárali sa tu nové pracovné príležitosti. To malo za následok rýchly úbytok najmä mladých ľudí, ktorí sa usadzovali v mestách

a priemyselných strediskách. O zanedbanosti Slovákom obývaných krajov svedčí i to, že elektrifikácia a stavba nových ciest sa tu uplatnila vo väčšej miere až začiatkom 60-tych rokov. Navyše Slováci sa stále stretávali s nepochopením a museli znova a znova opakovať, že nie sú Poliaci.²¹

Rok 1989, pád komunistického režimu v Česko-Slovensku, znamená zásadnú kvalitatívnu zmenu v živote slovenskej menšiny v Poľsku. Starostlivosti o udržanie a rozvíjanie jej identity už zo slovenskej strany nebudú kladené prekážky.

Vzťah Poľska k slovenskej menšine, ktorá obýva zanedbateľnú časť teritória tohto slovenského štátu, slúži dnešku ako zdroj poučenia. Stav tejto menšiny je jedným z ukazovateľov reality vzťahu dvoch slovenských národov – Poliakov a Slovákov.

V minulých desaťročiach sa vzťahy slovanských národov, a teda i Slovákov, Poliakov a Čechov nemohli rozvíjať slobodne. Dôležitú výmenu hodnôt a autentických postojov zahatala marxistická ideológia predstieraného triedneho bratstva. Ak chceme, aby slovanské národy dobre spolunažívali a úspešne vzájomne spolupracovali, mali by sa najprv dozviedieť pravdu o ich nedávnej i dávnej spoločnej minulosti, pravdu, ktorá je neraz trpká až bolestivá a pre jednu alebo druhú stranu takmer neprijateľná. V tomto majú nezastupiteľnú úlohu historici, ktorí by mali už dnes dokázať rôzne odhmúť mocenské a politicke bariéry, ktoré bránia každému dialógu, každému nepredpojatému hľadaniu pravdy. Táto úloha je neobyčajne nástojujivá práve dnes, keď expanzia západoeurópskeho spôsobu života vážne začína narúšať i to málo slovenskej solidarity, čo ešte ostalo. Urobme všetko pre to, aby sme zabránili prerodu Slávov na otrockých sclavov – ľudi bez hrdosti, eti a svojej identity. A v tomto ušľachtilem úsiliu vidím rozhodujúcu úlohu mladej slovenskej inteligencie, aby znova pozdvihla zástavu slovenskej vzájomnosti – nie na základe falosnej romantiky, ale poznania reality vzájomných vzťahov – a spoluvtvárala novú kvalitu nášho života, vývierajúcu z bohatej kultúry našich národov a z hlboko zakorenenných náboženských a mravných tradícii.

Mgr. RÓBERT LETZ

Naša fotohádanka

Dnes na našej fotografii predstavujeme známeho poľského schowmana, autora obľúbených hudobných a zábavných programov v rozhlase a televízii. Nebude ľažko uhádnuť o koho ide, keď poviem, že v týchto programoch často vystupuje s Krzysztofom Maternom ako dvojca MdM. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 6/95 sme uverejnili fotografiu herca Karola Strasburgera. Knihy vyžrebovali: Marek Gogola z Vyšných Láپš, Alžbeta Lukášová z Krempách, Anna Vidová z Kacvina, Andrej Von-

torčík z Veľkej Lipnice a Mária Naczková z Fridmana.

POZNÁMKY

11. Tamže, s. 212.
12. Miškovič, A.: Severné hranice, s. 13.
13. Manifest Zväzu slovenskej mládeže v Trstenej ohľadom príslušnosti hornej Oravy. Turčiansky Sv. Martin 1945.
- 13a. Zvukový záznam. Rozhovor autora s P. Čarnogurským roku 1992.
14. Miškovič, A.: Severné hranice, s. 141–144.
15. Slovenský národný archív – Bratislava, fond Slovenská liga, kartón č. 1.
16. Náš národ, roč. I, č. 3, 14, 9. 1947, s. 4.
17. Náš národ, roč. I, č. 1, 31. 8. 1947, s. 5.
18. Tamže a Náš národ, roč. I, č. 5, 28. 9. 1947, s. 5.
19. Černý, V.: Paměti 1945–1972. Atlantis, Brno 1992.
20. Život, roč. I, č. 7-december 1958, s. 3.
21. Život, roč. I, č. 3–4 august–september 1958, s. 10.

PAMIATKE AUGUSTÍNA BRIJU

21. júna t.r. si naša krajanská obec pripomína piate výročie úmrtia zaslúžilého krajanského aktivistu Augustína Briju z Vyšných Lápš.

Patril k významným osobnostiam nášho krajanského hnutia, do ktorého sa zapojil hned po vojne. V roku 1946 sa ako člen prípravného výboru aktívne zúčastňoval organizačných prác, ktoré vyústili v založenie Spolku Čechov a Slovákov na Spiši. Pôsobil v ňom potom mnoho voľebných období ako člen OV. Patril tiež k spoluzakladateľom Miestnej skupiny Spolku vo Vyšných Lapšoch. Po zlúčení našej organizácie a vzniku KSČaS v roku 1957 bol dva roky podpredsedom (1961-63) ústredného výboru, členom predsedníctva a neskôršie - až do roku 1984 - členom ÚV. Významne sa zaslúžil o rozvoj folklórneho hnutia, najmä v šesťdesiatych rokoch, keď pracoval ako kultúrny inštruktor spišského obvodu nášho Spolku.

Keď sa v roku 1958 začali prípravy k vydávaniu nášho krajanského časopisu Život, A. Brija sa aktívne zapojil do jeho prác. Dlhé roky bol neúnavným propagátorom časopisu, členom redakčnej rady, aktívnym dopisovaťom a viacnásobným laureátom sút'aže o Zlaté pero.

Augustín Brija bol muž činu, znamenitý rozprávač a rečník, ktorý mal veľký presvedčovací dar a vedel si získať ľudí, čo sa zvlášť odzrkadlilo v jeho činnosti v ochotníckom hnutí. Medzi ďalším založil a dlhé roky viedol vynikajúci divadelný krúžok a neskôr aj folklórny súbor Miestnej skupiny Spolku vo Vyšných Lapšoch, ktoré obdivovali diváci nielen u nás, ale aj na Slovensku. Bohatý ľudový repertoár a svedomitá príprava spôsobili, že súbor pod vedením A. Brija získal mnoho ocenení - o.i. na Spišskej zime, Goralskom karnevale, ba aj Pod Poľanou v Detve. Viedol ho v podstate dovtedy, pokiaľ mu zdravie a sily stačili - do roku 1982.

Veľa pozornosti venoval krajanskej mládeži, s ktorou vždy vedel nájsť spoločný

Augustín Brija otvára lapšanskú klubovnu /1981/. Foto: J.Š.

jazyk. Pripomínal jej slovenské korene, povzbudzoval a snažil sa ju zapájať do kultúrnej činnosti. Propagoval slovenčinu na základných školách, podieľal sa na organizovaní recitačných sút'aží na Spiši a iných podujatiach.

V pamäti lapšanských krajanov - ale nielen ich - utkvel Augustín Brija ako iniciátor výstavby slovenskej klubovne v tejto obci. Venoval jej skutočne veľa času a úsilia. Písal žiadosti, chodil po úradoch, ba aj po ministerstvách a všade modlikal a prosil o prostriedky pre tento kultúrny stánok. Jeho príčinením tematika lapšanskej klubovne sa prejednávala skoro na každom zasadaní Ústredného výboru nášho Spolku, ba aj na niekoľkých zjazdoch. Jeho výtrvalosť priniesla konečne úspech. V polovici 70. rokov Ministerstvo vnútra priznalo potrebné finančné prostriedky a tak A. Brija spolu s vtedajším predsedom MS vo Vyšných Lapšoch A. Šoltýsom, J. Kriškom a ďalšími krajanmi mohli začať výstavbu. Trvala 6 rokov, až konečne 27. septembra 1981 bola slávnostne otvorená. Augustinovi Brijovi - akoby aj nie - pripadla čest otvoriť slávnosť a prestrihnúť symbolickú stužku.

- *Dodnes si pamätám* - spomína dnes jeho syn Jozef - že otec nezriedka pol noči presedel

pri písacom stole, len aby žiadost' bola dobre napísaná a prijateľná pre úrady. Prežil veľa sklamani, ale nakoniec aj nesniernu radosť, keď svoju vytuženú klubovnu otváral.

Popri práci v krajanskom hnutí vyvial Augustín Brija aj širokú celoobecnú spoločenskú činnosť. Už v roku 1930 sa stal veliteľom miestneho hasičského zboru a túto funkciu plnil až do roku 1945. Po vojne bol organizátorom a spoluzakladateľom Svojpomocného roľníckeho družstva (GS), v ktorom pracoval ako zásobovateľ.

Za svoju záslužnú, obetavú spoločenskú činnosť dostal viaceré štátne vyznamenania, o.i. Gavaliersky kríž Radu obrodenia Poľska, Zlatý kríž za zásluhy, ako aj odznaky a medaily - Zaslúžilý kultúrny činiteľ, Zaslúžilý pre krakovské a nowosądzské vojvodstvo. V jeho kolekcii je samozrejme aj naša medaila Za zásluhy pre KSČaS, ako aj bronzová medaila Slováci vo svete, ktorú mu udelila Matica slovenská.

Dnes pri piatom výročí jeho úmrtia, si vlastne môžeme plňšie uvedomiť, akého agilného a obetavého krajana sme stratili. Urobil veľmi veľa dobrej práce, slúžil všetkým bez ohľadu na národnosť. Takí ľudia sú nám dnes potrební. Venujme mu tichú spomienku.

JOZEF PIVOVARCÍK

ZA KRAJANKOU ZONZELOVOU

21. apríla 1995 nás navždy opustila jedna z najstarších krajaniek na Orave, 92-ročná MÁRIA ZONZELOVÁ z Podsrnia.

Nie každému osud dožiť tak dlhý život, aj keď v prípade krajanky Márie to bol život plný žiaľu a utrpenia. Narodila sa v r. 1903 v chudobnej krajanskej roľníckej rodine. Od malička vedela, čo je to bieda a tăžká práca. Keď sa vydala za krajanu Jána Zonzela, začali spoločne hospodáriť na nevelknom (1,6 ha) gázdovstve a museli sa dobre obracať (najímali sa do

práce), aby zabezpečili sebe a deťom aspoň skromné živobytie.

Mohlo by sa zdať, že koniec druhej svetovej vojny prinesie pokoj a ľudia konečne začnú žiť bezpečne, bez ohrozenia na životoch. Nešlo sa tak. Začali sa prepady a lúpeže, počas ktorých utrpeli viaceré krajanské rodiny. Na obranu pred prepadmi bola založená mestná milícia, ktorej členom bol i krajan Ján Zoncel, statočný človek, oddaný celou dušou rodnej Orave a Slovensku. A za ne odovzdal aj svoj život - počas prestrelky v Podvulku tragicky zahynul. Osirotil päť detí, z ktorých najmladší Ján sa narodil už po otcovej smrti.

Pre Máriu Zonzelovú nastali najťažšie časy. Sama bez akejkoľvek pomoci, perzekvovaná bezpečnostnými orgánmi, nezúfala, ale sa odvážne pustila do boja so všetkými proti-

venstvami osudu. V neobyčajne tăžkých podmienkach sa jej podarilo šťastne užiť a vychovať svoje deti na statočných ľudí a dobrých Slovákov. Popri úmornej práci si vždy vedela nájsť čas i na krajanské otázky a kym jej zrak slúžil, bola vernou čitateľkou Života. Jej najmladší syn Ján Zoncel je dnes predsedom Miestnej skupiny Spolku Slovákov v Podrsní. Mária Zonzelová zostane v našej pamäti ako vzor statočnej matky a dobrej, odanej krajanky. Nech odpočíva v pokoji!

Krajanovi predsedovi MS SSP v Podsrni Jánovi Zonzelovi a celej rodine vyjadrujeme touto cestou hlubokú sústrast'.

V mene MS SSP
v Harkabuze
FRANTIŠEK HARKABUZ

PRÍD TURISTA K NÁM

Strážení diablon

Lapšanku nevidno z každého okolitého vrchu, skrýva sa vo vlastnom tieni, hlboko v záreze ostrej doliny. Prezrádza ju len sporadické štekanie psov a erdžanie koní.

- *Diabol tu dáva dobrú noc* - hovorí sa o tomto zabudnutom kúsku zeme.

- *Lapšanka by mala žiť z turistov* - tvrdí Hanka Holová. Lesné pažite a poľaný na temenách vrchov bývali posiate hribami. - *Ej, rástlo tu všetko a najmä pravé dubáky* - tvrdí richtár obce František Šoltýs. - *Za jedno ráno som nazbieral až 300 dubákov. Kde sa človek ďotočil, tam videl samé hríby. Niekedy bolero veru treba volať kamaráta s vozom na pomoc!* A čučoriedky! Modré, voňavé, nasíknuté horskými dažďami, skúpym slnkom a sýtom arómu lesnej pôdy! Ich zbierané sa stalo súčasťou sezónnych prác. Čučoriedkové lekváre ležia na poličkách v každom dome; majú vraj veľkú moc a liečivé účinky.

Etnografi prví

Prvých turistov neprilákali dary horskej prírody. V druhej polovici 60. rokov sa v Lapšanke objavili etnografi. V zabudnutej obci odkryli skutočný raj - staré drevenice, typický spišský nábytok, kroje. Kupovali všetko, čo sa im zapáčilo a domáci si prvýkrát uvedomili hodnotu chátrajúcich, ale zato originálnych vecí. V rokoch 1974 - 1975 roľníci dostali od vtedajšej vlády mimoriadne výhodnú pôžičku. Začalo sa búrať vo veľkom a na mieste zvlhnutých chalúp začali vyrastať murované priestrannejšie domy. Vedľa v nich vznikla aj nová turistická infraštruktúra.

Oáza v oáze

V polovici 70. rokov prišli do Lapšanky turisti z Oázy. Tak sa im v „spišskej oáze“ zapáčilo,

že odvtedy ju navštevovali každý rok. Domáci zriadili kuchyňu, v ktorej sa stravovalo 40 až 60 osôb a pobyt rozdelili na 3 turnusy po 15 dní. Začalo sa prenajímanie izieb a za leto sa v lapšanských domoch vystriedalo až 180 rekreatívov! Pochádzali z celého Poľska, neskôr najmä z okolia Kielc. V roku 1984 zavítali do Lapšanky Holandčania, pred dvomi rokmi Nemci a Francúzi. V lete minulého roku však turistické izby po prvýkrát zívali prázdnnotu.

- *Čakali sme na Oázu tak ako po iné roky* - vysvetľuje František Šoltýs. - *Pripárali sme sa a oni sa jednoducho neozvali. Lapšanka má slabú reklamu.*

Lyžiarske vleky

Leto sa neosvedčilo a čo zima? Vedľa stráne, ktoré strpčujú život ľahko pracujúcim roľníkom, môžu byť rajom pre lyžiarov!

- *Na začiatku 80. rokov sme mali lyžiarsky vlek* - spomína si Hanka Holová. Stavali ho najmä deti miestnej školy a iniciátorom bol učiteľ a nadšený lyžiar Kazimierz Leja. Pozemok poskytla obec. Lapšanské deti sa sice odchovali na strmých stráňach, ale mnohé si šúšovanie na pravých jazdovkách vyskúšali až vtedy. Vlek sa neskôr pokazil, a keďže Kazimierz Leja odišiel na iné miesto, nikto sa jeho nápadom viac nezaoberal. Na vlek lyžiarov, sneh a zimu by sa bolo celkom zabudlo, keby...

- *Raz ma navštívil Piotr Matuszewski, architekt z Repíšk - hovorí František Šoltýs. - Navrh, aby sme postavili vlek. S myšlienkom súhlasil aj sused lapšanského richtára, a tak začali vymeriavať kopec. - Vlek môže mať 500 m; to na začiatok celkom stačí* - tvrdí F. Šoltýs. - *U nás sa môže ujať jedine turistika, ak jej nebude, tak ničoho.*

Agroturistika nezábrala

Pred troma rokmi začalo Stredisko roľníckeho poradenstva v Nowom Sączu propagovať agroturistiku. Z Lapšanky sa však do strediska nikto nezapísal. Prečo? Vedľa obce má mimoriadne vhodné podmienky: čistý vzduch, atraktívne turistické trasy, pritážlivú ľudovú architektúru, množstvo

H. Holová v krajanskej klubovni

lesných plodov, ktoré chodia zbierať aj obyvatelia susedných obcí. Na každom gázdovstve sa chová množstvo domácich zvierat (nechybajú dokonca ani poštové holuby) a tradične jedlá majú všetky ekologicke záruky, pretože Lapšančania nepoužívajú umelé hnojivá. A predsa si agroturistika len sťažkostami získava svojich priaznivcov.

- *Je to riziko, mladí ľudia nechcú investovať, lebo sa boja* - vysvetľuje F. Šoltýs. - *Dávajú prednosť práci v cudzine. Nikdy nevedno, či turisti naozaj prídu.*

Klubovňa ubytovňou ?

O turistoch však začína vážne rozmyšľať mestská skupina SSP v Lapšanke. Klubovňa, ktorú od septembra 1993 prenajíma SSP od Vodovodnej spoločnosti, má dostať voľných kapacít. Dom sme postavili v roku 1973 a 10-árový pozemok naň poskytol F. Jędrzejczak - vysvetľuje F. Šoltýs. - Na začiatku bolo vo Vodovodnej spoločnosti 15 gázdov, teraz nás je 20. Vzorom pre iné spišské obce mal byť modelový vodovod na Durštine. - *Oni ešte dokumentáciu nedopracovali a my sme už v domoch mali vodu* - spomína si F. Šoltýs. Financie na lapšanský vodovod poskytlo PZU a Melioračná spoločnosť. - *My sme dali iba robotu* - zdôrazňuje F. Šoltýs. - *Také boli vtedy časy.*

- *Ked' sa pred 9-imi rokmi postavila požiarna zbrojnica, v dome sa prestali organizovať veľké zábavy a svadby* - vysvetľuje H. Holová. Teraz ➤

Dom Vodovodnej spoločnosti v Lapšanke

Staré drevenice dnes slúžia ako chaty

FAKTY A MOŽNOSTI

Obchody sa držia

Po roku 1989 sa súkromným podnikateľom na Orave rozsvietila zelená. Prvé nesmelé pokusy rýchlo vystriedala odvážna aktivita. Dospelal sa v gmine Jablonka zaregistrovalo 983 hospodárskych subjektov, z čoho 487 vykonáva hospodársku činnosť dodnes. Čo v podnikaní prevláda? Súkromné obchody. Sú pomere bezpečnou investíciou a nehrdzia im také krachy ako napríklad firmám, ktoré poskytujú služby. Do regisra v obchodnom oddelení gminy sa ich zapísalo až 79. Druhú veľkú skupinu tvoria firmy distribučnej siete (40), tretiu exportno-importné firmy (18) štvrtú kaviarne a reštaurácie (17). Súkromný sektor zasiahol do všetkých sfér, v gmine Jablonka nechýbajú súkromné pekárne, firmy, ktoré zabezpečujú prekladateľské služby, vyučovanie cudzieho jazyka, medzinárodnú dopravu, aj turistický ruch. Medzi najväčšie súkromné podniky patrí CHYŽBET, ktorý vyrába stavebné materiály; ZACHORA so sieťou vlastných obchodov a MEBLOPOL. Bývalé štátne podniky na Orave nezanikli, niektoré z nich pôsobia dodnes, iné prenajímajú svoje priestory súkromníkom.

Vývesné štíty lemujú najmä cestu na hranicu

je v ňom krajanská klubovňa. Býva otvorená dvakrát do týždňa - v sobotu od 18. do 22. hodiny a v nedeľu od 16. do 22. hodiny a treba zdôrazniť, že ako jedna z mála žije naozaj mladým duchom. Počas istého obdobia klubovňa slúžila takmer výlučne ako videotéka; mladí si požičiavali videokazety z nižnolapšanskej požičovne.

- *Dnes už ľudia za videom nešalejú* - hovorí H. Holová, ktorá z domu priniesla vlastnú vežu,

Ako začať?

Podnikaniu sa dnes žiadne medze nedelajú. Záujemca si však musí najprv vyzdvihnuť patričnú žiadosť na obchodnom oddelení gminy a zaplatiť poplatok 30 zlôtich. Žiadosť podpisuje vojt, alebo tajomník gminy. Teoreticky neexistuje možnosť zamietnutia žiadosti, avšak v prípade, ak hospodárska činnosť zasahuje do odvetví, ktoré si vyžadujú špeciálnu koncesiu, musí ju záujemca získať na príslušnom ministerstve. K týmto činnostiam patria:

- podnikanie v medzinárodnom meradle,
- kriminalistické a ochranárske služby,
- obchodovanie so zbraňami, výbušninami a muníciou,
- výroba liehovín a tabakových výrobkov,
- podnikanie vo farmaceutickom priemysle, poskytovanie lekárnických služieb,
- podnikanie v leteckom priemysle,
- prekladateľské služby a súkromné vyučovanie.

Na poslednú zo spomínaných aktivít udeľuje koncesiu Kuratórium v Nowom Sączu.

Podnikatelia využívajú všetky voľné priestory

Podnikanie na Slovensku

Mnohí Oravčania sa zaujímajú o podnikanie na Slovensku. Nečudo, vedľa hranica je veľmi blízko. V zmysle obchodného zákonníka sú však v Slovenskej republike chápani ako zahraničné osoby. A tie sa musia najprv zapísť do obchodného registra, ktorý miestne prislúcha sídlu predpokladanej firmy. K návrhu na zápis do obchodného registra treba priložiť tieto dokumenty:

- zriadení listinu (rozhodnutie zahraničnej osoby o zriadení firmy),
- menovací dekrét pre vedúceho firmy,
- overený kópia výpisu zahraničnej právnickej osoby z obchodného registra,
- živnostenské oprávnenie, vydané príslušným slovenským živnostenským úradom v prípade, že predmetom podnikania je živnostenská činnosť,
- preukaz o povolení na pobyt pre vedúceho firmy.

Povolenie na dlhodobý pobyt na Slovensku sa vydáva najdlhšie na jeden rok, pričom sa nepredĺžuje automaticky. Žiadosť o udelenie povolenia sa podáva na Veľvyslanectve SR vo Varšave, alebo priamo na území SR v Úradovni cudzineckej polície a pasovej službe Ministerstva vnútra, ktorá prislúcha miestu pobytu zahraničnej osoby na území SR.

Tento zdanivo skomplikovaný postup môže byť oveľa jednoduchší, ak pri vybavovaní potrebných formalít pomôžu známi na Slovensku, alebo rodina, ktorej majú krajania neúrekom.

Text a foto: B. KLIMKIEWICZOVÁ

televízor a magnetovid. Zato diskotéky sa v krajanskej klubovni tešia živej popularite. Hanka Holová so sestrou Boženou zriadili bufet, v ktorom si možno kúpiť sladkosti a nápoje. Škoda, že zatiaľ nie je využitá miestnosť na prvom poschodi. - *V lete by tu mohli nocovať turisti* - pripomína H. Holová - *v zime máme problém s kúrením*. Malá piecka v rohu klubovne naozaj v treskúcich spišských zimách nestačí. A ľažko si veru pred-

staviť väšnivých čitateľov slovenskej literatúry, ktorí sedia nad knihami a drkotajú zubami. Členovia Vodovodnej spoločnosti nemajú peniaze na nové vybavenie klubovne a nemá ich ani naš Spolok. Jedinou vyhliadkou do budúcnosti je teda rozkrútenie cestovného ruchu a pritiahanie turistov. Podarí sa to obyvateľom Lapšanky? Ved ich malebná obec za to stojí...

Text a foto: B. KLIMKIEWICZOVÁ

Delegácia vodohospodárskej správy a melioračnej spoločnosti skúma stav odvodňovacích kanálov

Stanislav Kotlarčík suší rašelinu za domom

PÁLČIVÉ RAŠELINISKÁ

Oravské bory

Dávno, pradávno hrôzostrašní černokňažníci chovali na Orave obrovského draka. Plamene mu z úst ťahali, všeliké výbuchy naokolo metalí. Ked vyrástol, černokňažníci ho privolali do neba a on vzletol v oblakoch pary a kozmických bleskov. Z jeho tlejúceho hniezda vznikli oravské bory, alebo rašeliniská a pri nich obec, ktorá dostala ohnivé meno - Pekelník.

Prirodovedci sa svorne zhodujú v tom, že rašeliniská sú najzaujímavejšími rastlinnými spoločenstvami hornej Oravy. Vznikli v postglaciálnom období, keď chladné ľadové podnebie vytriedala teplejšia klíma. Oravské bory majú charakter vrchovísk, alebo prechodných rašelinísk a sú porastené kyslomilným rastlinstvom.

Jablko sváru

Rašeliniská, ktoré si dlhú dobu nikto nevšimal, sa stali pred rokom predmetom sporu - medzi ekológmi a vlastníkmi, medzi vojvodským úradom a miestnou samosprávou. 11. júna sa v Pekelníku uskutočnilo prvé stretnutie, na ktorom ekológovia predstavili projekt chránenej krajinej oblasti majiteľom pozemkov na rašeliniskách. Autorom projektu bol Jerzy Zembrzuski, predseda Ekologickej klubu Karpaty.

Takto sa hali biely mach - ukazuje Ján Švientek

- Návrh sme neprijali - povedal Tadeusz Czepiel, predseda rady gminy Czarny Dunajec. - Po prvej, v celom projekte nebolo ani slovo o vlastníckom práve a po druhé, nikto ho s nami predtým neprediskutoval. Podľa zákona však chránenú krajinnú oblasť môže vytvoriť iba uznesenie gminnej rady.

K druhému stretnutiu došlo dňa 31. januára 1995 počas schôdze gminnej rady za prítomnosti nowosądeckého vojvodu Wiktora Sowu, ktorý predstavil plán využitia zeme oravských rašelinísk.

- Sme za tým, aby chránenú krajinnú oblasť, alebo národný park vytvorila sama gmina - tvrdí T.Czepiel. - Trvalo by to možno 10 rokov a ľudia by si na to zvykli. Keby sme návrh na územný plán podpisali teraz, na nohách by nás rozniesli. Poslanci gminy sú za tým, aby na založenie chránenej krajinej oblasti dostali najprv záruku vlády. Navrhli vytvoriť rezortnú komisiu, ktorá by zabezpečila účelové dotácie ministra životného prostredia na výstavbu čističiek odpadových vôd a kanalizácií.

15. mája sa v Čierom Dunajci stretli po tretíkrát predstavitelia miestnej samosprávy, urbárskych spolkov, vojvodského úradu, ekologickej organizácií, vodohospodárskej správy a melioračnej spoločnosti, aby prediskutovali otázku oravských a podhalianskych rašelinísk. Tentokrát sa stretnutie malo týkať problému odvodnenia, ale hovorilo sa o všetkom, aj o chránenej krajinej oblasti. - Hrozí nám nebezpečenstvo konfliktu - zdôraznil Kazimierz Dzielski, vojt gminy Czarny Dunajec. - Treba sa rozprávať s tunajšími ľuďmi, najmä s nimi.

- Éra vývlastnenia sa už dávno skončila - vysvetlil J.Zembrzuski. - Ak chceme urobiť niečo pre rašeliniská, je nad slnko jasnejšie, že musíme zohľadniť vôle ich majiteľov.

Poznajú ich po svojom

V pekelnickom chotári vlastní rašeliniská 380 majiteľov, v chyžianskom 240. Jedným z najväčších vlastníkov je pekelnický urbár, ktorý sa rozprestiera na ploche 403 ha 37 árov. V slovenskej prírodozáchrannej literatúre sa uvádzá, že väčšinu hornooravských rašelinísk pokrývali v minulosti lesy. Dnešné smrekové a sosnové porasty v okolí Pekelníka sa považujú za druhotné

a nepôvodné. Domáci gazdovia však minulosť vlastných rašelinísk poznajú po svojom. - V podloží sa nachádza vrstva popola a spáleniská - tvrdí krajč Ján Švientek. - Navždy zostane záhadou, ako mohol horieť oheň naspodku. Pradedovia dnešných Pekelníčanov vraj objavili kríž z kostolnej veže, ktorý vytíčal priamo na rašelinového poľa. Tak sa začali šíriť chýry, že zuholnatelá zem zasypala svätostánok a s ním možno i celú dedinu. Vedľa kríža sa vraj nachádzala studnička so záračnou vodou, na dne ktorej ležal kľúč od kostola. Raz tade Šiel jeden sedliak, nešťastne zavadol nohou o kríž a prišerne zakliaľ. Vtedy sa všetko pod zem prepadlo a studničku už nikto viac neuviedel.

Mnohoráky úžitok

- Na rašeliniskách rastú naše lesy a každý si nazbiera trochu rašeliny na palivo - vysvetluje krajč Stanislav Kotlarčík. - Nahreje sa sice len do 60 °C, ale pre nás je nepostrádateľná.

- Na rašeliniskách rastie kríčok, ktorý po oravsky voláme bagno - vysvetluje krajč Ján Švientek. - Odpudzuje mole, gázdiné ho dávajú do skriň. Iná rastlina - mastná tráva - je mimoriadne dobrá na choroby tráviaceho traktu, zvykne sa miešať s medom, alebo cukrom.

Pekelníčania však teraz najviac zbierajú biely mach, ktorý od nich odkupuje istá varšavská firma (1 kg/10 zlottedých) a predáva ďalej do Nemecka ako vzácnu liečivú látku.

- Je to strašné, že tie isté úrady, ktoré zakázali dolovanie bieleho machu, dali koncesiu firme, ktorá sprostredkuje jeho kúpu a predaj do Nemecka - tvrdí Tadeusz Czepiel. - Jednoduchý roľník sa teší, že si môže nejaký ten zloto privyrobiť.

Zrušiť, či nezrušiť?

Pri Čamom Dunajci aj ďalej funguje závod na ťažbu rašeliny LAS, ktorý je ešte stále v prevádzke.

- O závode na ťažbu rašeliny už rozmyšľali Nemci počas druhej svetovej vojny - hovorí Jozef Bobek, tajomník gminy. - Ten dnešný vznikol v r. 1974 na najkrajšom rašelinisku. Vieme, aké boli vtedy časy.

V návrhu na vznik chránenej krajinej oblasti prirodovedci predpokladajú odlev ziskov do gminnej pokladnice a postupnú likvidáciu závodu.

- Čo urobil so závodom, ktorý ričí rašeliniská? - pýta sa Jerzy Zembrzuski. - Podľa mňa by ➤

KRAJANSKÝ ZÁJAZD NA SLOVENSKO

Už oddávna sa oňom povrávalo, že ho treba uskutočniť, že oravskí krajania majú oň veľký záujem a popri spolkových činiteloch by sa ho mala zúčastniť aj mládež atď. Začali prípravy, ale zakaždým sa vyskytla nejaká prekážka, ktorá plánovanú exkurziu oddialila. Až napokon, vďaka pomoci Matice slovenskej, sa v dňoch 21.–23. apríla t.r. mohol zájazd uskutočniť.

Nebolo to sice najvhodnejšie obdobie, keďže pre značne oneskorenú tohoročnú jar boli naši krajania – rolníci polnými prácam už miernou zaneprázdením (11 v poslednej chvíli rezignovalo), ale aj tak sa zájazdu zúčastnilo 33 osôb z rôznych oravských mestských skupín. A veru neľutovali – program zájazdu bol naozaj impozantný.

Hned po prekročení hranice v Chyžnom sme sa cez malebný kraj dolnej Oravy a Považia pobrali na juh a krátko popoludní sme dorazili do naddunajskej metropoly – Bratislavu. Naša prvá návšteva v hlavnom meste Slovenska patrila Krajanskému múzeu, kde sme si pozreli mimoriadne zaujímavú výstavu venovanú práve nám – Slovákom v Poľsku. Myslím si, že všetkých veľmi zaujali vystavené exponáty – staré písomnosti, fotografie a dokumenty, ba aj kroje, staré potreby pre domácnosť, nástroje a iné predmety materiálnej kultúry, ktoré hovorili o histórii Oravy a Spiša, ich zväzkoch so Slovenskom a o živote ich obyvateľstva. Po výstavných priestoroch nás sprevádzala a všetko podrobne vysvetlila iniciátorka expozície p. Mária Hurtajová. Veľmi dojímavá bola reakcia niektorých účastníkov, keď na vystavených fotografiách spoznali seba alebo svojich príbuzných.

Po prehliadke sa krajania stretli s tajomníkom Matice slovenskej Stanislavom Bajaníkom a pracovníkmi Ústavu medzinárodných vzťahov MS Marcelom Mihálikom a Milanom Semíkom. Počas stretnutia sa hovorilo o viacerých krajanských otázkach a problémoch, medzi ním o naliehavej potrebe vybavenia dvojitého občianstva, resp. krajanskej karty.

Na druhý deň, po solínom odpočinku v Dome mládeže, sme sa vybrali na návštevu do Trnavy. Cestou sme mohli obdivovať okolitú prírodu, pekne obrobené polia s modernými za-

vlažovacími zariadeniami, úhladné dediny a mestská. V Trnave sme najprv zavítali na mestský úrad, kde sme sa stretli so zástupcom primátora Ing. V. Butkom. Treba zdôrazniť, že nás tam prijali veľmi srdečne a milo, so všetkými poctami, ako nejakú oficiálnu delegáciu. V takomto priateľskom a milom ovzduší sa veľmi príjemne debatovalo. Nečudo, že hostitelia museli odpovedať na množstvo otázok.

Po stretnutí sme sa pobrali na prehliadku mesta, nazývaného aj malým Rímom, ktorého centrum s komplexom budov trnavskej univerzity, kostolmi a inými historickými budovami bolo vyhlásené za národnú kultúrnu pamiatku. Niektoré sme navštívili, o.i. kostol sv. Mikuláša zo 14. stor. so zvyškami dávnych malieb, peknou figurálnou a rastlinnou výzdobou a zaujímavým, asi 18 m vysokým hlavným oltárom. Je tam naozaj plno vzácnych historických pamiatok, ktoré spolu s mohutnými starými mestskými hradbami hlboko na nás zapôsobili.

Počas prehliadky sme navštívili aj sídlo Spolku sv. Vojtecha, kde nás prijal pán predsedu Hadrián Radváni a porozprával nám o histórii Spolku, jeho najvýznamnejších činiteloch a súčasných úlohach. Treba podotknúť, že Spolok mal na hornej Orave od začiatku početných a veľmi oddaných členov. Aj dnes – po prestávke v totalitnom období – si mnohí oravskí krajania obnovujú členstvo v Spolku, propagujú ho a tešia sa každej svätovorteckej publikácii, ktorú dostanú.

Poznamenajme, že jedným zo spoluzakladateľov (v r. 1859) a podporovateľov Spolku sv. Vojtecha bol kňaz Tomáš Červeň, rodák z Chyžného, kanonik, generálny vikár a veľprepošt banskobystrickej kapituly. Bol taktiež zakladateľom (1863) a dlhorčným pokladníkom Matice slovenskej, ktorej na sklonku života venoval celý svoj majetok. Na matičnom hnutí sa podielali aj takí homooravskí činitelia ako Tomáš Radlinský z Malej Lipnice, Ján Jablonský z Hornej Zubrice a ďalší.

Po stretnutí a návšteve mesta, kde nás sprevádzali činitelia Trnavského odboru Matice slovenskej s predsedníčkou Adriánou Horváthovou, sme sa opäť vrátili do Bratislavu. Tu

naše kroky viedli priamo k hrobu prezidenta SR. kňaza Dr. Jozefa Tisu, zavraždeného po II. svet. vojne. Vzdali sme mu poctu kyticami kvetov a krátkou modlitbou. Zdalo sa nám však, že pomník J. Tisu je veľmi skromný a neodlišuje sa od susedných. Snáď len tým, že sú pred ním vždy čerstvé kvety.

Na záver tohto rušného dňa sme si prehliadli staré mesto, zvyšky podhradia a hrad. Žiaľ, pre opravu sme si mohli prezrieť len niektoré interiéry, okolie hradu, no a z hradného návršia obdivovať malebnú panorámu Bratislavu, ktorej dejiny, historické pamiatky a iné zaujímavosti nám priblížil p. Marcel Mihálik z Matice slovenskej.

Posledný deň nášho zájazdu nás obohatil o ďalšie dojmy. Hlavným bodom programu bola návšteva slávneho slovenského pútnického miesta – Šaština. Hned po príchode sme sa zúčastnili v tamnej bazilike sv. omše a pomodlili sa pred záračnou sochou Sedembolestnej Panny Márie – patronky Slovenska.

Poznamenajme, že sochu P. Márie dala zhотовiť v roku 1564 manželka Šaštinskeho zemepána Imricha Czobora II. Angelika, z vďakys za obrátenie svojho manžela. Hned od začiatku sa s ňou spájali mnohé zázračné udalosti a tak po kanonickom vyšetrovaní ju svojim dekrétom pápež Urban VII. vyhlásil za milostivú. Stalo sa to 10.11.1732. O rok neskôr začala v Šaštine výstavba chrámu, vysväteného 15. augusta 1764, kedy bola na hlavnom oltári uložená aj socha Sedembolestnej P. Márie.

Podrobne o dejinach zázračnej sochy a kostola Sedembolestnej P. Márie, ktorý pápež Pavol VI. povýšil dňa 27.7.1964 na Baziliku Minor, nám porozprával tamojší salezián, otec Andrej Paulíny. Priznal sa nám, že bol už v Poľsku, o.i. v Krakove a Čenstochovej.

Po rozlúčke s našim sprievodcom sme sa vydali na spiatočnú cestu domov. všetci spokojní a plní dojmov, ktoré každému z nás akiste nadľho zostanú v pamäti. Prostredníctvom Života chceli by sme srdečne podakovať Matici slovenskej a jej Odboru medzinárodných vzťahov za pomoc pre uskutočnenie tohto zájazdu, ako aj všetkým za milé prijatia, srdečnosť, nové poznatky a množstvo nezabudnuteľných zážitkov z našej starej vlasti.

**FRANTIŠEK HARKABUZ
ROBERT KULAVIAK**

nemal platíť iba dane. Všetky zisky by mali zostať tu, na mieste.

- Závod v Čiernom Dunajci nemá žiadne veľké zisky - tvrdí Robert Kania, právnik - práve naopak, je stratový. Podľa plánov by mal byť zlikvidovaný asi za 3 roky. Teraz robí zisky iba preto, aby platil dilly.

- Likvidácia podniku nič nevyrieši - hovorí Jozef Bobek. - Podporu pre 50 nezamestnaných by musela vyplácať gmina.

Odvodňovacie kanály

Na májovom stretnutí v gmine Czarny Dunajec sa nakoniec začalo predsa len riešiť niečo konkrétniešie - budúcnosť odvodňovacích kanálov na rašeliniskách. Delegácia pracovníkov vodohos-

podárskej správy, melioračnej spoločnosti, mestských richtárov a zástupcov urbárskych spolkov sa vybrala priamo do terénu, aby zmapovala situáciu na mieste. Roľníkov už dlhší čas trápili poplatky, ktoré museli povinné odvádzat za používanie kanálov. Kedže na väčšine oravských rašelinísk rastú lesy, ich majitelia nemajú záujem na odvodňovanie, ktoré na druhej strane zabraňuje tvorbe rašelin. Kanály, ktoré sú reliktami komunistického hospodárenia skôr prekážajú, ako prinášajú úžitok. Väčšina obcí a urbárskych spolkov však nemá peniaze na ich odstránenie. Jediným možným riešením je teda prirodzený zánik, alebo zahradenie. Predstavitelia vodohospodárskej správy a melioračnej spoločnosti sa s richtármi a urbárnikmi svorne zhodli v

tom, že kanály patria majiteľom terénov, na ktorých sa nachádzajú a tí ďalej môžu s nimi nakladať podľa vlastnej potreby.

- Chceli sme to urobiť už dávno - tvrdí Tadeusz Czepiel. - Kanály sa robili ľahko, horšie je ich odstrániť.

Rašeliniská tvoria malú vlast' oravských a podhalianskych gazdov, ale ich budúcnosť závisí od nás všetkých, od úcty k prírode, ktorú chcú poznávať aj ďalšie generácie.

Nevýnosnú hospodársku činnosť môže na „boroch“ nahradíť prosperujúci turistický ruch a s ním aj nová možnosť uplatnenia domáčich roľníkov.

Text a foto: B. KLIMKIEWICZOVÁ

HODINY SLOVENČINY TROCHU INAK

Veľká Lipnica má päť základných škôl, ale len na štvorke sa učí slovenčina. Pokulhávať po kultúre, ale sa udržala. Chodí na ňu 13 detí, rozdelených na dve vekové kategórie. V staršej, ôsmackej je 8 detí a v mladšej, šiestackej je ich už len 5. Slovenčinu sa učia ako nepovinný predmet a ako cudzí jazyk. Je to všetko tak, ako inde na Orave, až na formu, akou učiteľ Emil Kowalczyk deti učí. Nie ako krajan, ktorý im vstępuje jazyk svojich predkov, ale ako učiteľ cudzieho jazyka. Je dobre vedieť o jednom viac - vedť toľkokrát si človekom, kolko reči ovládaš.

Nechcem tým povedať, že jeho žiaci vedia menej a sú horší, ale len to, že slovenčinu berú ako praktickú záležitosť, bez vzbudzovania národného povedomia. Keď v roku 1975 odišla do dôchodku slovenčinárka Mária Škodoňová-Laciaková, nemal kto učiť a Emil Kowalczyk, vtedajší riaditeľ školy, zachránil situáciu.

- Som Poliak a vyučovanie slovenčiny nespájam s národným presvedčením. V tomto našom oravskom prípade treba zdôrazniť, že slovenská kultúra je pre človeka veľmi dôležitá, treba ju poznat. Sám som sa otca pýtal, prečo doma nehovoríme po slovensky. Sú to veľmi hádkivé veci.

Gminný experiment

Už dva roky sa v Pravarovke nikto nový na slovenčinu neprihlásil. Konkuруje s povinnou angličtinou, pretože táto základná škola je ako jedna z dvoch /ešte ZŠ č.2/ zaradená do experimentálneho programu a angličtina sa učí od nultej triedy.

- Aj napriek tomu slovenčinu propagujeme - hovorí riaditeľka Janina Kowalczyková - až trojakým spôsobom. Deti sú rozhodnuté chodiť, ako v minulom roku, ale nakoniec rodičia nesúhlasia.

Emil Kowalczyk si chváli šiestakov, sú vraj veľmi šikovní a zapájajú sa hlavne do recitačnej

súťaže, ktorú organizuje náš Spolok. Snaží sa deti učiť praktickú slovenčinu, aby sa nestratili, keď prídu na Slovensko. Je samouk, pretože k svojej práci musel čítať texty v slovenskom originále. Preto tiež nabáda deti, aby sa učili.

- *Na sebe som vyskúšal, ako sa mi slovenčina zišla. Okrem toho si myslím, že v pohraničných oblastiach by mali ľudia ovládať jazyk susedov.*

Keďže z gramatiky učí len to najnutnejšie - práve preto by sa mu zišla globálna učebnica, ako pre samoukov. Z literatúry podrobne preberá hlavné tých spisovateľov, ktorí sú späť s Oravou, alebo o nej pišu. Osobne má veľmi rád lyričanú prózu a M.Rúfusa. Pracuje s učebnicami D.Abrahamowiczovej a s dvoma časopismi - Životom a Slovenskom. Veľa so žiakmi konverzuje, aby poznali bežnú slovenčinu a poradili si na ulici, v obchode, v divadle... Na výlety v poslednom čase nechodia, pretože mnoho detí nemá pas.

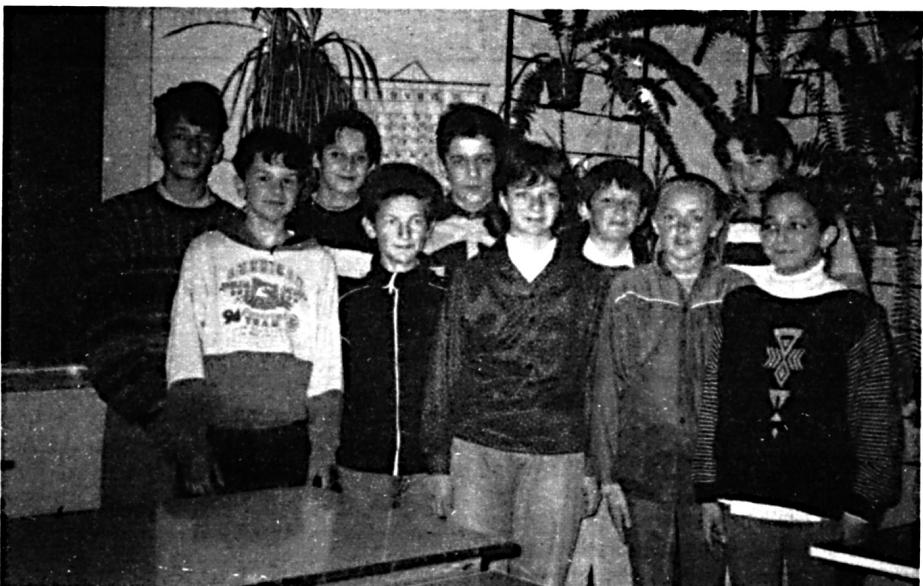
Škola, ako iná

Veľkolipnická gmina prebrala školstvo hned po osamostatnení. Snaží sa vyhovieť najnutnejším požiadavkám - teda, opravy a základné vybavenie. Uprednostnené je dokončenie školy v Kyčorách a „masívnej“ dvojposchodovej dvojky, ktorá je už čiastočne od januára v prevádzke. ZŠ č. 4 si voľaleky zarábala cez letné prázdniny na táborech. Prestali však chodiť, lebo škola nemá dostatočné kuchynské zariadenie. Maťovanie a opravy sa snaží zabezpečiť gminný úrad, aby nemuseli prispievať rodičia. Škola má 124 žiakov a 12 kvalifikovaných pedagógov.

A čo krajania?

Vítama hudobník Eugen Bandík. Ako typická umelecká duša, rozhovor zavádzala na muziku. Vraj si ešte občas zahrá, len veľmi nie je s kým. Vychoval niekoľko mladých muzikantov a rozutekali sa mu do iných kapiel.

Obe skupiny slovenčinárov

- *Ja to nadarmo robíť nebudem - hovorí.*

Alé slúži vždy dobrú radou a pomocou, ktorú využíva aj učiteľ a vedúci súboru Orawan E.Kowalczyk. Len E.Bandík pozná staré oravské melódie.

- *Navzájom si pomáhame - hovorí. Ja jemu v súbore a on mne v organizovaní žiakov na slovenčinu. Keby sa do toho nezapojil ako učiteľ, už by sa slovenčina dávno neučila. Ešte nikdy mi nič neodmietol.*

E.Bandík sice zabezpečil 20 odberateľov Života, ale činnosť akosi za krajanmi nevidieť. Dokonca sa oficiálne ako menšina nepredstavili ani vojtovi. Predseda MS má v pohotovosti pripravené slová, škoda, že v mnohom pravdivé:

- *Keby neboli televízory a videá, aj by som niečo organizoval.*

Progresívna gmina

- takto sme kedysi už Veľkú Lipnicu nazvali. Platí to aj nadálej. Od nového školského roku zavádzajú nový typ strednej školy - Samosprávne technické lyceum s ekonomicko-administratívnym profilom. Zatiaľ je do tohto programu zapojených len 120 škôl v celom Poľsku, s 12 profilmami. Lipnické lyceum vychová absolventov pre prácu vo vládnej, samosprávnej, colnej, daňovej a súdnej administratíve a taktiež pre účtovníctvo, riadenie a obchod.

Už po prvom rozhovore vojta s ôsmakmi lipnických škôl sa nezáväzne prihlásilo 26 žiakov. Zatiaľ plánujú otvoriť jednu triedu a neskôr príbudnú ďalšie ročníky. Cieľom školy bude vychovať absolventa, ktorý by profesionálne ovládal počítač. Bude tu tiež rozšírená angličtina. Budúcnosť onedlho ukáže, či sa rozhodli správne.

Nový hraničný priechod na obzore

- Projekt je už hotový - hovorí E.Kowalczyk, ktorého som využila na získanie informácií, ako predsedu gminnej rady. - Vyhrala ho architektonická pracovňa Tyrolówka zo Zakopaného. V surovom stave by mala byť stavba odovzdaná už na jeseň. Budú to pre Lipnicu otvorené okná do sveta.

Sú tu však malé problémky, na akú cestu tento nový priechod napojiť. Poľsko chce jednoznačne na Jablonku a Chyžné. Slovensko podalo návrh, aby bola medzinárodná cesta E-77 preorientovaná z Jablonky na Lipnicu, Bobrov, Námestovo, Hruštiň, Oravský Podzámok. Prestavba by bola ekonomickejšia, lebo cesta vede cez nezastavaný terén. Bobrov by prebral celú nákladnú dopravu. Bolo by tiež prepojenie na Tešínsko. Keby došlo k porozumeniu, slovenská strana by bola s cestou hotová do r. 2000.

Okrem toho Veľká Lipnica už robí prvý prieskum prameňov pred zavedením obecného vodovodu. Investuje do polných ciest, ktoré boli dlhé roky zanedbávané. V malej osade Poľana nad Kyčoramí už gazdovia pripravili 24 miest pre začínajúcu agroturistiku. Na túto krásnu slnečnú pláň však nevedie poriadna cesta, po ktorej by turista prišiel.

Lipnica chce v tomto roku dokončiť aj 8 rokov trvajúcu komasáciu. E.Kowalczyk sa však obáva, že onedlho skončia ako v Lapšoch - nedrástli ani dve pokolenia a už je pôda podelená ➤

Jurgovský rodák, dekan Jozef Vojtas /1906-1977/ bol autorom viacerých publikácií - kníh, štúdií, článkov a príspevkov. Žiaľ, väčšina jeho vedeckej tvorby zostala v rukopisoch. Vojtasove písomnosti zahrnujú tiež veľké množstvo excerptov a archíválií zo Štátneho oblastného archívu v Levoči. Napr. je tu prepísaná celá pozemková kniha Jurgova z roku 1859, výpisky svedeckej literatúry - nemeckej, maďarskej a pod. Bývalý šéfredaktor Života Adam Chalupec mi kedy si povedal, že počas jednej návštavy na Slovensku mu dekan Vojtas dal svoj obsiahly strojopis Dejín Spiša, aby ho odovzdal nášmu slovenskému kňazovi Sebastianovi Košutovi.

JOZEF VOJTDAS

SPOMIENKY

Nebohá matka neraz spomínať, ako v jej rodičovskom dome v Jurgove každý rok na zimu zarezali 2-3 ovce, mäso posolili, cesnakom prekladali a uložili do suda, kde dobre zamrzlo. Ak v niektorom roku nemali dost' oviec na zabitie, vtedy kúpili jalovicu alebo kravu na mäso, ak nemali vhodnú zo svojich. Toto mäso sa tiež posolilo a potom uložilo do suda alebo aj vyúdilo.

Cez celú zimu sa na ráno varilo mäso, okrem pôstnych dní /v stredu, piatok a sobotu/. Jedla sa polievka z mäsa so zemiakmi a mäso.

Na obed sa jedli krúpy, fazuľa, kapusta alebo hrach. Na celý rok sa nakúpilo krúp, fazule, hrachu a žita. Na večer sa jedli maslom, bryndzou alebo slaninou omastené zemiaky s kyslým mliekom, alebo omastená kulaša a mlieko. Jedlá sa mastili slaninou, sadlom, maslom a bryndzou.

Maslo sa v lete osolilo a ukladalo do malých drevených súdkov a dobre prikrylo dreveným vrchnákom. Tako sa udržalo dobré na celú zimu, keď už bolo menej mlieka a masla. Aj bryndza sa osolila, dobre prepracovala, uložila tiež do dreveného súdka a kameňom zaťažila.

Kým bol starý otec v službe, dobytok sa im pásol pod Muráňom, alebo na Bielej Vode, ba aj pod Vysokou, kde boli koliby pre pastierov a maštale pre kravy. Mlieko sa každý deň dávalo do drevených nádob, ktoré sa vždy po použití dobre dezinfikovali tak, že do horúcej vody naliaté do drevnejnej nádoby sa vhodilo niekoľko rozpálených neveľkých kameňov, čím voda prišla do veľkého varu. Nádoba - „konevka“ - sa potom prikryla druhou, kým voda vrela. Každý týždeň

Dnes, po rokoch, nie sme schopní zistit', ako to naozaj bolo. V každom prípade dôstojný pán Košut, ktorého som požiadal o vysvetlenie, mi napísal, že od dekana Vojtasa nemá žiadny vedecký materiál.

Neviem si vysvetliť, prečo sa redakcia nášho časopisu nikdy neobrátila na kňaza a historika Jozefa Vojtasa s ponukou publikovania jeho prác, aj keď sa týkali vyslovene krajskej problematiky. Chceme to dnes napraviť publikovaním niektorých jeho rukopisných prác. V aprílovom čísle Života sme uverejnili prvú časť Vojtasových spomienok. Dnes prinášame ďalšiu - z rozprávania o jurgovských

problémoch, o ktorých počul od svojich rodičov. Svedomity historik, dekan J. Vojtas nám teda nechal vzácny historický materiál o našej minulosti. Je to dôležité tým viac, že dnes už len najstarší Jurgovčania niečo vedia o životospáre našich predkov, o pastierskych aktivitách obyvateľov Jurgova, najmä do roku 1879, keď sa v Tatrách páslu vyše 6000 jurgovských oviec, o troch vlnach cholery /1831, 1855, 1873/, ktoré postihli aj Jurgov.

Vojtasove rukopisy mi sprístupnila obyvatelka Trenčianskych Teplic, jurgovská rodáčka Mária Cibrinová, rodená Gombošová. Veľmi pekne jej za to ďakujem.

JOZEF ČONGVA

privážali domov do Jurgova vo zvláštnych kruhovitých sudových nádobách - „obonkách“ - a to zvlášť smotanu a zvlášť kyslé mlieko.

Keď bol už starý otec na penzii, aj vtedy sa im pásol dobytok na panskom.

Poľany, ktoré boli majetkom jurgovských gazdov, sú pomenované podľa niektorých jurgovských priezvisiek, ako napr. Vojtasova, Chovančova, Pavlova, Binkova, Tyborova atď.

V lete jurgovskí gazdovia kosili seno na týchto poľanach a ukladali ho na mieste do šôp. Boli to maštale pre ovce, ktoré mali povahu, na ktorej sa ukladalo seno pre ovce. Cez celú zimu mali jurgovskí gazdovia každý na svojej poľane svoje ovce, ktoré kŕmili senom a prikrmovali čačinou zo smrekov a jedľí. V lete sa ovce pásli v Tatrách, kde boli košiare. Poľany sa hnojili ovčím hnojom.

Rodičia mojej nebohej mamy často spomínaли, ako ťiel v treskúcej zime od Tyborov chlap na poľanu kŕmiť ovce a po ceste zamrzol a zomrel. Podobne spomínaли, že mládenca od Budza alebo Ševčka z Čiernej Hory našli Pod Úplazami zamrznutého v kolibe pri ovciach. Bol tam cez zimu pri ovciach. Boli o tom rôzne dohady, že ochorel, ťahol si k peci a zomrel, alebo nemal ocieľku a kremeň, aby si mohol v treskúcej zime oheň urobiť a tak zamrzol.

Je pritom zaujímavý fakt, že pes, ktorý bol s týmto mládencom pri ovciach, príbehol z Tatier do Čiernej Hory. Začal smutne zavýjať, potom utekal smerom k Tatram, zase sa vrátil a nanovo zavýjal a takto stále opakoval. Domáci tušili nejaké nešťastie, ihned sa za psom dali na cestu do Tatier a našli tam svojho syna mŕtveho.

Druhý zaujímavý fakt pritom bol, že keď pes videl, že mládenec sa nehybe, nazhadzoval ovciam sena z povaly do maštale.

Keď sa narodil môj nebohý otec František Vojtas /8.VII.1873/, jeho matka, moja stará mama

Mária Vojtasová, r. Grohočová ochorela na cholera, ktorá práve zúrila v Jurgove. Otca, ako nemluvňa, kŕmili iba ženy po dedine. V Jurgove počas cholery boli vybraní Štyria silní chlapí, ktorí chodili po domoch, kde boli ľudia chorí na cholera a dôkladne každého chorého masirovali, kým u neho nenastalo poriadne potenie.

Tito chlapí sa pred nákazou chránili tak, že pili pálené, žuvali tabak alebo cesnak a okolo krku mali zavesené náhrdelníky z cesnaku. Na tele chorých na cholera sa pod kožou tvorili hrčky, ktoré sa masirovaním rozotierali.

V Jurgove vtedy zomrelo na cholera 21 ľudí. Sú pochovaní zvlášť na nižnom konci cintorína. Stará matka bola vtedy zachránená, vyzdravela a dožila sa vysokého veku.

Nebohá mama počula vypráviať od svojich rodičov aj o veľkom hlaide /asi v r. 1845-1846/. Neurodili sa zemiaky. Rodičia mamy vykopali iba dve vrecká zemiakov, malých ako orechy. Neurodilo sa ani obilie. Ľudia sa od hladu živili žiľavou, lobodou, rôznymi koriencami a lesnými plodinami. Opuchli a mnohí pomreli.

Niektoři sa začali stáhovať preč. Istý Jurgovčan i s celou rodinou sa chystal opustiť svoju rodnu obec. Pred odchodom sa všetci poučívali. Vo vode, v ktorej sa umývali začalo čosi člapkať. Gazda zvolal: „Kto sa to tam člapkať v tej vode?!" Na to sa z vody ozval hlas: „Ja som bieda, ktorá sa tiež chystá s vami vystáhovať“. - „Ked' je tak, nemáme prečo odchádzat, ostaneme doma“.

Rodičia matky často spomínaли, že ľudia sa vtedy stáhovali do „Slamónie“ /asi Slavónie/, lebo sa rozchýrilo, že sa tam zachránia pred hladom a nájdú lepšie životné podmienky. Viac ľudí po česte zahynulo.

Istý otec rodiny vzal všetky peniaze, čo mal doma a ťiel niekde kúpiť potraviny. Nikde nemohol nič kúpiť. Hodil mesec peňazi pred hladujúcu rodinu a žalostne zaplakal...

na kúsky. A bez toho sa moderné poľnohospodárstvo a agroturistika robiť nedajú.

Kto som, čo som

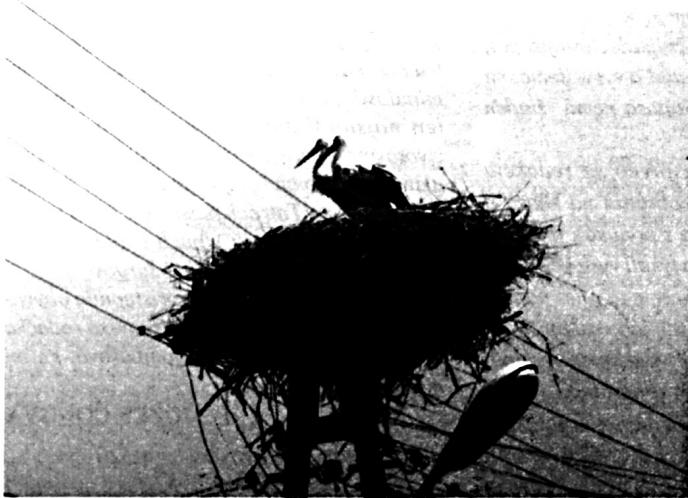
- Poliaci o mne hovoria, že som Slovák - hovorí E.Kowalczyk. Asi preto, že som tolerantný. A slovenská menšina ma obviňuje, že som proti

nej. Orava je most, ktorý nemôže deliť dva susedné národy, musí ich spájať. Máme veľmi veľa spoločného, historický aj kultúrne. Mali by sme sa lepšie poznáť. V Privarovke robíme s menšinou spoločné folklórne podujatia. Malo by tiež dôjsť k stretnutiu Spolku priateľov Oravy a Spolku

Slovákov v Poľsku, aby sme si vzájomne podiskutovali.

Myslí to Emil Kowalczyk vážne? Nedochádza sa onedlho na stránkach Oravy slová osočujúce alebo negujúce menšinu? Vezme na seba úlohu mediátora a zorganizuje spoločné stretnutie?

Text a foto: V. JUCHNIEWICZOVÁ

V Nižných Lapšoch sa bociany cítia dobre

Nové koleso v Tribši čaká na bociany

PRIŠLI K NÁM BOCIANY

Prichádzajú k nám krátko po marcovom sviatku sv. Jozefa. Ich let sa spravidla spája s jarou a polnými prácmi. Bociany sú na vidieku veľmi obľúbené a nerozlučne sa spájajú s dedinskou kultúrou.

Ako sa človek stal bocianom

Podľa niektorých starých legend bocian je vlastne zakliaty človek. Stalo sa tak vraj pred miliónmi rokov, keď Pán Boh stvoril svet, na ktorom sa príliš rýchlo rozmnogili jedovaté hady a plazy. Vtedy Pán Boh vzal mech a pozberal doň všetky jašterice, hady a žaby. Potom zavolal človeka a kázal mu vrece vyhodiť do mora. Človek bol však zvedavý, čo je vo vreci, neopatne ho otvoril a vypustil všetky plazy a hady, ktoré sa rozliezli po svete. Zvedavého a neposlúšného človeka Pán Boh za trest premenil na bociana. Jeho potomkovia dodnes chodia po svete a za trest zbierajú roztrúsené plazy a hady.

Opustené hniezdo vo V.Lipnici

Mýtus a pravda

Bocian biely /Ciconia ciconia/ patrí k najznámejším vtákom z čeľade bocianovitých / Ciconiidae/. Jeho čierne a biele perie vhodne dopĺňajú červené nohy a zobák. Dĺžka tela dosahuje takmer jeden meter, rozpätie kŕdel dva metre. Bocian váži približne štyri kilogramy. Ornitológovia hovoria, že bocian biely si už pred vyše 400 rokmi oblúbil blízkosť človeka. Pôvodne - tak ako dnešný bocian čierny /Ciconia negra/- hniezdil v lužných lesoch, na zlomených kmeňoch, alebo silných vrbinách a starých stromoch. Dnes vyhľadáva priestrané a tiché miesta v blízkosti človeka.

Bociany na Spiši a Orave

Stáva sa, že bociany stavajú svoje hniezda z podnetu človeka. Stačí len vybrať vhodné a prieplatné miesto. Na podklad môže poslužiť zničený pletený kôš, alebo staré drevené koleso. Bocian ho ľahko nájde. Na Spiši som našiel hniezda bociana bieleho na troch miestach. Je možné, že sú aj inde.

V Nižných Lapšoch sa bocianie hniezdo nachádza na elektrickom stĺpe v strede obce. Ulička pri hniezde je pomerne tichá a len z d'aleka počuť krik a hurhaj školských detí. Liptovskému bocianovi to však nevadí a tak aj v tomto roku zavítal do tejto obce. Najprv, na začiatku apríla, sa zjavil samček. Niekoľkými halúzkami opravil hniezdo a čakal na samičku. Tá sa objavila asi o dva týždne. Môže sa stať, že samička sa oneskorí, a vtedy si samec priláka novú partnerku. Neraď dochádza medzi súpermi k väznemu boju. Vyhráva najsilnejší. Bocianej rodinke sa spišská metropola asi veľmi zapáčila. Možno ich ľahko stretnúť na podmoknutých pasienkoch medzi Nižnými a Vyšnými Lapšami.

Ďalšia dvojica bocianov bola v Tribši, kde vd'aka Andrejovi Hušimu hniezdila niekoľko rokov na elektrickom stožari. V minulom roku však nečakane silný vietor prevrátil bocianie hniezdo

rovno na elektrické vedenie. Musela zasiahnuť novotarská elektrická služba, ktorá zničené hniezdo odstránila. Neďalavý A. Huši pripravil nový kovovo-drevenú obrúč. Zavolal elektrikárov, ktorí s pomocou vysokého žeriavu dali obrúč na pôvodné miesto. Tribšania očakávali, že na jar ich oblúbené bociany opäť priletia. Žiaľ, nezjavili sa. 7. mája sa sice ukázal jeden z bocianov, ale po niekoľkohodinovom čakaní v novom hniezde odletel. Tribšania predpokladajú, že to bol jeden z „ich“ bocianov, ktorému partner pravdepodobne zahynul. Dúfajú však, že v budúcnosti bude v obci kedysi hniezdiť ďalšia rodinka bocianov.

Neobvyklé miesto si vybrali bociany v Novej Belej, ktoré si svoje hniezdo postavili na vysokom stáročnom červenom smreku. Obrovská košatá koruna veľmi dobre maskuje hniezdo. Upozornil ma naň Ján Chalupka, ktorý oddávna sleduje bociany vo svojej obci. Nevie presne, kedy sa do Belej nastáhovali, ale aspoň pred tridsiatimi rokmi, potom, ako blesk udrel do stromu a ulomil jeho vrchol. Kedže bociany žijú dlho, niekedy takmer 70 rokov, preto podľa Jána Chalupku v Novej Belej hniezdi tá istá bociania rodinka. Vychovalo sa tam niekoľko pokolení bocianov, ktoré dnes majú svoje hniezda v celej Európe. Pred dvoma rokmi aj v Novej Belej silný vietor zhodil časť bocianieho hniezda. Šikovný samček si veľmi rýchlo poradil. Na zničené miesto priložil niekoľko nových halúzok a hniezdo opravil.

- *Najlepšie je pozorovať* - hovorí Ján Chalupka - ako sa rodičia tešia zo svojho potomstva. Vždy pred hniezdením začínajú „svadobný tanec“, sprevádzaný klepotom zobákov. Klepot je pozdravom pre druhu alebo mladé, ale môže byť aj výstražným signálom pre nežiaduceho vatreľca. Samičky znásajú obyčajne od 3 do 5 vajec.

Cez deň na vajíčkach sedí samček, v noci samička. V čase hniezdenia požierajú bociany okrem žiab aj drobné stavovce, červy, mäkkýše a iné drobné živočíchy. Po 33-34 dňoch inkubácie sa z vajec liahnu mláďatá, o ktoré sa starajú obaja rodičia. V prvých týždňoch po vyliahnutí ich kŕmia len dŕžavkami. Potravu prinášajú v hrbole a vyrhujú ju do hniezda, kým vodu, ktorú prinášajú v zobáku, vylievajú na telo, bud' priamo do zobáka mláďaťa. Prvé dva mesiace mláďatá neopúšťajú hniezdo. Keď majú asi 70 dní, sú už takmer sa-

mostatné. Mladé bociany sa výrazne odlišujú od rodičov. Nohy a zobáky majú čierne. Mladé v rodíckom dome neklepocú, ale pískajú a miaukajú ako mačka. Tým dávajú najavo, že sú hladné. Počet mladých závisí od úrodnosti roka. Čím je rok suchší, tým ľahšie je rodičom vychovať potomstvo. Tento problém riešia jednoducho - mláďa vyhadzujú von z hniezda. Všimol si to aj Ján Chalupka. Obdobný prípad sme v minulom roku zaznamenali v Podvku na Orave, kde už mnoho rokov hniezdi ďalší pári bocianov. Raz „odsúdené“ mláďa nemožno do hniezda opäť uložiť. Rodičia ho neprijmú.

Posol Ľudského št'astia

Bociany, najmä na vidieku, vždy vyvolávali predstavu št'astia. Oddávna sa verilo, že bocian prináša deti. Tako aspoň vysvetľovali rodičia svojim ratolestiam. Niektoré vlastnosti bociana sa dostali do frazeologie. Často sa hovorí o vysokom človeku, že má nohy alebo šíju ako bocian. Keď je niekto skúpy hovorí sa, že je lakomý ako bocian na žaby, alebo že niekto chodí ako bocian - bez ciela a pod. Niektorí ľudia na Spiši a možno

aj na Orave verili, že kto zničí bocianie hniezdo, stihne ho nešťastie. Bocian mu napr. podpáli dom. Bocian dôstojne kráčajúci po močiaroch je predzvestou blížiaceho sa daždivého počasia. Nenadarmo vzniklo porekadlo - Bociany sa tárajú, bude špatný čas.

Večný tulák

Pred odletom do teplých krajín, čo nastáva krátko po sv. Bartolomejovi, sa bociany zhromažďujú na jednom mieste. Ako nám povedal Ján Chalupka, jedno zhromaždište je pri Novej Belej na tzv. „mlackách“. Pred odletom sa tam zhromaždžajú do dvesto bocianov. Je to akysi „bocianí parlament“, kde sa rieši posledné záležitosti, o.i. selekcia mladých jedincov. Neschopné letu musia zostať doma, kde od zimy zahynú, pokiaľ ich nezachráni človek. Potom už stačí len niekoľko podskokov, aby opustili našu krajinu. Počas letu sa k nim pripájajú ďalšie a ďalšie kŕdle bocianov. Ich let do teplých krajín, k Nílu, alebo dokonca do Južnej Afriky, trvá takmer štyri mesiace. Európske bociany tam letia dvomi smermi. Naše bociany smerujú na juh cez Bosfor, Malú Áziu, Pa-

lestínu a Egypt, kým bociany zo západnej Európy letia cez Španielsko, Gibraltár i západnú Afriku. Za takmer štyri mesiace naše bociany nezriedka preletia desať tisíc kilometrov, aby sa na jar znova vrátili. Je zaujímavé, že na spatočnej ceste k nám preletia tú istú vzdialenosť za dva týždne. Teda priemerne 400 kilometrov denne. Podľa ornitológov je bocian výborný plachtár, ktorého let možno prirovnáť k letu albatrosa. Bocian vie znamenite využívať vzdušné prúdy.

Bocianom hrozí zánik

Dnešný civilizačný pokrok sa stal pre bociany veľmi nebezpečný. Človek svojou činnosťou väzne ohrozil jeho existenciu, okrem iného melioráciou veľkého množstva močarisk a lúk, urbanizáciou sídel a spriemyselňovaním. To všetko ohrozenie nielen bociany, ale aj celú prírodu.

Počet bocianov neustále klesá, a preto je dobré, že v mnohých Štátach je bocian chránený. Aj my prispievame k tomu, aby sa tento pekný sťahovavý vták cítil medzi nami vždy dobre a bezpečne a skrásiloval naše spišské a oravské obce.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

SPOLOČNÉ HLADANIE PRAVDY

Spišský dejepisný spolok sme už na stránkach nášho časopisu spomínali v súvislosti s vystúpením profesora Michala Grigera na 9. zjazde SSP.

Kedže spolok vznikol ešte v minulom storočí, má na svojom konte bohaté výsledky vedeckej práce, týkajúcej sa výskumu Spiša. V roku 1993 nadviazal tiež úzku spoluprácu s Podhalianskou spoločnosťou priateľov vied v Novom Targu. O jeho histórii a forme spolupráce s poľskými historikmi nám v krátkosti porozprával člen SDS Michal Griger.

Kedy bol založený Spišský dejepisný spolok?

– Ešte za Uhorska v roku 1883. Pracoval v určitej podĺžnosti uhorského štátu, ale zanechal zo svojej činnosti také zvláštne materiály, o ktoré sa môžeme dnes oprieť. Po založení Československej republiky bol spolok zrušený – neuznávali sa jeho zámery a praktiky. Spišskí historici začali pracovať v Krúžku historikov Spiša. Po 2. svetovej vojne sme pracovali pod egidou Historického ústavu SAV. Sídlo krúžku bolo v Levoči a jeho predsedom bol Eduard Pavlík. Výkonným tajomníkom a zároveň dušou krúžku bol historik Ivan Chalupecký zo Štátneho oblastného archívu v Levoči.

Po páde totality sme sa rozhodli, že obnovíme Spišský dejepisný spolok a toto rozhodnutie padlo v Spišskej Kapitule hned po Novom roku 1992. Zakladacie valné zhromaždenie bolo v Podolinci a predsedom sa stal I. Chalupecký. Je to historik, ktorý zanovite hľadá pravdu o Spiši a je pri tom nekompromisný. Obracia sa k prameňom a výlučne podľa nich robí závery.

Ako prebieha spolupráca s poľskými historikmi?

– Videli sme a konštatovali, že voči Slovákom pramenia nepriaznivé závery práve z toho, že sa nepoznáme. Že tu nebola možnosť skúmať pra-

mene. Levočský archív sa teraz otvoril aj pre poľských historikov a pracovníkov vedeckých spoločností.

11. novembra 1993 sme uzavreli zmluvnú spoluprácu s PSPV v Novom Targu, kde sme si sľúbili, že pôjdeme spoločne za pravdu. Odhadime predsudky, šovinistické závery a budeme hľadať historickú pravdu. Výsledkom bola onečlino otvorená spoločná výstava dokumentov zo ŠObA v Levoči, týkajúcich sa Spiša.

Ako reagujú poľskí historici, keď spoločne nájdete dôkazy, ktoré vyvracajú ich doterajšie tvrdenia?

– Solidní historici to berú ako pravdu, historickú skutočnosť a populisti to berú zasa svojím spôsobom.

Máte do činenia aj s takými?

Michal Griger /v strede/ v rozhovore s krajanmi na 9. zjazde SSP. Foto: J.P.

– V novotarskej spoločnosti takí nie sú, tí sú inde. Osobne ich nepoznám, len podľa mena a časopisu, ktorý vydávajú. Mám dojem, že vetry sa trochu zmiernili. Totiž, za nepravdu sa treba vždy hanbiť. Myslím si, že niektorí z nich budú hľadať cestu k porozumeniu.

Chystáte nejaké spoločné publikácie?

– Áno, ako aj spoločné výstavy. Zatiaľ sa len zostavuje plán. Doteraz náš SDS vydal 1. číslo ročenky z 94. r. Z minulosti Spiša. Každá nasledujúca bude tematicky zameraná. V spolupráci s SDS budú svoje ročenky vydávať aj niektoré mestá – vyšla už Spišská Belá.

Na toto leto chystáme spoločnú návštevu Spiša, kde žijú naši krajania. Učil som v Nedeci a Jurgove, veľmi rád sa tam vrátim.

Ďakujem vám za rozhovor a verím, že návšteva u krajanov bude veľmi srdečná.

Zhvárala sa:
VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

Za predsednickým stolom v Novej Belej

Koho zvolit' - zamýšľajú sa Bel'ania

MATIČNÉ VOLEBNÉ SCHÔDZE

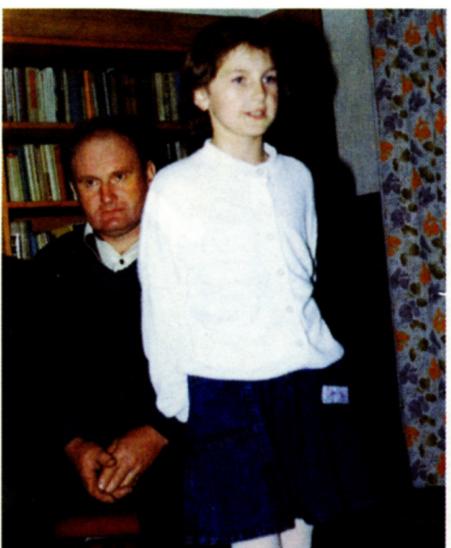
V NOVEJ BELEJ

Posledná májová nedeľa (28.V.) bola pre tamojších matičiarov mimoriadnym dňom. Nielen preto, že po niekol'kodňom nečase sa na obec konečne usmialo žiariace slniečko, ale predovšetkým preto, že na toto nedeľné popoludnie si Bel'ania dohodli prvú od založenia volebnú schôdzku miestneho odboru Matice slovenskej.

Otvoril ju jeden zo zakladateľov, predseda MO Jozef Brija, ktorý srdečne privítal krajanov a medzi nimi pozvaných hostí: čestného predsedu odbočky Matice slovenskej v Námestove Dr. Vojtecha Magurského, predsedu OV SSP Antona Pivovarčíka a šéfredaktora Života Jána Šternogu. Poukázal tiež na význam matičného hnutia a navrhol, aby schôdzku viedla tajomníčka MO Žofia Chalupková.

Rokovania belianskych krajanov začali už tradične krátkym kultúrnym programom, v ktorom vystúpili dve žiačky miestnej slovenskej základnej školy – obe s umeleckým prednesom prozaických zábavných príbehov. Najprv 11-ročná Marta Dlhá rozveseliла prítomných znamenite pripraveným rozprávaním Kmotor Činčurinka fiškálom, za ktorý zožala dlhotrvajúci potlesk. Ešte ani nedoznel, keď

Vystupuje Marta Dlhá

sa na pódiu zjavila o niečo staršia Monika Majerčáková, ktorá už svoje rozprávačské kvality viackrát ukázala, medziiný na vlaňajších fašiangoch v Krempachoch, na 9. jazze nášho Spolku, recitačných súťažiach a inde. Tentoraz sa predstavila priam majstrovským rozprávaním žartovného príbehu Múdry Maťko a hľupáci, ktoré zhromaždení viackrát prerušovali hlasným smiechom a tleskaním. Zdá sa, že rozprávačstvo sa stáva špecialitou belianskych žiačok.

V správe za uplynulé volebné obdobie, ktorú predstavila tajomníčka MO Ž. Chalupková, sa zdôrazňovalo, že práve v Novej Belej vznikol prvy odbor Matice na Spiši. Bol založený 24. apríla 1990 a dnes má už 70 členov. Odbor pôsobí bez dotácií a svoje podujatia hradí z členských príspevkov. Krajania sa na schôdzkach stretávajú priemerne dvakrát do roka, výbor podľa potreby ľahšie. Z podujati MO treba o.i. spomenúť pobyt belianskej mládeže v Slovenskom raji (v r. 1991) uskutočnený za pomocí MO MS v Spišskej Novej Vsi, a zájazd detí do Martina spolu s kacviníckymi a krempašskými žiakmi. Správa vysoko hodnotila spoluprácu belianskeho MO s Maticou slovenskou v Martine a jej pomoc krajanom o.i. dodávkami kníh, časopisov a iných publikácií. K najväčším problémom v

Mladší i starší účastníci schôdze

súčasnosti správa zaradila nutnosť zachovania niekoľkých malieb, v tom sv. Cyrila a Metoda, ktoré sa odporcovia Slovákov snažia z belianskeho farského kostola odstrániť.

Počas diskusie prehovorilo viac krajanov. Hodnotili nielen matičnú, ale vôbec aj celkovú činnosť v Novej Belej. Poukazovali na potrebu rozvíjania ochotníckej činnosti, ktorá v poslednom období akosi samočinne zanikla, upozorňovali na prvé pokusy smerujúce k zrušeniu miestnej slovenskej školy a zdôrazňovali, že sa proti tomu treba rozhodne postaviť. Hovorili tiež o mládeži a jej zapájani do matičného a spolkového hnutia, stážovali sa na nedostatočnú – podľa nich skoro nijakú – ekonomickej pohraničnej spoluprácu so Slovenskom, v súvislosti s čím navrhovali čo najskôr rozšíriť malý pohraničný ruch. Podotýkali tiež, že Matica slovenská v Martine by mala rozšíriť kontakty s mestnými odbormi na Spiši.

Prehovoril i Dr. V. Magursky z Námestova, ktorý o.i. vyjadril radosť, že slovenský duch na Spiši je tak živý, predložil niekoľko konkrétnych návrhov spolupráce a kultúrnej výmeny a pozval krajanov na výstavu Slováci v Poľsku, ktorá bude exponovaná v Námestove.

Po skončení diskusie krajania udelili absolútórium ustupujúcemu výboru a zvolili nový výbor, prakticky v predošlom zložení. Predsedom miestneho odboru je opäť Jozef Brija, podpredsedom Milan Cervas, tajomníčkou Žofia Chalupková a pokladníkom František Brodovský. Zhromaždení

sa zároveň rozhodli, že do matičného hnutia treba v širšej miere zapájať mládež a najaktívnejších do kooptovať i do výboru.

Na záver krajania schválili plán činnosti na najbližšie obdobie. Zahrňuje o.i. také podujatia, ako zájazd Beļanov na výstavu v Námestove, účasť na púti v Levoči, účasť Námestovčanov na odpuste v Novej Belej, výmenu mládeže a pod. Dá sa povedať, že matičná činnosť v Novej Belej má v tomto roku sľubné perspektívy.

J.Š.

V JURGOVE

Básničky, valaškový tanec a Hermína

14. mája podtatranskú krajinu zaháľoval studený dážď, vonku bolo zima, sychravo a šedo. Pred jurgovskou klubovňou SSP vládol zhon, vyparádené Jurgovčanky preskakovali mláky s tákami čerstvo upiecencích koláčov. Vnútri už nebolo voľných miest, niektorí krajania postávali pri dverách a s úsmievom pozorovali krojané dievčence s dlhými pestofarebnými stužkami v hrubých vrkočoch, ktoré sa predierali k drevenému pódiu.

- *Mili krajania, vitaní vás na volebnej schôdzi mestného odboru Matice slovenskej v Jurgove - povedala na úvod Mária Glodášiková, predsedníčka MO. Po slovenskej hymnickej piesni Kto za pravdu horí M. Glodášiková predstavila plán schôdze a navrhla, aby ju viedla Anna Mačičáková. Krajanské podujatie začalo kultúrnym programom, ktorý s jurgovskými školákm nacvičila učiteľka slovenčiny Mária Jachowiczová. Nechýbali v ňom najznámejšie slovenské básničky pre deti ako Ten prešporský zámok, Ranená breza, Aká si mi krásna, Na Kráľovej holi. Šikovní jurgovskí chlapci predvedli náročný valaškový tanec a na záver vystúpila talentovaná Monika Majerčáková z Novej Belej, ktorú špeciálne na toto podujatie priviezla A. Mačičáková a M. Gombóšová. Monika sa predstavila ako Hermína Bobková, čo má reči ako koza bobkov a ihneď si získala jurgovské publikum. Nikto nepochyboval o tom, že je „baba, pre ktorú by čert aj peklo opustil!“*

Nezaháľali

MO MS v Jurgove založilo niekoľko nadšených krajanov: Mária Glodášiková, Anna Mačičáková, Jozef Vojtas, Mária Gombóšová, Marián Šoltýs a nebohý Ján Vojtas. Prvú schôdzku usporiadali v súkromnom dome dňa 17. januára 1992. Odvtedy sa scházali 4 - 5 -krát do roka a členská základňa sa zakaždým rozširovala o nových členov. Niet sa čo diviť, tieto podujatia oživovali kultúrny program jurgovskej mládeže, slovenské pesničky a srdcenná atmosféra. K najzaujímavejším patrili Vianoce a letné posedenie pri ohníku, na ktorom vyhrala jurgovská dychovka až do neskorej noci. Jozefovi Vojtasi so podarilo nadviazať kontakt s Národnoúniou Slovákov v Bratislave, ktorá slúbila jurgovským krajanom písací stroj a videokazety s rozprávkami a dobrodružnými filmami. Vďaka Vojtechovi Chovancovi zas mestská knižnica v Smokovci poslala krajanom 600 kníh, z ktorých 300 dostali mestní školáci. V roku 1994 jurgovskí matičiari prijali ponuku MS z Komárna, ktorá pozvala jurgovské deti na medzinárodný letný tábor do Tatranskej Lesnej. Zúčastnilo sa ho 16 malých Jurgovčanov, ktorí

Jurgovská klubovňa bola plná

sa pod Tatrami stretli so svojimi rovesníkmi a rodákmami zo Švajčiarska, Francúzska a Cypru.

Správu o činnosti MO MS na volebnej schôdzi prednesla M. Glodášiková a na záver poinformovala prítomných o možnostiach štúdia na Slovensku. V tomto roku sa oň uchádza 5 žiakov - z toho tria chúcú študovať na stredných a dva na vysokých školách. Po prečítaní správy krajania udeliili absolútorm ustupujúcemu výboru a znova zvolili M. Glodášikovú do funkcie predsedníčky. Delegátom na celoslovenský zjazd MS bude A. Mačičáková.

Udržať slovenské jadro

V atmosféri pohody a pokoja zazneli aj slová kritiky:

- *Mládež sa čoraz menej zúčastňuje slovenských omší - skonštatoval Jozef Vojtas. - Učitelia robia, čo môžu, ale všetko neurobia. Ved' keď prídu Vianoce, alebo Veľká noc, niektoré deti nevedia spievať po slovensky. Práve dnes som bol na svatom prijímaní v Krempech. Tam to vyzerá úplne inak, tam slovenčina v kostole žije. Nehanbime sa za to, že sme Slováci. Som Slovák a hotovo! Poľsko musí rešpektovať menšiny, ak chce ísť do Európy. A my sme to slovenské jadro ešte nestratili, tak sa ho držme!*

Po oficiálnej časti nastúpilo uvoľnenie, ale krajania neprestali diskutovať o problémoch, ktoré ich najviac pálili: ešte stále sa neotvoril malý pohraničný styk, hoci infraštruktúra je postačujúca, ešte stále musia Jurgovčania putovať na Slovensko okružnou cestou cez Lysú Pol'anu.

Jurgovskí žiaci v kultúrnom programe

- *Jurgov bol kedysi veľmi iniciatívny - povedal Marián Šoltýs. - Mali sme ľudový súbor, cestovali sme na Slovensko, prinášali všelijaké novinky. Jurgovčanku popularizovali slovenské recepty a vypekali na svadbách v širokom okolí.*

Mladí prikovaní, starí odvážni

V jurgovskej klubovni bolo naozaj všetko slovenské: ľudovky, zákusky, ba dokonca aj víno! Mladí sedeli ako prikovaní a krajanov roztancoval energický 81-ročný Ján Vojtas a 75-ročná Helena Bachledová. O šiestej sa všetci ako na povel zdvihli zo stoličiek a zaplnili tanecný parket. Čím starší, tým odvážnejší.

- *Ďalšia zábava už bude na nových doskách - oznámila Anka Mačičáková. - Predseda urbáru nám slúbil 3 smrečky.*

MO MS v Jurgove mala ku dňu 1.5.1995 111 členov a na volebnej schôdzi sa zapísali ďalší. Podobné podujatia spojené so zábavami vždy pritiahujú nových záujemcov o krajanskú činnosť. Ved' ich úlohou je nie len informovať, ale aj zabaviť, streliti krajanov, poskytnúť atraktívny program.

14. mája sa v jurgovskej klubovni svietilo dlho do noci. Neskôr už nevyhrala ľudová hudba z magnetofónu, ale harmonikár Wawrzyniec Lorek, zvaný Cigán.

- *To je muzikant! Ani noty nepozná, hrá iba zo slchu - povzbudzoval ho Ján Vojtas z jurgovskej dychovky. Rozospievani rodičia sa zabávali tak dobre, že ich z klubovne museli odviesť vlastné deti.*

Text a foto:
BEATA KLIMKIEWICZOVÁ

EMO BOHÚŇ

CASTIGLIONI

Krátka po prvej svetovej vojne prežilo Rakúsko infláciu. Čo je inflácia? Je to šialený tanec smrti nad peniazmi, ktoré nami vládly a ktorých hodnota sa začína strácať a ich čarovná moc sa rozplýva. Z papierových peňazí stáva sa bezcenný zdrap papiera. Ako keby sa pohla obrovská lavína, ktorá otriasa celou krajinou. Tí, čo boli boháči, za niekoľko dní stávajú sa chudákmi a marnutie podniky a banky zatvárajú svoje brány a veľké majetky rúcajú sa ako domčeky, postavené z karát.

V celom štáte zavládne hospodársky chaos a nesmierne bieda. Čierne obchod ovládne kažký trh a divé finančné transakcie nastúpia na miesto solídneho reálneho obchodovania. A z týchto chaotických pomeroval vystupujú noví ľudia, zjavujú sa nové mená odvážnych hazardérov, ktorí z ruín a na nich stavajú nové a obrovské majetky, ktoré vznikajú skoro za jednu noc.

V tom čase hlavné mesto Rakúska soznánilo sa s novým menom finančného magnáta, s menom nového miliardára, o ktorom predtým nikto nič nevedel, ktorého predtým nikto nepoznal.

Bol to bankár Castiglioni.

Odkiaľ prišiel tento muž, kde bol predtým, nikto nič nevedel, len povrávalo sa o ním všeličo. Len toľko sa o ním vedelo, že je tatranského pôvodu a že predtým bol obchodným príručím. Zjavil sa jedného dňa vo Viedni, aby ako žiariaca kométa zasvetil, zaprskal a aby jeho osoba oslepujúcou žiarou zasvetila. Banky a fabriky na stovky prechádzali do jeho rúk a niekoľko mesiacov cítil sa tak bohatý a silný, že odvážil sa zaklopiať i na bránu rothschildovského bankového domu na Rennwégu. Táto jediná brána v Rakúsku však vydržala jeho náporu.

S Castiglionim soznámil som sa jednej noci v bare Femina. Sedel som tam s menšou bratislavskou spoločnosťou, ktorá sa do Viedne chodila zabávať, lebo vtedy následkom inflácie za niekoľko málo československých korún mohli sme sa vo Viedni veľmi dobre cítiť a každý luxus si dovoliť.

Pri susednom stole sedel nižší, trochu zavalitý pán s čiernymi fúzami, s čiernymi očami premikavého pohľadu. Bol to Castiglioni, ale my sme ho nepoznali a nevedeli sme, že je to ten zázračný muž, o ktorom vtedy celé Rakúsko hovorilo a všetky noviny písali.

V našej spoločnosti bolo pekné osiemnásťročné dievčačko Editka, sestra môjho priateľa, ktorá so svojím bratom došla sa pozrieť na Viedeň, ktorú ešte nevidela.

Pánu Castiglionimu sa Editka zapáčila a celý čas nespustil s nej oči. Medzi dámami polosvetá vyzerala ako čerstvý ružový púšok a nie div, že tomuto skúsenému svetákovovi táto vzácná a v tomto prostredí nevykľa útla kvetinka hned' napadla.

Editka si objednala jahody so šľahačkou, a keď ich jedla, prilepilo sa jej kúsok šľahačky na ružový noštek. To pánu Castiglionihu pobavilo a s chuti sa z ľahy zasmial.

A vtedy sa stala katastrofa. Editka, ktorá nebola zvyklá na silné víno, sa na toho čierneho pána

nahnevala a celý tanier jahôd hodila k jeho stolu. Dobre trafila, lebo jahody padly tomu pánovi na jagave bielu náprsenku a namarovaly na nej veľkú červenú škvamu.

Hostia povyskakovali, hudba prestala hrať, čašníci pribehli a každú ustrmul, čo bude. Castiglioni bol inzultovaný!

On ale nestriat rovnováhu. Vstal, usmial sa a úctivo sa uklonil Editke. Potom rýchlymi krokmi odišiel. Vtedy sme sa s hrôzou dozvedeli, že to bol veľký Castiglioni.

No, týmto činom nálada bola už pokazená, šéf podniku chystal sa za hlavu, Editka sedela schúlená ako obarená mačička a my o chvíľku chceli sme platiť, aby sme zmenili tento nešťastný lokál.

V tom sa zjavil usmievaný Castiglioni. Mal na sebe iný smoking a čistú košeľu. Hned' narnieril k nášmu stolu, hlboko sa uklonil a pýtal za odpustenie, ak sa neslušne predtým zachoval. Nato sme ho pozvali k stolu a zábava trvala až do bieleho rána a skončila sa v jeho jednom nádhernom paláci.

Takto som sa soznánil s Castiglionim.

*

V tom čase, d'aleko od Viedne, v malej gemeskej dedinke žil jeden starý krčmár menom Samuel Grünwein. Jeho život bol prostý, ako býval život dedinských krčmárov. Cez týždeň predával pálenku a pivo a niekedy zašiel si do susedného malého mestečka, kde stretli sa so svojimi priateľmi, s ktorími si zahrával krajciarový mariáš. Keď vyhral tak si zapálil na kubu, ináč fajčil len portoricá. Mal dvoch dorastených synov, z ktorých jeden žil v Paríži a druhý vo Viedni. Že z čoho žili, to nikto nevedel. Je isté, že starý Grünwein, ktorý bol zbožným človekom, zákony si cítil a halier kládol na halier, nebol by mal veľkej radosti, keby sa bol dozvedel z čoho jeho synovia žijú, ktorých starostlivo vychovával v počestnosti a dobrých mravoch. Lebo jeho dvaja synovia, Eugen a Lajoš, žili z karát, ktoré zručne vedeli miešať. Jeden z nich miešal karty v Paríži a druhý vo Viedni, ale do roka niekoľko ráz stretli sa na Riviére, kde spoločnými silami dokázali väčší zisk.

Boli to krásne urastené chlapci a najmä Eugen, ktorý žil vo Viedni, vynikal celým svojím zjavom. Bol elegantný, šaty si dával šit' v najlepších salónoch a nočná Viedeň ho poznala ako uhorského magnáta, ktorý niekde okolo Debrecína má svoje tisícjutrové majetky.

Lebo Eugen žil a rozhadzoval peniaze, keď ich mal, ako márnootratný gróf.

V tomto čase Eugen tých peňazí mal práve veľmi málo. Šťastie v kartách akosi mu posledné časy neprialo, hoci on sa všetkým dovoleným i nedovoleným spôsobom usiloval vyhŕať.

Býval v hoteli „Post“ a bol denným návštěvníkom jedného kartárskeho brloha v Canisiusgasse v deviatom okrese. Ale ani tam už nebol niekoľko dní, lebo polícia začala byť zvedavá na spôsoby a život pána uhorského magnáta.

Hlboko premyšľajúc o týchto svojich neuterených pomeroch kráčal po ulici a pomaly došiel k presvedčeniu, že nikdy nebolo tak, aby nejak nebolo bývalo a preto najmúdrejšie bude, keď na tento čas všetky starosti nechá stranou a zájde si niekam na dobrú večeru. A preto zabočil do ulice Siebenstergasse, kde bola reštaurácia Schöner, jedna z najlegantnejších lokálov Viedne, i v týchto

inflačných časoch jedlo sa znamenite a kam chodila najlepšia spoločnosť?

Posadil sa k stolu noblesne, pomalými pohybmi, založil si monokel a so svrašteným čelom a unudene podíval sa na bohatý jedálny lístok. A keď objednal aperitív a večeru s predstieraným nezáujmom, pozrel sa po miestnosti a host'och.

A vtedy sa mu zachvely nervy ľahkým vzrušením. Nedaleko neho sedel Castiglioni. On to bol, on, nesmierny boháč, miliardár! Od neho skoro na dosah ruky. Pred ničím na svete nemal Eugen toľko úcty ako pred peniazmi, jeho životným cieľom bolo mať mnoho, veľmi mnoho peňazí, za ktoré by bez premyšľania obetoval všetko, i spásu svojej duše. Díval sa naňho s nemým údivom, so zatajeným dychom, nesmiernou úctou a hlbokou závistou.

A preto v prvej chvíli ani nezbadal tie dve dámy, ktoré sedeli s ním. Jedna z nich bola staršia, ale ešte vždy pekná žena a druhá mladé dievča, skoro ešte dieťa. Mohlo mať najviac sedemnásť rokov. Mala plavé vlasy, bielu plet' a veľké belasé oči, ktoré sa na Eugena na chvíľu zadivaly. Staršia dáma, pravdepodobne matka dievča, veselým a nepretržitým hovorom bavila spoločnosť, ale Castiglioni ju nepočítaval, lebo všetku svoju pozornosť venoval mladému dievča, na ktorú strnule upieral svoj zrak, pred ktorým zas ona svoje krásne oči v rozparkoch klopila a zdvihla ich len vtedy, keď sa pozrela k susednému stolu, pri ktorom sedel milosťpán Eugen Grünwein, syn malého, chudobného dedinského krčmára zo Slovenska.

Nebol by býval Eugen pravým mladým mužom, keby v tomto okamihu nebol vycitil vzbudený záujem mladého dievča a nebol by býval dobrým dobrodruhom, keby v tom momente si nebol uvedomil, že tento záujem je možno profitovať a že pomocou dievča mohol by sa dostať do blízkosti veľkého Castiglioniho. A potom uvidíme, čo sa už dá mûdreho podniknúť. Tu je tá najväčšia príležitosť života, tá nesmie ujsť!

Vzal jedálny lístok a súc pozorovaný mladým dievča, napísal drobným písmom na jeho zadnú stranu tieto slová: Zajtra o siedmej večer pred Imperiálom. Veľmi prosím!

O chvíľu si dievča žiadalo od čašníka jedálny lístok a on zdvorilo vykročil a podal ho k stolu. A chcelo sa mu radostne zavýsknut', keď videl, že ho nepozorované obrátila a prečítala si jeho slová. Tak sa mu zdalo, ako by dievča bolo prikývoľ hľavou, alebo bola to len jej myšlienka, ktorá súhlasila. Viac sa už naňho celý večer nepozrela.

Toto plavovlasé dievča s veľkými belasými očami menovalo sa Alice a tá staršia dáma bola jej matkou, ktorá bola vdovou po vyšom magistrálnom úradníkovi a zdalo sa, že vo svojej veľkej biede predáva svoju dcéru Castiglionimu, ktorý sa do Alice zamíľoval.

O toronto všetkom sa Eugen dozvedel už druhý deň o siedmej pred Imperiálom.

*

Castiglionihu nádherný palác, ktorý stál v nôblesnej odlúčenosťi od ostatných domov nedaleko Praterstrasse, bol druhý deň večer celý osvetlený, lebo pán čakal najvzácnejšieho host'a. Mala prísť na večeru Alice, ktorá po niekoľkodňovom naliehaní, prosení a pláči svojej matky konečne svolila a prijala pozvanie Castiglioniho, aby prišla k nemu sama.

V paláci ju čakali na ôsmu hodinu, ale trocha sa oneskorila, lebo predtým musela zabehnúť ešte na chvíľu pred Imperiál.

- Mám len polhodinky času pre vás, - povedala mu potom, keď si podali ruky a soznámili sa. - Ani neviem, ako je to, že som prišla?

Sadli si do malej kaviarne.

- Musím sa ponáhľať. Pozvaná som na večeru.

- K nemu?

Dievča sa začerveňalo a prikývo.

- Chodivate ta často?

- Dnes idem prvý raz.

- Sama?

- Áno, sama, ale...ale, nemyslite si nič zlého.

Už ma toľko ráz volal a ja som vždy odmietla. A on je taký dobrý! Keby nebolo jeho, boli by sme už hladom umreli.

- Je do vás zamilovaný?

- Myslím, že áno...

A odrazu sa rozhovorila. Všetka horkosť a zúfalstvo, ktoré sa posledné týždne v jej nevinnom srdiečku nasbieraly, teraz sa vyliali ako prúd vody. Tak veľmi bola rada, že sa niekomu môže vyžalovať.

A on ju prítom utešoval, hladkal jej ruku a sladkými slovami, aké ešte nepočula, hladkal jej dušičku, tú úbohou ubolenú dušičku.

Musí byť pravdou, že môže byť láska na prvý pohľad, lebo, keď sa Alice o hodinu lúčila s Eugenom a stávala od okrúhlho stola kaviarie, vo svojom srdiečku mala už toľko lásky, koľko sa len doň vmesnilo.

Eugen ju odviezol na fiaetri až po veľký palác, kde sa s ňou rozlúčil slovami:

- Nezabudnite v tom paláci ani na okamih, že máte už teraz niekoho, kto sa o vás strahuje, kto na vás stále myslí, a bude sa dnes večer modliť, aby sa vám v tomto veľkom dome nič nestalo.

Alice hltala jeho slová s rozžiarenom šťastnou tvárou a potom smelo stúpila na široké mramorové schody veľkej brány paláca.

On ostal vonku, díval sa za ňou, potom sa zadíval na dlhé barokové front paláca, usmial sa spokojne a povedal si v duchu:

- O niekoľko dní budem i ja v tomto paláci niekto!

A Alice vtedy už kráčala hore schodmi, purpurovo-červeným kobercom pokrytým a vedľa ťli dvaja lokaji a svietili jej na cestu s t'ažkými striebornými svietnikmi, hoci sa schodište topilo v záplave svetiel. Kráčala, ako by išla do tlamy žraloka, alebo sedemhlavého draka, a predsa sa nebála. Ved za ňu sa tam v meste niekto modlí.

Castiglioni ju už čakal na najvyššom stupni schodov a zachvieval sa, keď videl, ako sa k nemu blíži jeho rozkošná korist.

Voviedol ju do nádhernej jedálne, kde na veľkom okrúhlom stole boly dva príbory a svetlo kryštalového lustra odrážalo sa od brušeného skla, striebra a zlatých tanierov. Vybrané jedlá, fantastické výtvory kuchárskeho umenia, prichádzaly na stôl a šampanské sa perilo v pohároch.

Alice nikdy nebola taká veselá a nenútená ako dnes a pán bankár sa do nej ešte viac zamiloval. Ale jeho šťastný úsmev zmrzol mu na tvári, keď po večeri Alice vyhľásila:

- Prišla som vám povedať, že som zamilovaná. A teraz už idem domov!

- Mohol by som vedieť, kto je ten šťastný pán a mohol by som sa s ním soznámiť? - opýtal sa jej s predstieraným pokojom.

- Áno, - povedala šťastne, - Pozvite ho so mnou na večeru. V trojke to bude veselšie.

- Dobre, pozvem ho! - povedal sucho a v očiach sa mu zabýskalo.

Tak sa Eugen o niekoľko dní dostal do paláca Castiglionioho. Skôr ako by si to bol sám myslie.

*

Pre Alicu nastaly dni nevyslovneného šťastia. Zamilovala sa do Eugena takou čistou a veľkou láskou, ako sa možno zamilovať len so sedemnásťimi rokmi. Bola zima a na Viedeň padal hustý sneh, ale v jej srdci kvitla jar omamnou vôňou. Chodili spolu na dlhé prechádzky, chodili do malých kaviarí a reštaurácií, a zdalo sa, že Eugen je k nej čím d'alej, tým viac pozornejší a nežnejší.

A aby jej šťastie bolo úplné, i Castiglioni preukazoval jej viac srdečnosti ako predtým a nehneval sa na ňu, že ho tak odrazu nechala, skôr než by si ju bol získal.

Len s Eugenom sa nesprial. Prijímal ho sice vo svojom paláci, ale všetky jeho pokusy o srdečnejšie sblíženie odmietal ako ľad chladným pohľadom.

Jedného dňa mu oznamili, že sa chce zasnúbiť. Poznamenal na to:

- Čakal som už na túto zprávu a keď dovolíte, Alice, zásnubná hostina bude v mojom paláci, tú vystrojím ja.

- Vy ste zlatý človek a na zasnúbení vás pobozkám.

Potom prišiel deň zasnúbenia. Palác bol zase celý osvetlený a pred ním zastavovaly celé rady kočov, ktoré privážali bohatých a vznešených hostí. Vo veľkej sále paláca bol prikrytý stôl skoro pre sto osôb.

Eugen s Alicou sedeli za vrchstolom a po stranách jej matka a Castiglioni, ktorý vstal, zavonil jemne na svoj pohár, aby povedal zdraviciu. Spoločnosť stíchla a on hovoril:

- Vzácne dámy a milí páni! Ako viete, dnes slávime zasnúbenie slečny Alice s pánom

Grünweinom. Nakol'ko nie som rečníkom, dovoľte mi, aby som to, čo pri tejto príležitosti chcem povedať, prečítať.

Z vrecka vybral niekoľko listov strojom náklepaného papiera a so zvýšeným hlasom začal čítať:

„Hľásenie detektívneho ústavu o činnosti Eugena Grünweina, falóšného hráča, kasára a fašovateľa cenných papierov, toho času bytom vo Viedni, hotel Post...“

A teraz nasledovalo podrobne vylíčenie všetkých zločinov, ktoré Eugen v posledných rokoch spáchal a pomenovanie všetkých vászníc, v ktorých si niekoľko trestov odsekal.

Eugen sedel na smrť bledý, celú spoločnosť ovládlo zdesenie a keď skončil, nastalo hrobové ticho. Všetky oči upreté boli na Alicu, ktorá pomaly stávala a začala hovoriť jasnym a zvučným hlasom:

- Dokončili ste, pán Castiglioni? Áno. Povedali ste o mojom snúbencovi mnoho, o čom som ja tušenia nemala. Ale nakol'ko som sa s ním zasnúbila a slúbila som mu, že v dobrom i zlom budem ho nasledovať, moje rozhodnutie byť jeho manželkou, nezvráti ani táto detektívna zpráva. Pán Castiglioni, dámy a páni, d'akujem vám, že ste prišli na naše zasnúbenie a želám vám, aby ste sa do bieleho rána bavili. Nám ale s mojím snúbencom láskave prepáčte, že odchádzame, ale viete ako je to u zamilovaných ľudí, chceme byť sami. A ešte niečo. Vám, pán Castiglioni, som slúbila, že vás na mojom zasnúbení pobozkám. Tak nech sa páči!

- Pristúpila k nemu a pobozkala ho na lice. Potom vzala Eugena za ruku a odišli. Spoločnosť v nemom úzase dívala sa za nimi.

O niekoľko dní sa vzali a ešte i dnes žijú ako šťastní manželia. A Eugen viac karty nevzal do ruky a stal sa z neho poriadny človek.

Zázrakom sa rodí veľká láska a veľká láska robí veľké zázraky.

(Z knihy *Zaprášené histórie*, Obzor, Bratislava 1948)

Počas stretnutia. Zľava: M. Servátko, D. Slobodník a L. Molitoris

NÁVŠTEVA V KRAKOVE

Pri príležitosti významnej medzinárodnej konferencie pod názvom Od komunizmu k demokracii - ohrozenie a šance, ktorú usporiadala krakovská nadácia Medzinárodné centrum rozvoja demokracie, sa v meste pri Waweli zislo okolo 150 politikov a politológov z Európy a USA.

Na konferencii bola prítomná aj slovenská delegácia - minister Dušan Slobodník, veľvyslanec SR v Poľsku Marián Servátko, predsedca KDH Ján Čarnogurský a poslankyňa SNR Brigita Schmögnerová.

Pri príležitosti konferencie, využívajúc svoj voľný čas, sídlo Spolku Slovákov v Poľsku navštívil minister Dušan SLOBODNÍK - predsedca zahraničného výboru parlamentu SR a veľvyslanec Slovenskej republiky v Poľsku - dr. Marián SERVÁTKA. Vzácní hostia sa v priateľskej besede s tajomníkom ÚV L. Molitorisom, redaktormi Života a členmi krakovskej MS, zoznámili s aktuálnou situáciou Spolku Slovákov v Poľsku. Pán minister si vypočul naše žiadosti a prisľúbil pomoc v riešení niektorých otázok pošťavenia Slovákov v Poľsku.

Na záver návštevy si pán minister spolu s pánom veľvyslancom prezreli budovu Spolku, ako aj krajanskú tlačiareň.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

SVÄTOKRÁDEŽ V KACVÍNE

Spišské kaplnky sa stali v poslednom čase miestom viacerých krádeží. V polovici mája, počas chladných, daždivých nocí, neznámy páchateľ vypäčil dvere barokovej kaplnky v Kacvíne, odkaľ odcudzil takmer dvestoročný obraz Panny Márie Snežnej. Je to smutné, že sa to stalo tesne pred jej májovým sviatkom, keď sa v kaplnke každý rok odbavuje slávnostná sv. omša. Podľa

Kacvínčanov zlodej nebol domáci, nikdy sa to v dejinách obce nestalo. Podľa niektorých krádež súvisí s minuloročnou krádežou v Nedeci, kde zlodej ukradol obraz sv. Rozálie. Zdá sa, že je to tá istá osoba. Či ziskajú Kacvínčania kedykoľvek svoj vzámy obraz naspäť? Prípad kacvínskej krádeže vyšetruje lapšanská polícia. Prosíme všetkých, ktorí by pri pátrani vedeli pômoc, aby sa skontaktovali s políciou v Nižných Lapšoch alebo v Novom Targu.

Rastúce krádeže sú varovným signálom pre obyvateľov, že treba rozhodne zlepšiť ochranu sakrálnych objektov na Spiši a Orave. Zväčšenú pozornosť by im mali venovať aj farské výbory. Miestnym občanom by neznámi, potulujúci sa „turisti“ nemali byť ľahostajní. Vedľie nie je na tom nič zlé, keď sa občas primeranou formou opýtame náhodného turista, čo hľadá, alebo čo by chcel vedieť. (jp)

ÚVAHY K BUDOVANIU MOSTOV

Prednedávnom dostal sa mi do rúk časopis Zväzu Poľského Spiša „Na Spisu“ č. 2-3/1995, ktorý uverejnil článok Jana Budza Budovanie mostov, venovaný opäť slovenskej menšine na Spiši. Hoci sa v ňom zväčša opakujú staré, otrepané frázy, známe z predošlých príspievkov tohto autora, nemohol som nezareagovať na tento nový útok proti našej menštine. J. Budz nám totiž opäť všetko zazlieva, že sa cítime Slováktmi, že tvoríme národnostnú menšinu, ktorú štát akceptuje, že chceme mať dvojité občianstvo, a kto vie, či aj nie to, že vôbec žijeme. Som prostý človek – ako sa hovorí – od lopaty, ktorý však na tom svete čosi zažil a dokáže veľa pochopiť, len nie motívy autora. Neviem napr. pochopiť, prečo ho tak trápi skutočnosť, že na Spiši môže existovať slovenská národnostná menšina a prečo nás chce nasiliu presvedčiť, že sme vlastne Poliakmi, potomkami poľských osidlencov, len si to neuvedomujeme.

Je mi to čudné, ba dokonca nelogické, keďže na inom mieste článku sám priznáva, že na Spiši bolo rôznorodé osídlenie, o čom svedčí aj miestne nárečie s nemeckými, rusínskymi slovenskými či valašskými vplyvmi. A to, že naša menšina hovorí nárečím, nie je žiadnen argument. Vedľa miliiónov obyvateľov poľského pôvodu napr. v Amerike, Kanade, na Ukrajine či inde nehovoria po poľsky a predsa sa považujú za Poliakov. To, že sa niekoľkí hoci aj k Hotentotom, ak by taká bola moja vnútorná potreba a národné povedomie. Som presvedčený, že J. Budza by asi menej bolelo, keby sa naši krajania začali hľať napr. k nemeckej národnosti. Vtedy by azda nemal ani pochybnosti, či je to národnosť autentická, čo ho v prípade nás tak veľmi znepokojuje. Ostatne kto vie, čo by sa stalo, keby niekoľkí začali skúmať genealogiu J. Budza, či by sa náhodou nedopátral slovenského pôvodu jeho predkov.

Autor sa sťažuje, že predstavujeme členov Zväzu poľského Spiša ako fanatikov, ktorí nás nenávidia. V súvislosti s tým by som mal otázku, ako nazvať konanie človeka, ktorý sa zo súkromnej návštevy bývalého premiéra SR J. Čarnogurského v rodisku svojich predkov – Čiernej Hore a priležitosťného stretnutia s krajanmi (falošne obžalovanými z pokusu o pripojenie Spiša k Slovensku) snažil rozpútať medzinárodnú aféru, ktorá mala dozvuky v súde a diplomatických úradoch? Ako nazvať neprestajné zabúdanie do vnútorných záležitostí nášho Spolku, spochybňovanie slovenského pôvodu našich krajanov a upieranie ich národnostných práv – všetko len preto, aby opodstatnil, aj s pomocou vymyslených faktov, svoju fixnú ideu, že sme Poliaci a celé Zamagurie, ak nie celý Spiš, má poľské osídlenie? Odpoved' na tieto otázky nebude ľahká.

J. Budz nás škodoradostne informuje, že na Spiši a Orave nežije ani 30 tisíc, ani 20 tisíc Slovákov, že je nás len hľstka, ktorá podľa jeho odhadu predstavuje iba 5-10% tamojšieho obyvateľstva. Je zaujímavé, že k tomu údaju dospel na základe výsledkov parlamentných volieb, čo by neurobil žiadny seriózny autor, tým viac, že spomínané voľby mali nízku frekvenciu. Ja osobne by som bol veľmi zvedavý, koľko členov má napr. Zväz poľského Spiša, lebo som sa s takýmto údajom ešte nestretol. Asi sa nebude čím chváliť.

Podľa autora na Spiši vraj neexistovala polonizácia obyvateľstva, lebo jazyk, kultúra a zvyky tam boli ustálené ešte pred pripojením 14 spišských obcí k Poľsku. Bolo by to logické len v jedinom prípade, keby tam nežili ľudia, ktorí sa cítili Slováktmi, čo je predsa podstatné. A keďže takí boli a sú aj podnes – o čom vieme z mnohých historických prameňov, aj z rozprávania ľudí, ktorí si pamäťajú časy spred I. svet. vojny – polonizácia sa musela uskutočňovať. Prežil som už hodne rokov a zakúsil som to na vlastnej koži. Nikdy nezabudnem, ako so mnou a deťmi iných krajanov zachádzali niektorí učitelia a riaditelia škôl.

Mali by som ešte veľa pripomienok k autořovým, často až absurdným argumentáciám, o.i. k „slovakizácii“ Spiša v minulosti, k odbavova-

niu poľských pobožností, resp. k ich zakazovaniu v Matiašovciach či Spišskej St. Vsi, k zásadám deťby Spiša po I. svetovej vojne a pod. Zdá sa mi to však zbytočné a zabalo by to príliš veľa miesta. J. Budz nám jednoducho všetko zazlieva. A nielen nám, ale aj súčasnej poľskej vláde, že nás oficiálne uznáva a podporuje a – čo je najsmiešnejšie – že sa všetko robi podľa nášho diktátu, t.j. hľastky Slovákov, navyše v obave pred našou prípadnou sťažnosťou na zlé zaobchádzanie do Rady Európy alebo Helsinského výboru.

V ďalšej časti článku autor o.i. píše: „*Uznanie, bez względu na to czy autentyczna, mniejszość narodowa, chce nauczyć nas języka słowackiego, chce żebyśmy wszyscy w końcu bez protestu przyznaли, że jesteśmy Słowakami. A my uważaemy, że to wszystko jest naciągane.*“

Chcel by som sa preto autora spýtať: Kto je to „my“? V mene koho vystupujete? Môžete nám veriť, že my vás naozaj nechceme naučiť slovenský jazyk a nestojíme o to, aby ste sa cítili Slovákom.

Autor, ktorý sa považuje za priateľa Slovákov (ale len tých spoza hranice), ba hovorí i o potrebe zblíženia oboch našich krajín, dal svojmu článku názov Budovanie mostov. Ja si myslím, že J. Budz svojimi príspevkami neprispeje k vybudovaniu nielen mosta, ale ani jedného piliera.

A.B.

SLOVENSKÁ POCTA POLSKÉMU SPISOVATEĽOVI

Ako sme už písali v minulom čísle Života, prednedávnom zomrel náhle v Bratislave známy poľský spisovateľ, publicista a prekladateľ slovenskej literatúry, predseda Spoločnosti Poľsko-Slovensko a člen varšavskej skupiny nášho Spolku Zygmunt Wójcik.

Slovensko docenilo zásluhy zosnulého a za jeho iniciatívy v prekladatelskej práci a propagácii slovenskej literatúry a kultúry v Poľsku mu minister kultúry SR udelil in memoriam vysoké vyznamenanie - Poctu Björnstjerne Björnsona. Do Varšavy ju prišiel odovzdáť osobitný vyslanec ministra kultúry, generálny riaditeľ sekcie umenia MK Dr. Jozef Gerboc.

Slávnosť sa konala na pôde veľvyslanectva SR a otvoril ju veľvyslanec Dr. Marián Servátko, ktorý zároveň vyzdvihol záslužnú prácu Z. Wójcika na poli zblížovania našich kultúr a národov - slovenského a poľského. Odovzdávali Poctu, ktorú prevzala manželka zosnulého Ľucja Wójciková, J. Gerboc poukázal na vysokú hodnotu Wójcikovej tvorby a dotvoril jeho profil ako spisovateľa, básnika, prekladateľa a človeka, ktorý Slovensko nazýval svoju druhou vlast'ou.

Stretnutia sa zúčastnili viacerí poľskí spisovatelia a kultúrni pracovníci, predstavitelia Spoločnosti Poľsko-Slovensko, masmédií, v tom W. Żukowski, Z. Łączkowski, Z. Lichniak a ďalší. fjs

VÝSTAVBA FARY V NOVEJ BELEJ

V Novej Belej začala výstavba novej fary, ktorá vyvolala v obci hodne nedorozumenie. Podľa pôvodného plánu obyvatelia mali starú zničenú faru zbúrať a na jej mieste postaviť novú. Počas výstavby - ako bolo dohodnuté - by miestny farár K. Koniarczyk býval prechodne v urbárskom dome. V istú aprílovú nedele u sa však Bel'ania dozvedeli, že na pokyn krakovského biskupa kňaz nemôže starú faru opustiť, v súvislosti s čím farár zvolal schôdzku vo veci výstavby novej. Zúčastnilo sa jej len 40 obyvateľov, ktorí neskôr pristúpili k výstavbe.

Podľa mienky belianskych krajanov, ktorí sa od výstavby čiastočne dištancovali, ide o to, že v starej fare sa nachádza kaplnka, v ktorej sa v páne dni odbavujú len poľské omše.

- Nuž - skomentoval to člen farského výboru Jozef Brija - *ked majú peniaze, a tie sú rozhodujúce, nech teda stavajú.* (jp)

ŠKOLSKÝ VÝLET

Tentoraz to boli Bojnice, kam sa na päťdňový výlet vybrali oravské deti zo základných škôl č. 1 a č. 2 z Hornej Zubrice. Už tradične dostávajú na konci školského roka možnosť skonfrontovať si svoje vedomosti zo slovenčiny.

Iniciátorom školy v prírode, vlastivedného výletu a intenzívneho kurzu slovenčiny v jednom, bola paní učiteľka zo Slovenska Katarina Reisová. Deti predsa treba za celoročnú námahu nejak odmeniť.

Kedže sponzori sa tentokrát nenašli, bolo sa treba spoľahnúť na vlastné sily. Rovnako v hľadaní vhodného miesta, ako aj na zásobnosť vlastných vrečiek. Z ponúk zvítazili atraktívne Bojnice. A aby bola cesta dobrodružnejšia a lacnejšia, 23 detí s dvomi pedagógmi cestovalo obyčajnými linkovými autobusmi. Dodnes ani jeden neľutuje.

Počas slávnosti. Zľava: M. Servátko, L. Volko, L. Wójciková a J. Gerboc. Foto: J. Š.

Svojou ústnou harmonikou a gitarou rozveselovali aj spolucestujúcich.

Na mieste Oravčanov privítali dobre vybavené campingové chatky a reštaurácia, kde im tety kuchárky vychádzali všemožne v ústrety. Heslo „krajanské deti“ otváralo dvere do prievidzských potravinárskych podnikov, ktoré bez problémov prispeli čerstvým pečivom a buchtami, ako aj instantným kakaom. O to najzákladnejšie bolo teda postarané.

Katarína Reisová a Adan Stachurski, telocvikár zo ZŠ č. 2 zabezpečili deťom aj pest्रý program. Čo môže deti v Bojniciach najviac zaujímať? Pravdaže strašidelný zámok, v ktorom sa od nedávna každoročne usporadúva zraz strašidiel. Škoda, že sa deti o týždeň oneskorili. Ale aj napriek tomu ich zaujal každá komnata, nehovoriac o krv v žilách mraziacej jaskyni.

Byť v Bojniciach a nebyť v zoologickej záhrade? To sa predsa nedá, preto ďalší deň venovali deti jej návšteve. Po debate s opicami, rešpektke pred dravcami a po kilometroch v nohách deti navštívili ZOO-školu. Pozreli si vypchávané zvieratá, ktoré zahynuli kvôli človeku. Túto zvláštnu školu navštievovali mládež z celého prievidzského okresu a učia sa tu o vymretých druhoch zvierat na Zemi, o prírode, ale aj ako sa starat o svojich miláčikov. Okrem toho robia ručné práce zamerané na ríšu zvierat. Naše deti si tu pozreli film o zaujímavostiach stálych obyvateľov bojnickej zoologickej záhrady, ktoré si návštevník častkráti ani nevšimne.

Po osviežujúcom nanuku - pozornosti ZOO-školy, deti čakali ďalšiu atrakciu - elektrické autička. Veselo si zajazdili, aj keď niektorí držali volant prvýkrát v živote.

Ďalší deň sa zubrické deti vybrali do Prievidze. Pozreli si historické centrum s krásnym kostolom pijaristov, kde sa nachádza Hornonitrianske múzeum. Bola tam práve výstava egyptského umenia. Potom si deti vyskúšali vlastnú odvahu a orientačné schopnosti pri rozchode na nákupy. Zdá sa, že nikomu nechýbalo ani jedno, ani druhé. Navštívili aj mestskú knižnicu.

Skúste si spomenúť, na čo ste sa na školských výletech najviac tešili. Určite na veselé večery a predĺženú večierku. Paní učiteľka sa deťom po-

Krajania počas prehliadky filmov

starala o pravú diskotéku, v pravom disco-klube s disdžokejom. Pravdaže, usporiadanie výlučne pre nich. Až tu sa telocvikkár presvedčil, aké má obratné deti a s akou kondíciou.

Naša krajanská mládež sa vrátila šťastná a hlavne bohatá o nové zážitky a skúsenosti. Pobyt v slovenskom prostredí tiež urobil svoje. Paní učitľka Reisová je spokojná, aj keď ju trochu mrzi ľahostajnosť niektorých ľudí, na ktorých sa pred organizovaním výletu obrátila. Poradili si však so žiakmi sami. Hlavné je, že metódy a spôsob, ktoré učiteľka zo Slovenska používa, sú účinné a počet detí učiacich sa slovenčinu stále stúpa.

VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

FILMY O NÁS

V sídle Ústredného výboru nášho Spolku v Krakove sa 26. mája t.r. konala zaujímavá prehliadka dokumentárnych filmov o slovenskej národnostnej menšine v Poľsku. Jedan z týchto filmov, nazvaný Žiť na tejto zemi, nakrútil varšavský režisér Marian Kubera a je určený pre poľských divákov. Dost objektívne ukazuje súčasný život Slovákov na Spiši a Orave, činnosť nášho Spolku a niektoré problémy, vyučovanie slovenčiny a iné prejavy krajanského života, pričom sa nevyhýba ani konfliktným otázkam. Poznamenajme, že o niekoľko dní po krakovskej prehliadke film vysielala poľská televízia na I. programe.

Druhý z prezentovaných filmov sa volal Na hranici a nakrútil ho mladý slovenský režisér Juraj Vohnout. Je to - dalo by sa povedať - informatívne kompletnejší film, keďže popri obrázkoch zo súčasného života krajánov v jednotlivých obciach uvádzá aj celý rad informácií z dejín Spiša a Oravy, ako aj krajanského hnutia. Preto podľa mienky účastníkov prehliadky mala by ho vysielat aj Poľská televízia (slovenská TV ho uviedla vlastne).

Počas prehliadky sme mali možnosť vidieť aj tretí film a vlastne skoro polhodinový rozhovor red. E. Krokosinskéj-Surowiecovej s profesorom Jozefom Čongvom, ktorý hovoril o svojich zväzkoch so Slovákmi a Spišom i Oravou a osvetlil viačer historické a právne aspekty spojené s týmito územiami. Film vysielala káblová televízia v Radomí, Osvienčime a Novej Hute. (jš)

POSLEDNÁ KRAJANSKÁ LYŽOVAČKA «95

Možno sa niekomu bude zdať čudné, že v strede leta pišem o lyžovačke. Slezskí krajania majú však možnosť lyžovať veľmi dlho na svahu Skrzyczného v Beskydoch, kde sú – ako som už spomenul v jednom z predošlých čísel Života – znamenité podmienky prakticky od konca novembra do mája.

Cez sviatočný májový víkend sa slezskí krajania opäť stretli na Skrzycznom, aby sa zúčastnili – na rozlúčku so zimou – posledných lyžiarskych pretekov v zjazde. Snehové podmienky boli ešte dobré, počasie nám mimoriadne prialo, nálada tiež, len účastníkov bolo trochu menej ako sme očakávali. Niektorí asi neverili, že aj v máji sa u nás dá lyžovať. Napriek tomu sa preteky vydarili. Súťažilo sa v troch vekových skupinách (pôvodne malo byť v štyroch). Hoci na pretekoch štartovali aj účastníci spoza MS, krajania dopadli vcelku dobre, najmä vďaka rodine Knapčíkovcov. Tak napr. v súťaži mužov Krištof Knapčík obsadil druhé miesto. Ešte lepšie dopadla jeho dcéra Michalina, ktorá vyhrala súperenie detí, podobne ako Bronislav Knapčík, ktorý zvíťazil v súťaži oldbojov. Súťažilo sa o Pohár poľany Skrzyczného, ktorý sa tentoraz za najlepšie výsledky dostal rodine Knapčíkovcov.

Po pretekoch a odovzdaní cien sa zišiel krajanský aktív a určil ďalšie podujatia v najbližšom období. O.i. tradičná krajanská vatra bude tento rok spojená s oslavou jubilej krajanských šestdesiatok a uskutoční sa pri, resp. v Dome Slováka na Sliezsku. V dňoch 23.–24. septembra t.r., tzn. o týždeň neskôr, usporiada slezska MS rozlúčku s letom – opäť na Skrzycznom nedaleko Szczyrku. Podujatie bude mať športovo-turistický charakter a už dnes naň pozývame všetkých záujemcov.

Chcem ešte poznamenať, že práve takéto podujatia vzbudzujú veľký záujem mládeže. Myslím si, že by nebolo od veci pouvažovať o niečom podobnom aj na Spiši a Orave. Napr. na naše preteky sa dostavila krajanská mlá-

PRÁCE POKRAČUJÚ

Výstavba nedeckej hydroelektrárne v našom regióne sa ľahá už niekoľko rokov. Práce pomaly napredujú. Podľa plánov by sa jej uvedenie do prevádzky malo uskutočniť na prelome roku 1996/97. Nedecká hydroelektráreň je dnes najväčšou vlnadnou investíciou. V jeseni minulého roka začali s veľkým ochranným násypom na mieste, kde budú umiestnené elektrické turbíny. Po jeho vyrovnaní by malo dôjsť k postupnému napĺňovaniu hlavnej nádrže. Ešte v tomto roku by mala prebehnúť skúška turbín „na mokro“, teda pri minimálnej hladine 510 m.n.h.m. Skúška vo veľkom závisí od daždivosti. Keď bude suché leto, vznikne problém s dosiahnutím požadovanej výšky hladiny.

Poznamenajme, že bezchybne pracujú štyri malé elektrické turbíny na malej vyrovnanácej nádrži. Tie už od marca minulého roka odvzduvajú do hlavnej siete drahocenný elektrický prúd.

Celkové ukončenie výstavby nedeckej hydroelektrárne závisí od viacerých faktorov. Najhľavnejšie je, aby vo všetkých obciach boli zriadené čističky odpadových vôd. (jp)

K. Knapčík preberá cenu za 2. miesto

Z KALENDÁRA NA JÚL

V tomto mesiaci je už v plnom prúde zber zeleniny, najmä spod fóliových krytov, ktorých, ako sme si všimli, je na Spiši a Orave čoraz viacej. Práve v nich sa rastliny nesmú nechať prerásť a prezrieť. Zberáme postupne hlúboviny, koreňovú zeleninu, hrášok a fazuľku. Vo fóliovníkoch sa začínajú červeniet' rajčiaky. Tie je dobre Oberať aj so stopkami, lebo dlhšie vydržia a lepšie sa vyfarbia do červena. Uhorky nakladačky treba zberať každý druhý deň a dávať pozor, aby sa byť zbytočne neprevracala, ale ostávala v takej polohe, v akej pôvodne rástla.

Chceli by sme upozorniť, že na rastlinách uhoriek by sme nemali nechávať „zabudnuté“ dozrievajúce plody (ktoré začínajú žltiť). Totiž, ak začne na rastline dozrievať čo len jeden plod, prestane tvoriť nové plody, lebo jej rastový systém sa upriami na dozrievajúci plod, čiže na tvorenie semien v ňom. Na semená stačí nechať 2–3 väčšie uhorky.

Záhony uvoľnené po zbere treba čo najskôr plynko skopať a pohrabat'. Možno na nich ešte v júli vysiať neskorú zeleninu – karotku, fazuľku na struky, červenú šalátovú repu, resp. vysadiť neskorú kapustu, kel či kalérab. Dozrieva cesnak a cibuľa zo sadzačky (vŕňať sa skláňa k zemi). Dosúšame ich v radoch na zemi a potom vyberáme. Najmä cesnak sa nesmie vyberať za zelena a ani nechávať príliš preschnúť na hriadke, lebo by sa strúčiky rozspali.

V tomto mesiaci treba venovať veľkú pozornosť zavlažovaniu, nielen preto, že je to najteplejšie obdobie, ale aj preto, že dni sú veľmi dlhé a noči krátke, v súvislosti s čím rastliny spotrebujú viacej vody. Okrem toho vo fóliovníkoch pravidelne vetráme, rozpadávajúcu sa fóliu odstraňujeme, vylamujeme zálistky, skracujeme vrcholce atď.

Pre ovocinárov je júl hlavným mesiacom Oberačiek čerešni a pri konci mesiaca skorých

odrôd sliviek. Pri Oberaní treba pozbierať aj padavky, čím bránime šíreniu chorôb a škodcov. Ovocie je najlepšie zbierať z rána a ukladať ho do chladku, aby sa nezparilo.

Aj v tomto mesiaci najdôležitejšou úlohou zostáva úsporná ochrana ovocných stromov a krov pred škodcami, v tom najmä proti obaľovačovi jablčnému. Korunky mladých stromčekov jadrovín, ale aj kôstkovín, taktiež ríbezle a egreše, ktoré sú už po zbere, presvetlujeme v rámci výchovného a udržovacieho rezu. Všetky prebytočné konáre a konkurenčné letorasty z korunky odstraňujeme. Rezné plochy sa do jesene riadne zacelia. Na tvarovaných stromčekoch, hlavne palmetách, pokračujeme v júli vo vyvádzaní vetiev do oblúka a zaštipovaní obrastu. Povoľujeme tiež obvázy na vrublach a ujaté chránime pred vylomením. V tomto období už možno vykonať letné štepenie višní, čerešní, stromčekových ríbezľ a egrešov a pri konci mesiaca môžeme začať očkováť na tzv. spiace očko.

Ked'že v júli, najmä v posledných rokoch, je u nás pomerne sucho, stromy musíme pravidelne zaliavať, ničiť pod nimi burinu a po výdatnejšej zálievke, prípadne po daždi pôdu prekypriť.

Chovatelia hydiny vedia, že v tomto období sa sliepočkám tlačia hrebene a formujú telesné tvary. Blíži sa čas chovateľskej „žatvy“. Preto, aj keď naši rolníci nechávajú sliepky behať celý deň po dvore, treba im venovať pozornosť, najmä prikrmovaniu, aby sme potom boli spokojní so znáškou. Ak napr. zistíme, že mládky nedosiahli požadovanú telesnú váhu, musíme znášku oddialiť upravením výživy. V kŕmnej dávke obmedzíme krmivá s vysokým obsahom bielkovín a pridáme väčší podiel zrnovín. Tým spôsobíme, že znáškové obdobie sa sice oneskorí, ale bude trvať dlhšie.

Husi, ak sa pasú, nemusíme prikrmovať. Avšak po každom podškibaní treba im aspoň

dva týždne pridávať jadrové krmivá pre urýchlenie rastu peria.

Koncom júla sa v podstate končí včelárska produkčná sezóna. Včelstvá naplnili medníky, med je už zrelý a možno ho vytáčať. Vždy však musíme mať na zreteli to, aby včelstvám zostało primerané množstvo medu – aspoň 5 kg. Preto po vybraní plástov z medníka sa musíme presvedčiť, kolko zásob zostało v plodisku. Ak ich je málo, vrátime do medníka jeden medný plášt. Z ostatných plástov zmetieme včely do medníka a odnesieme do miestnosti na vytáčanie. Treba pritom dbať na to, aby sa do miestnosti nedostali včely. Ak však niektoré zostali na plástoch a snažia sa opustiť miestnosť, nepustíme ich, kým neskončíme práce s vymetaním. Vrátili by sa totiž a privolali by so sebou ďalšie včely, čo by nám prácu veľmi stážilo. Povymetané plasty vrátime hned do prázdnych medníkov, samozrejme, ak včely v úli nemajú sklon k rabovke. V opačnom prípade prázdne plasty vkladáme až večer.

Teraz je najvyšší čas založiť si náhradné včelstvá so zásobnými matkami, alebo stav včelstiev rozmnosiť. Tie včelstvá, ktoré mali viac rokov nadpriemerný výťažok, prekontrolujeme počas vyberania plástov (aby sme ich dvakrát nevyrušovali), či nemajú nastavané materské bunky. Ak ich nájdeme – a nie je ich viac ako 3–5 – znamená to, že včelstvo sa chystá na tichú výmenu matky. Ak je buniek viac, chystá sa na rojenie. Z materských bunkiek z osvedčených včelstiev urobíme odložence pridaním k nim ďalších troch až štyroch plodových plástov z iných včelstiev. Stáva sa, že v niektorých včelstvách sa objavujú trúdice. Ide o včelstvá, ktorým sa matky neoplodnili, alebo pri výmene matiek matka uhynula. Jedným zo spôsobov záchrany takého včelstva je, že ho zmetieme do rojnice, kde zavesíme mladú matku v klietke. Po 48 hodinách včelstvo vysypeme na nábeh do pripraveného úla, a po týždni, ak je matka prijatá, pridáme mu 1–2 plasty otvoreného plodu, aby včelstvo šlo do zimy silné. (jš)

Spomienka na vlaňajšiu vatru na Sliezsku. Foto: B. Knapčík

dežskoro v plnom počte. Je to užitočný a najmä zdravý spôsob trávenia voľného času, ktorý navyše veľmi prispel k stmeleniu nášho krajského kolektívna na Sliezsku. Na našich turistických či športových podujatiach razíme heslo: Beskydy bez hranice, ktorá má čoraz širší ohlas. Prospevia tomu aj nedávno otvorený nový hraničný príechod Korbielów – Oravská Polhora, cez ktorý majú sliezski krajania najkratšiu cestu na slovenskú Oravu – rodisko veľkého básnika P.O. Hviezdoslava. Myslím si, že to zintenzívni turistický ruch v tejto oblasti, v tom aj návštevnosť našich členov na Slovensku, tým viac, že viacerí z nich majú na Orave svoje rodiny a množstvo priateľov a známych. Sú to nepochybne sľubné výhliadky do budúcnosti.

B.K.

SALAŠ NA ČERTOVICI

Pri redikaní, to jest pri prenášaní sa a prechodení z jedného salaša na druhý, napríklad keď sa z bližších jarných salašov stáhuju dalej na hole, kde cez leto pobudnú, ale aj inokedy, pri takomto teda redikaní nechže si bača nezabudne vatrú z koliby von vyhádzat a strungy na košiaru čečinou zaklásť, lebo ak to zamešká, vtedy na takom mieste zlý duch - bodaj sa prepado! - svoju moc ukazuje.

Raz sa redikali valasi a zabudli vatrú vyhasiť a z koliby vymiesť a strungy čečinou zaklásť. V tú noc zablúdil jeden pocestný v tých horách a bol rád, keď po dlhom sem a tam táraní na túto kolibiu popadol a v nej ohňik našiel. Ohrial sa pri ohničku, ľahol si na lavičku a zaspal.

Okolo polnoci ho len prebudí zvonenie zvoncov, bľačanie oviec a húkanie valachov. Valasi zohnali ovce na strungy a vstúpili do koliby.

„A kto je to tu?“ - zavolal jeden z nich.

„Čo t'a do neho!“ okrikol ho bača. „To dáky pocestný ustal, nech si odpočinie. Keď odvaríme, potom ho zbudíme a nachováme.“

Pocestný dobre tušil, že na nečisté miesto zablúdil, a zimný pot mu vystal na čelo. Neosmeli sa ani len jedným polokom kuknúť, čo sa to robí okolo neho. Valasi, chlapci ako buci, zaťali valašky do zrubov, zhodili z pleca cedidlá, nabili a zapiekli pípkы, umyli ruky a odišli na strungy dojtiť.

Teraz dostał pocestný trochu ducha, zodvihol hlavu, ale ako sa zadivil! V kolibe, ktorú bol prázdnú našiel, stalo všetko, čo len sa salaš treba. Tam popod strechu tiahol na čistý podišiar, nad ním naľožené na kolkoch krásne vyrezávané črpáky. Nad ohňom na kumháre visel kotál a len sa tak jasal od vatry. Všetko, čo bolo v kolibe, bolo čisté, krásne, lenže akýsi zádušný sŕiový tuch zavieval. Zavoňal pocestný, aká sa to tu čeliadka peleši. Pomodlil sa, prežehnal sa, vzal do ruky modlitebnú knižku a uložil sa znova.

Dojenie oviec na salaši v Kacvíne. Foto: J.P.

Sotva sa uložil, tu už počuje navracať sa svojich hospodárov. Dvaja z nich pritrepali veľkiznú geletu mlieka a bača si sadol a klagal. Keď zakľagal, odcedil a vyňal hrudu syra za polmece veľkú. Potom dali mlieko na kotál a varili urdu.

S úzkostou čakal pocestný, čo z toho bude. Keď odvarili a ochladili, nalial bača za črpák a odkrojil syra ako ovčí pysk a niesol pocestnému.

„No, vstaň, vstaň, už je večera hotová. Čo máme dáme, zajedz si, zapi si s nami!“

„Zaplať vám pánboh tisícásobne!“ podákuval sa pocestný. „Ustal som, blúdil som, teraz mi nejde chut' do jedla. Najlepší mi je pokoj boží.“

„Pokoj boží?“ zaškľabil sa bača na pocestného. „Ba veru je dobrý aj kus syra a črpák žinčice. Len sa ty napi a zajedz si! Potom môžeš späť hoci do súdneho dňa.“

„Dúkajem vám pekne,“ odpovedal zase pocestný. „Odložte vy mi to len na ráno. Potom mi lepšie padne.“

„Dobre padne vtedy, keď jesto, a zle, keď niet, „ zarechotal sa bača hrozným rehotom a celá čeliadka za ním, takže sa zdalo, že celé stádo koní po hore erdží, až pocestnému vlasy dupkom stáli.

„Len sa vy napíte!“ núkal ho bača ďalej, strieľajúc očima.

„Ved' vietc, že my valasi to neradi, keď nás niekto ohrdne. Potom sa nám ovce zle daria.“

„Ale čo sa mu toľko ponúkať?“ obrýkol sa jeden fúzač na baču; vyskočil od vatry a všetci ostatní sa ním. „Capni mu syrom medzi oči! Nuž my jemu dobre a on nám zle? Do kotla s ním!“

Bača sa zahnal rukou, že mu syr medzi oči začapí, a ostatní priskočili, že ho do kotla hodia; ale pocestný bol bystrejší: prežehnal sa a bačovi modlitebnú knižku prask do tváre! Bačovi vystrelil oheň pyskom i očima a ostatní sa hegli od kríza, akoby ich vatrálom po pysku zavalil. Z kotla začala kypieť smola. Hnusná, smradlavá para kudlila sa z neho a s parou vystupovali všakové čudné potvory a začali tancovať „odzemie“ okolo pocestného, ktorý medzitým zase popadol svoj modlitebník a ním koleso okolo seba urobil. Už mu bolo na zadušenie.

Vtom zakikirikal ďaleko v dedine kohút a len raz zahvízdlo - ale to nebolo, ako keď valach na ovce zahvízdne, ale ako keď sa vichor v škuline medzi dvoma skalami zasekne a zakvičí bolestne, len raz zahvízdlo a všetko sa prepadlo a belasý plameň vybuchol zo zeme.

Pocestný ostal bez seba na zemi ležať. Už bolo slnko vysoko, keď prišiel zas k sebe. Vzal si kapsu na plece, tri razy sa prežehnal, a modliac sa pátriky utekal z nečistého miesta.

POVOL DOBŠÍNSKÝ

HÁDAJTE S NAMI

Nastal čas veľkých prázdnin. Určite máte dosť voľného času, ktorý trávite doma s rodičmi a priateľmi. Preto dnes k vám prichádzame s novou formou našej súťaže. Dúfame, že sa vám bude páčiť. Uvádzame niekoľko slovenských hádaniek. Vašou úlohou bude uhádnuť aspoň

tri, aby ste sa dostali do redakčnej súťaže. Čakáme netrpeľivo na vaše listy. Teda:

Čo je to, vo dne plné a v noci prázdne?

Korunu má, a kráľ nie je,
ostrohy má, husár nie je,
ráno nás budí,
hlásnik nie je?

Mám súdoček, bez obrúčok
a dvojaké víanko v ňom.
Čo je to?

Po hore chodilo, nešuchlo,
po vode chodilo, nečľuplo.
Čo je to?

Sedí pani v chládku
v červenom kabátku,
vlasy sú jej na slnci,
a ona je v chládku.
Čo je to?

Z najkrajších malieb májového čísla sme vyžrebovali troch výhercov. Sú to: Kristína Vaničková z Durštiny, Monika Bednářčíková z Novej Belej a Tomáš Radecký z Kacvína.

GUSTÁV HUPKA

ČMELIAK A VČIELKY

Od svitania do svitania
malé včielky úľ chránia,
strážia doň íst čmeliakom.

Jedna včielka druhej vraví:
- Čmeliak na nás hľadí z trávy!
Nech si hľadí, lakomec,
žeňme ho ta za kopec!
Za kopcom je kvetov veľa,
tam nech si sám med z nich zbiera!

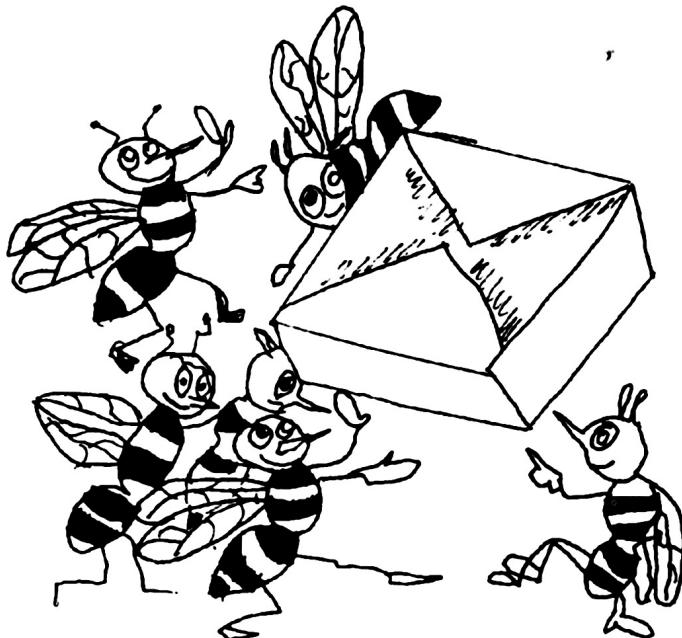
- Kto vám vraví, že chcem med?
ozýva sa čmeliak hned.
- Ja chcem íst len na návštevu,
pokloniť sa vášmu spevu.

- Poznáme ťa, aj tvoj hlas,
aj čo z teba ukrývaš.

Pýcha z teba peklom dýcha,
ty sa núkaš za ženicha...

Drndží-vrndží vrndžiačik,
vydávať sa nechce nik,
ešte k tomu za čmeliaka,
čo na tanec včielky láka,
my pri práci spievame,
čas na tanec nemáme!

Smutný čmeliak ďalej letí,
nemá ženu ani deti,
hned' je tu a hned' je tam,
z kvetu na kvet lieta sám.
Obletuje všetky úle,
zazerá na včielky čulé,
je to ale jeho vec,
že je starý mládenec.

VESELO SO ŽIVOTOM

- Pán učiteľ, môžem vám priniesť hus?
- Prečo nie? Len prines.
O týždeň sa pýta učiteľ žiaka:
- Tak. Tonko, čo je s tou husou?
- Nič... už sme ju vyliečili a zase žerie.

Učiteľ sa pýta žiaka:
- Ktorý cicavec nemá zuby?
- Nás otecko.

- Kde utekáš?
- Idem sa prihlásiť do kurzu analfabetov.
- A ako si sa dozvedel, že taký kurz existuje?
- Prečítal som si to na plagáte.

Starý otec prosí vnukov, ktorí sa hrajú ma Indiánov:
- Môžem sa s vami zahrať aj ja?
- Nie, tý si už oskalpovaný...

- Malá Zuzka sa vráti z výletu na dedine:
- Vieš, ocko, a mali tam aj prasiatka a tie rozprávali tak isto, ako keď ty spiš.

MILAN RÚFUS

MLYNČEK

Lopatky vystrúhané
z mladučkej rakyty.
Vodička padá na ne,
prúdom ich zachytí,

jak po svojom sa rúti
presne i naslepo.
A koliesko sa krúti
v drevených rázstepoch.

Melie si detský dniček
múčičku do raja.
Pre cesto na chlebíček,
čo mama nekrája.

Čo netecie naň slinka,
vonia len v dieťati.
No ani omrvinka
sa z neho nestratí.

Hudba: I. Bázlik

Text: M. Topoľská

The musical score consists of four staves of music with corresponding lyrics in both Slovak and English. The lyrics are as follows:

Svä-tojánska muška svieťi po le-se, koľko svetla po tom lese
rozniesie? Čo-by svetla! To sú lúče zo striebra, všetko, a-le
všetko v le-se, všetko v lese postriebria.

Ked' otvo-rí tráva o-či za-ró-na, pozbiera ho, u-lo-ží ho
do džbána, kto ho nájde bude veľmi bohatý a kto vie
či ne-budeš, ne-budeš to prá-ve ty?

Accompaniment chords are indicated above the staves: Gmaj, D, Em⁷, A⁷, F#m⁷, H⁷, C⁹, G⁶/A.

TYSONOV NÁVRAT

Odkedy sa objavil na profesionálnom ringu, vzbudzoval neobvyklé emócie. Neľútostne drví superov ako buldozér. Ked' mal 20 rokov, stal sa najmladším v dejinách majstrom sveta v najťažšej hmotnostnej kategórii. Nadišiel však 11. február 1992, ked' ho odsúdili na 6 rokov väzenia za veľmi problematické násilie na Desiree Washingtonovej – kandidátke na čiernu Miss Ameriky. Po odpykaní 1095 dní trestu Mike Tyson, väzeň č. 922355, bol predčasne oslobodený, opustil svoju celu v Youth Center (v štáte Indiana) a stal sa opäť pôstiarom Tysonom, prezývaným občas beštou.

Búrlivý život 29-ročného Mikea, podobne ako detstvo strávené v newyorskem slumse Brownsville, tvorí znamenitý materiál na filmový scenár. Je to priam modelová postava postava chudobného čierneho chlapca, ktorý sa vďaka svojmu talentu a sile svojich pôstier stal miliónárom. Neprekupuje, že nedodal tlaku slávy. Bol neskrotný, vyčíhal, choval sa extravagantne. O tom všetkom, o jeho výstrednostiach, víťazstvách v ringu a najmä o jeho procese a treste odňatia slobody po veľmi pochybnom obvinení z násilia popísali noviny tisíce článkov. Teraz jeho legenda akiste dvojnásobne ožije.

Dnes, po prepustení na slobodu, sa čoraz častejšie hovorí, že súd svojim rozsudkom urobil Tysonovi krivdu, že celá obžaloba bola sfingovaná. Povráva sa, že išlo o vylúdenie veľkých

peňazí, ba podľa niektorých aj o pozbavenie Mikea majstrovského titulu. Už počas procesu to cítili niektori príslušníci, ale počas hlasovania bola väčšina, aj keď neveľká, proti nemu.

Tí, čo dobre poznajú Tysona tvrdia, že je to dnes úplne iný človek. Je oveľa serióznejší a trochu rozhorený, že ho viacerí „priatelia“ opustili. Počas odpykávania trestu veľa čítal. Kto si vypočítal, že za tie necelé tri roky prečítať asi 300 kníh, medzi nimi vraj aj klasíkov filozofie. Nielen čítať, ale aj zmenil vierovery – stal sa moslimom. Priamo z väzenia sa pobral do mešity, kde naďaleko čakal medziiným ďalší slávny pôstiar Muhammad Ali, známy predtým ako Casius Clay.

Mnohí si dnes kládú otázku, čo Mike bude ďalej robiť. Jedno je isté, čo sám po prepustení oznámil: bude ďalej bojať na ringu. Zatiaľ ešte nevedno, kedy, kde a s kým. Pred odsúdením, vážil 125 kg, dnes len 100 kg. Je však fyzicky zdatný a ako tvrdí – rýchlejší ako predtým. Predtým, ako sa dostal do väzenia, zarobil v ringu vyše 100 miliónov dolárov. Dnes mu z toho zostalo (podľa novín Washington Post) len 5 mln, 30 automobilov a veľká usadlosť v Ohiu. Ostatné rozdal, prepil a zaplatil advokátom, aby ho bránili v početných procesoch, prípadne aby sa im vyhol. Zdá sa, že teraz by mohol v priebehu roka všetko nadrobit. Ako písali noviny, dostal by za zápas aspoň 30 mln dokonca aj vtedy, keby jeho súperom bol hoci aj Woody Allen. Môže bojať s kým chce. Za ozajstný súboj s jedným z najväčších es profesionálneho pôstiarstva (napr. G. Foreman, R. Bowe, E. Holyfield alebo O. McCall) dostane v súčasnosti vyše 100 mln dolárov. Jeho doterajší manažér Don King mu za štyri stretnutia slúbil 250 mln dol., samozrejme ak sa opäť vráti pod jeho krídla. Zatiaľ M. Tyson podpísal s televízou

stanicou Showtime výhodnú zmluvu na 300 mln dol., ktorá bude platná do konca jeho kariéry.

Všetko nasvedčuje o tom, že M. Tyson sa zanedlho objaví v ringu. Dnes je ľahko povedať, s kym zviedie prvý boj. O všetkom rozhodujú peniaze, a nie hocjaké. Nevedno tiež, kde sa prvé stretnutie uskutoční. Súperí o to Buenos Aires, newyorská hala Madison Square Garden, majetelia kasín v Las Vegas a Atlantic City a štadión Maracana v Rio de Janeiro. Už dnes Tysonov zápas – aj keď nevedno s kym – reklamujú ako „boj tisícočia“. Doteraz Tyson ako profesionál vybojoval 41 súbojov, z toho 36 vyhral knockautom. Prehral iba dvakrát: raz v ringu a raz mimo neho, keď ho po odsúdení zbavili majstrovského titulu.

J. Š.

Hviezdy svetovej estrády

JOHN MAYALL

Patri k najvýznamnejším osobnostiam v dejinách rockovej hudby, presnejšie bluesa. Vynikajúci skladateľ, vokalista a multiinštrumentalista, ktorý znamenite hrá na gitare, klavíri, organe, ústnej harmonike a ďalších hudobných nástrojoch.

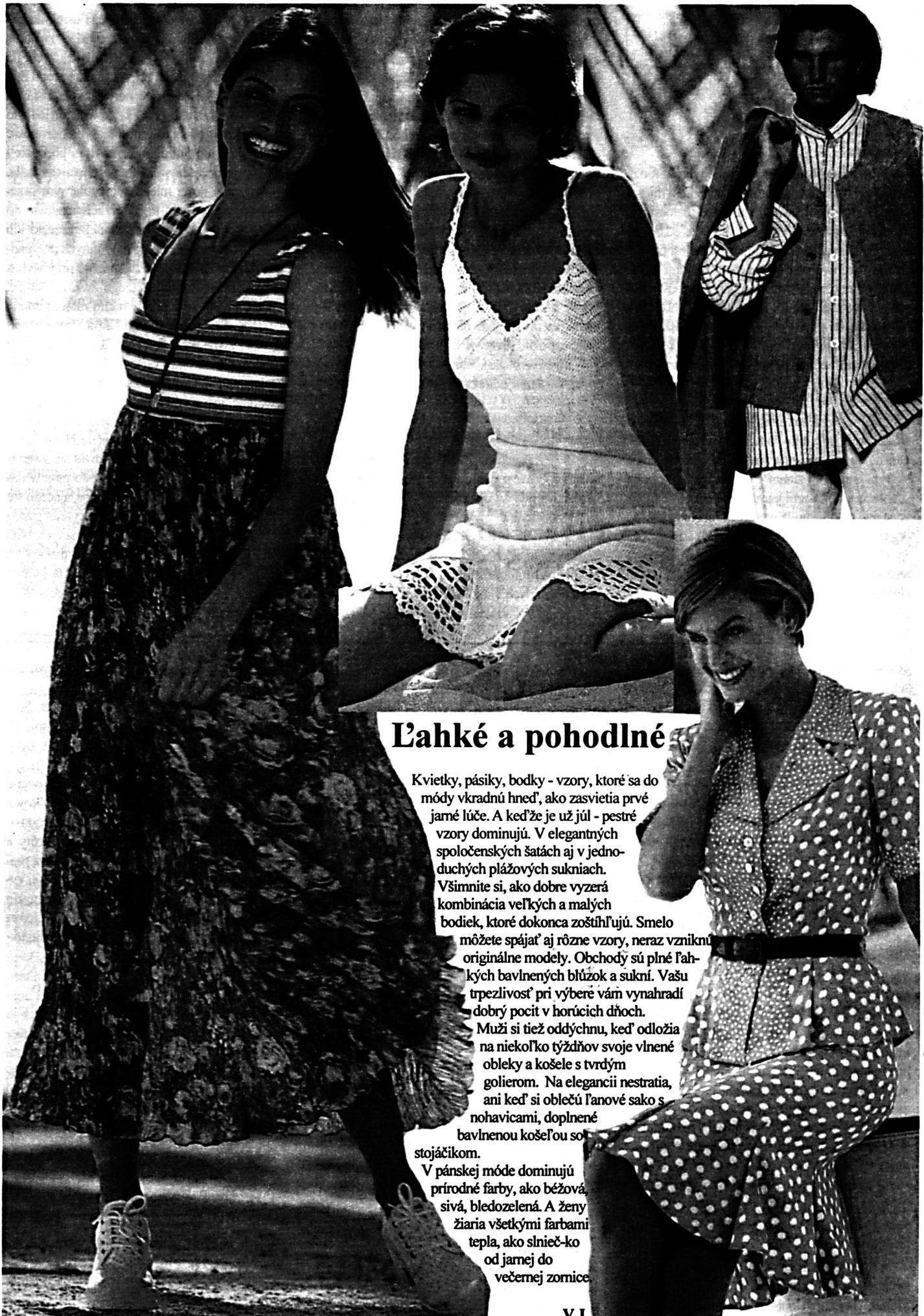
Je zaujímavé, že tento známy hudobník anglického pôvodu (nar. roku 1933 v Macclesfield) sa spočiatku vôbec nezaujímal o hudbu. Študoval výtvarníctvo a ako 17-ročný chlapec sa po prvý raz dostal do novín ako konštruktér dvojizbového bytu, postaveného na strome, v ktorom býval do 23. roku života. Vtedy totiž v rodicovskej kolekcii objavil platňu s bluesovou nahrávkou, ktorá ho natoliko očarila, že sa tejto forme hudby rozhodol venovať a zostal jej verný podnes. Jeho prvým hudobným nástrojom bolo ukulele (havajská gitara), potom normálna gitara, na ktorej začal hrávať pred verejnosťou – práve blues.

Na začiatku 60. rokov sa už ako uznávaný hudobník prestúpil do Londýna a začal pravidelne vystupovať v klube Klook's Kleek. Tam tiež, priamo počas koncertov, nahral svoju prvú dlhohrajúcu platňu. Keďže blues sa v tom čase stával čoraz populárnejší, nebolo mu ďaleko založiť skupinu Bluesbreakers, ktorej členmi sa stali tak známi hudobníci ako Eric Clapton – gitara, spev, John McVie – basová gitara a Hughie Flint – bubeník. Ich album, nazvaný podľa skupiny Blues Breakers, sa stal veľkou udalosťou v Anglicku a dnes ho zaradujú medzi 10 najvýznamnejších diel v dejinách rockovej hudby.

Za vyše štvrt' storočia sa v skupine vystriedali desiatky hudobníkov – milovníkov bluesa. Dá sa povedať, že to bola akási „škola“ Johna Mayalla, ktorá významne ovplyvnila znenie britského rocka. John bol neúnavný – vystupoval so skupinou, chodieval na turné do rôznych krajín (mal aj 14 koncertov v Poľsku), skladal, aranžoval, no a nahrával. Doteraz nahral vyše 40 albumov. Skoro každý je so sprievodom iných hudobníkov. K najvýznamnejším albumom patria: Blues Breakers Crusade, Roadshow Blues, Behind The Iron Curtain, Chicago Line, A Sense Of Place, Cross-Country Blues, Wake Up Call a posledná Spin-

nig Coin. Okrem toho mu vyšlo mnoho albumov so staršími skladbami, ktorých presný počet si ani nepamätá. Hoci už prekročil šesťdesiatku hovorí, že to ešte nie je jeho posledné slovo. (js)

Lahké a pohodlné

Kvetky, pásky, bodky - vzory, ktoré sa do módy vkradnú hned', ako zasvetia prvé jarne lúče. A keďže je už júl - pestré vzory dominujú. V elegantných spoločenských šatách aj v jednoduchých plážových sukniach. Všimnite si, ako dobre vyzerá kombinácia veľkých a malých bodiek, ktoré dokonca zoštúhlujú. Smelo môžete spájať aj rôzne vzory, neraz vzniknú originálne modely. Obchody sú plné ľahkých bavlnených blúzok a sukni. Vašu trpezzivost' pri výbere vám vynahradí dobrý pocit v horúcich dňoch.

Muži si tiež oddýchnu, keď odložia na niekoľko týždňov svoje vlnené obleky a košelete s tvrdým golierom. Na elegancii nestratia, ani keď si oblečú ľanové sako s nohavicami, doplnené bavlnenou košeľou so stojáčikom.

V pánskej móde dominujú prírodné farby, ako béžová, sivá, bledoželená. A ženy žiaria všetkými farbami tepla, ako slniečko od jarnej do večernej zornice.

V.J.

WĘTERYNARZ

ZATRUCIE JADEM KIELBASIANYM U KUR

Zatrucie to spotykane jest nie tylko u ludzi, ale i u kur. Charakteryzuje się porażeniem mięśni sztywów. Zatrucie to wywołuje laseczka kielbasiana, która wytwarza jad przy temperaturze od 30-37 stop. Celsiusza. Laseczka kielbasiana jest bardzo rozpowszechniona w przyrodzie, znajduje się w glebie, słomie, zepsutych ziarnach, niekiedy w treści jelit zwierząt, medzy innymi i ptaków. Jednak żeby te bakterie mogły się rozwijać, muszą mieć odpowiednią temperaturę i dużą wilgotność. Takie warunki znajdują często w mączkach zwierzęcych i roślinnych oraz w stęchłym ziarnie. W tych środowiskach obok laseczek kielbasianych znajdują się jeszcze różne pleśnie, z którymi laseczki produkują silny jad. Zjadanie tego rodzaju karmy, zwłok zwierząt padłych, rozkładających się ryb, gnących ziaren - prowadzi do ciężkich schorzeń z objawami paraliżu. Schorzenie może wystąpić w kilka godzin po wniknięciu jadów do organizmu, a niekiedy po kilku dniach. Chorze ptaki są osowiale, niechętnie się poruszają, mają pióra nastroszone, powieki wpół przymknięte, chód chwiejny, a temperatura ciała poniżej normy. Przy silnym zatruciu - najsilniej występują objawy po-

rażenia. Chorze ptaki nie mogą chodzić, włoką skrzydła po ziemi, zdradzają bezwład sztywy, a trzecia powieka ulega porażeniu. W późniejszych stadiach chorobowych wypadają pióra i dołącza się biegunka. Przed śmiercią ptaki znajdują się w stanie śpiączki. Choroba trwa przeciętnie 3-4 dni. Przy silnych zatruciach proces chorobowy kończy się śmiercią już po kilku godzinach. Jeżeli widoczne są objawy przeżyciowe, jak porażenie nóg, skrzydeł oraz sztywy z charakterystycznym wygięciem albo oparciem głowy o ziemię rozpoznanie nie jest trudne. W leczeniu można stosować surowicę. Dla chorego pogłowia należy stosować środki przeciwszczepiące (sól glauberska). Leczone ptaki trzyma się w chłodnym i suchym pomieszczeniu. W zapobieganiu kontroluje się jakość karmy co pozwoli na unikanie pasz zepsutych, ostrożne stosowanie pasz gotowych produkowanych na bazie kostnych mączek, oraz często przeprowadzać odkażanie pomieszczeń i wybiegów.

ZATRUCIE POPORODOWE

Przy zatruciu poporodowym chodzi o objawy chorobowe spowodowane wessaniem jadów, tworzących się w zupełnie nieuszkodzonej macicy. Bezpośrednią przyczyną tego zatrucia ustroju po porodzie, są jady, które tworzą się w rozkładających się odchodach poporodowych lub zatrzymanych blonach płodowych pod wpływem bakterii gnilnych, znajdujących się w ziemi, sciolce oraz w kale, skąd z łatwością dostają się do po-

chwych przez otwarte drogi rodne. Pośrednią za przyczyną zatrucia jest brak zdolności zwijania się macicy jak np. przy płodach zbyt dużych, po przebyciu ciąży bliźniaczej, po zgniciu płodu itp., kiedy to macica długo po porodzie przedstawia wielką powierzchnię, przez którą wnikają jady do obiegu krwi. Nieokreślone objawy chorobowe występują 4 lub 5 dni, po przebytym porodzie i polegają na częściowej utracie chęci do jedzenia, zmniejszeniu ilości mleka, nieregularnym przeżuwaniem, a wszystko to, w przeciwnieństwie do gorączki poporodowej, bez żadnej gorączki lub przy podwyższonej cieplocie. W innych przypadkach można zauważać zwolnienie przy wybitnym osłabieniu, wskutek czego zwierzę stojąc chwieje się na nogach, a w ruchu zatacza tylem. Niekiedy następstwem tego zatrucia są obrzęki stawów, zwiaszcza skokowych oraz zapalenie wymienia. Choroba kończy się zazwyczaj wyzdrowieniem, jakkolwiek niekiedy przeciaga się i powoduje znaczne wychudzenie zwierzęcia. Po zastosowaniu odpowiedniego leczenia przebieg jest krótszy i następstwa nie są tak dotkliwe, jak w wypadkach, gdy zwierzę pozostawia się swemu losowi. Zwierzęta nie leczone często giną w następstwie charlactwa, odleżyn i dołączającego się w końcu zakażenia krwi. W zapobieganiu trzeba się starać o rychłe usunięcie zatrzymanych blon płodowych, aby nie rozkładały się w macicy i o zmniejszenie powierzchni wchłaniania jadów, przez doprowadzenie macicy do ciągnienia. Właściwe leczenie powinien przeprowadzić wezwany

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

STUDENÁ JOGURTOVÁ POLIEVKА. Rozpočet: 2 jogury, 3 strúčky cesnaku, sol', 6 vlašských orechov, 2 lyžice oleja, trochu octu, šalátová uhorka, kôpor.

Jogurty rozmiešame s trochou vody, pridáme popučený cesnak, posekané orechy, osolíme, pridáme oct, olej a zľahka premiešame. Nakoniec pridáme olúpanú čerstvú uhorku pokrájanú na tenké plátky. Polievku vychladíme v chladničke a pred podávaním posypeme posekaným kôprom.

PLNENÁ PAPRIKA. Rozpočet: 4-5 paprik, 250 g tvarohu, 80 g masla, 2 polievkové lyžice kyslej smotany, 2 strúčiky cesnaku, zelená petržlenová vŕňať, pažitka, sol'.

Z paprik vyréžeme jaderník a žilky, očistený cesnak prelijeme. Petržlenovú vŕňať a pažitku umyjeme a nadrobno posekáme. Všetko dobre zmiešame a naplníme papriky. Podávame ako predjedlo, alebo studenú večeru s chlebom.

KALERÁBOVÝ ŠALÁT S CHRENOM. Rozpočet: 4 mladé kaleráby, 2 sladkokyslé uhorky, 20 g strúhaného chrenu, 50 g cibule, pažitka, olej, oct.

Očistené kaleráby postrúhame na hrubom strúhadle, pridáme na malé kocky nakrájané uhorky, strúhaný chren, nadrobno pokrájanú cibuľu a

umytú pokrájanú pažitku. Prísady spojíme nálevom z oleja a octu, ktorý môžeme zastúpiť osolenou citrónovou šťavou. Podávame k vařeným mäsám.

NÁMORNÍCKE MÄSO. Rozpočet: 500 g pokrájaného hovädzieho mäsa, bobkový list, 4 zrnka čierneho korenia, 500 g zemiakov, 2 cibule, 2 lyžice bravčovej masti, 2 lyžice masla, 4 vajcia, 4 kyslé uhorky, naložená cvikla.

Mäso uvaríme v trochu osolenej vode do mäkkia. Zemiaky olúpeme, pokrájame na malé kocky a štvrt' hodiny pred dovarením mäsa ich k nemu pridáme. Uvarené mäso vyberieme, pokrájame a zomelieme. Uvarené zemiaky vyberieme z vývaru, popučíme a premiešame s mäsom. Medzitým oprážime na masti cibuľu pokrájanú nadrobno, pridáme zemiakovomäsovú zmes, všetko trocha zapečíme a rozdelíme na taniere. Na každú porciu položíme upražené volské oko, pokrájanú kyslú uhorku a cviklu.

MÚČNIKY

JAHODOVÁ ŽEMĽOVKA. Rozpočet: 7 žemlí, 3 dl mlieka, 50 g masla, 60 g práškového cukru, 1 celé vajce, 1 balíček vanilkového cukru, 400 g jahôd.

Žemle pokrájame na plátky, zalejeme mliekom, v ktorom sme rozniešali rozpustené maslo, cukor, vajce a vanilkový cukor. Necháme chvíľku postáť. Jahody umyjeme a do okrúhlnej formy, ktorú sme vymastili maslom a vysypali žemľovými omrvinkami, vložíme polovicu rozmrvených žemlí. Povrch posypeme zrelými jahodami a zakryjeme druhou polovicou žemlí. Upečieme v do-

bre vyhriatej rúre a posypeme vanilkovým cukrom.

ČOKOLÁDOVÝ NÁKYP. Rozpočet: 30 g masla, 4 vajcia, 60 g práškového cukru, sol', citrónová kôra, 60 g orechov, 50 g piškót, 60 g várovej čokolády, strúhanka.

Maslo vymiešame so žltkami a polovicou cukru. Pridáme ušľahaný tuhý sneh z bielkov a druhej polovice cukru, sol', postrúhanú citrónovú kôru, pomleté orechy, rozdrobené piškóty a postrúhanú čokoládu. Všetko spolu zliahka premiešame a dáme do vymastenej a strúhankou vysypanej nákypovej formy. Formu vložíme do pekáča s vodou a v miernie vyhriatej rúre pečieme. Keď je nákyp upečený, polejeme ho ovocnou šťavou.

Zo svetovej kuchyne - Nemecko

Nemecká kuchyňa je rôznorodá a ľažko ju charakterizovať. Výrazne sa odlišuje juh od severu, čo je spôsobené klimatickými podmienkami. Na severe prevládajú ryby, husté múčne omáčky a zemiaky. Juh zasa môžeme pripojiť k českej kuchyni, ktorá je ľahou čiastočne ovplyvnená. Prevládajú pečené mäsá, kapusta - zvlášť kyslá, rôzne druhy údenín.

Nemecká kuchyňa nie je príliš výrazná, často sa podáva jedlo „z jedného hrncu“ - hustý mäsity pokrm so zeleninou a zemiakmi, ktorý nahradza obidva chody.

Známe sú bavorské ľažké pivá a s nimi spojené vychýrené pivárske slávnosti. Vino z oblasti Rýna môže svojou kvalitou konkurovať francúzskemu.

ny lekarz, gdyż bardzo skutecznym sposobem jest przeklukanie macicy i następnie jej zdezynfekowanie. Przypadłości stawowe leczy się wilgotnymi okładami pod ceratką, względnie okładami spirytusowymi. W każdym wypadku leczenie zatrucia poporodowego dobrze jest rozpocząć od środka przyczyszczającego, po którym często następuje nagła poprawa.

ZAPALENIE WYMIENIA OWIEC

Przyczyną zapalenia mogą być zarazki, które dostają się do wymienia przez krew z innych narządów lub przez skałeczoną skórę wymienia. Zapaleniu skóry wymienia łatwiej ulegają zwierzęta przeziębione, źle utrzymane, trzymane w brudzie. Wnikanie zarazków do wymienia ułatwia nieprawidłowe dojenie oraz rany spowodowane przez ssące oseski. W chorobie, wymię jest powiększone, twarde, gorące i bolesne, a skóra na nim zaczerniona. Zwierzę traci apetyt. Mleko może zawierać w zależności od przyczyny i rodzaju zapalenia białe kłaczki lub ropę. Wydajność mleka chorego zwierzęcia spada. Zwykłego zapalenia wymienia nie należy mylić z zakaźnym zapaleniem wymienia. Leczenie z uwagi na skutki, trzeba powierzyć lekarzowi. Zaniedbanie chorego wymienia może doprowadzić do utraty mleka. Chore zwierzę trzeba oddzielić od zdrowych. W zapobieganiu trzeba zwrócić uwagę na trzymanie zwierząt w czystych i widnych pomieszczeniach. Suchą i czystą ściółkę należy słać obficie.

HENRYK MĄCZKA

Naše kysnuté vianočky tiež pochádzajú z Nemecka.

BRAVČOVÉ MĀSO S KAPUSTOU. Rozpočet: 1 hlávka bielej kapusty, 100 g bravčovej masti, 2 cibule, 250 bravčového māsa, 500 g mišaného zomletého māsa, 1 lyžica rasce, soli a mletého čierneho korenia, 2 dl bielcho vína, niekoľko plátkov slaniny, 1 lyžica masti.

Z kapusty vyrežeme hlubík a namočíme ju na 15 minút do vriacej vody. Potom odoberieme 10 najväčších listov a zvyšok pokrájame na prúžky. Na rozohriatej masti oprážime cibuľu pokrájanú nadrobno, pridáme bravčové māso pokrájané na kocky, zomleté māso a všetko spolu opečieme. Potom pridáme posekanú kapustu, osolíme, okoreníme, pridáme rascu, prilejeme biele víno a dusíme asi 10 minút. Ohňovzdomru misu vymastíme tukom a vyložíme listami, na ne urovnáme mäsovú zmes, prikryjeme ju listami, na ktoré položíme plátky slaniny a všetko ešte trocha pokvapíme bravčovou mastou. Pečieme v dobre vyhriatej rúre asi 45 minút.

Kuchynský slovníček

bambus – mladé bambusové výhonky sa v čínskej kuchyni používajú na prípravu šalátov. Môžeme ich nahradíť kalerábom, pôrom, špargľou.

barches – židovský sviatocný chlieb

batata – sladký zemiak z Mexika

bazalka – korenie indického pôvodu, vhodná na prípravu šalátov. Podporuje trávenie.

PRAWNIK

ADOPCJE - SZYBCIEJ I SPRAWNIEJ

Sejm rozpatruje projekt nowelizacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Zakłada on, że dział II kodeksu regulujący instytucję przysposobienia otrzyma zupełnie nowe brzmienie. Projektowane zmiany mają uczynić instytucję adopcji bardziej skutecznym środkiem pomocy sierotom społecznym, harmonizując polskie przepisy z postanowieniami Konwencji o Prawach Dziecka; wiele nowych rozwiązań zostało zainspirowanych orzecznictwem sądowym.

Rezygnuje się z tzw. przysposobienia niepełnego, lagodzi zakaz adopcji osób pełnoletnich (wymaganie małoletności powinno być spełnione w dniu złożenia wniosku o przysposobienie), ustala nowe zasady adopcji zagranicznych.

Problem adopcji zagranicznych reguluje się zgodnie z postanowieniami ww konwencji. Stanowi ona, że przeniesienie dziecka do innego kraju powinno być traktowane jako zastępczy środek opieki nad dzieckiem, dopuszczalny jedynie wtedy, jeżeli nie może być w kraju pochodzenia umieszczone w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej. Projekt noweli dopuszcza taką adopcję, tylko wtedy, gdy jedynie tą drogą można zapewnić dziecku odpowiednie zastępcze środowisko rodzinne. Oznacza to konieczność upewnienia się co do niemożności umieszczenia dziecka w kraju w takich warunkach, które byłyby dla niego odpowiednie. W kwestii sposobu ustalenia, czy takie warunki nie istnieją - projekt nie wypowiada się. W praktyce ta forma adopcji będzie dotyczyć zapewne przede wszystkim dzieci z problemami rozwojowymi i chorych, których wychowania polskie rodziny na ogół się nie podejmują. Rygory przewidziane dla adopcji zagranicznej nie odnoszą się do przysposobień w rodzinie.

Proponuje się uzupełnienie postanowień k.r.i.o. dotyczących zgody przysposabianego na adopcję. Wymagają one, aby sąd opiekunyczny usłuchał przysposabianego, który nie ukończył trzydziestu lat, jeżeli może on pojąć znaczenie przysposobienia (na przysposobienie dziecka starszego potrzebna była i będzie jego zgoda). Wyjątek od tej zasady przewidziany jest dla sytuacji, w której przysposabiany uważa się za dziecko przysposabiającego i uczestniczenie w sądowym postępowaniu byłoby dla niego niewskazane.

Ważne zmiany dotyczą zgody rodziców na przysposobienie. Przyznaje się sądowi opiekunczemu kompetencje do orzeczenia przysposobienia nawet wtedy, gdy rodzice nie zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej, lecz „porozumienie się z nimi napotyka trudne do przewidzienia przeszkode”. Nie byłaby też potrzebna zgoda ojca, którego ojcowstwo ustalił sąd i nie przyznał mu władzy rodzicielskiej. Rodzice będą mogli udzielić zgody na przysposobienie dziecka w przyszłości, bez wskazania osoby przysposabiającej (tzw. zgoda blankietowa). Zgoda nie może być wyrażona wcześniej niż po upływie sześciu tygodni od urodzenia dziecka.

Wprowadza się możliwość orzeczenia przez sąd tzw. okresu preadopcyjnego. Dziecko powinno w tym czasie przysposabiającego lub tylko kontaktować się z nim, proces adopcji dziecka do nowych warunków byłby nadzorowany przez sąd, kuratora lub ośrodek adopcyjno-opiekuńczy. Dotyczy to również adopcji zagranicznych, wówczas jednak wymagany byłby dłuższy pobyt przysposabiającego w Polsce.

Proponuje się jeszcze kilka zmian merytorycznych w przepisach o rozwiązyaniu przysposobienia. M.in. orzekając o rozwiązyaniu przysposobienia, sąd będzie mógł utrzymać wynikające obowiązki alimentacyjne.

Będą również zmiany o prawie o aktach stanu cywilnego. Chodzi m.in. o sposób sporządzenia nowego aktu prawnego urodzenia osoby przysposobionej w razie blankietowej zgody rodziców, wówczas jako rodziców wpisywano by przysposabiających. Przewiduje się m.in. przepisy o zakazie sięgania do pierwotnych aktów urodzenia służące ochronie tajemnicy przysposobienia.

PRZED PRZEJŚCIEM NA EMERYTURĘ

Pan E.P. z Jablonki prosi o informację, czy przepisy zabraniają, aby ostatni rok kalendarzowy w pełni przepracowany przed pójściem na emeryturę mógł być m. in. wliczony do podstawy naliczenia emerytury?

Zgodnie z art.7 ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. nr.104, poz.450 ze zm.) podstawę wymiaru emerytury lub renty stanowi zwaloryzowana kwota wynagrodzenia lub dochodu, która stanowiła podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne w okresie kolejnych 5 lat kalendarzowych wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 14 lat kalendarzowych, jeżeli wniosek o świadczenie zostało zgłoszony przed upływem kalendarzowego roku.

Okres ostatnich lat kalendarzowych liczy się wstecz od roku, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę. Tak więc osoba, która zgłosi wniosek o emeryturę w 1995 r., jest zobowiązana wskazać do ustalenia podstawy wymiaru 5 kolejnych lat kalendarzowych wybranych z lat 1980-1994.

Jeżeli chce Pan, aby w podstawie wymiaru uwzględniono wynagrodzenie z 1995 r., należy zgłosić wniosek o emeryturę w 1996 roku. W przypadku zgłoszenia wniosku w 1996 r. zobowiązany jest Pan jednak wskazać do ustalenia podstawy wymiaru emerytury 6 kolejnych lat kalendarzowych wybranych z ostatnich 15 lat kalendarzowych, tj. z lat 1980-1995.

Za datę zgłoszenia wniosku o emeryturę lub rentę uważa się datę zgłoszenia wniosku w organie rentowym, a w przypadku sporządzenia wniosku przez zakład pracy uprawniony do przyjmowania wniosków, datę sporządzenia wniosku przez zakład pracy. W przypadku przesłania wniosku za pośrednictwem poczty, za datę jego zgłoszenia uważa się datę nadania w polskim urzędzie pocztowym.

HVIEZDY O NÁS

LEV
(23.7.-23.8.)

Trápia t'a stále nové a nové pochybnosti, ale súčasne pribúdajú ti sily a možnosti. V takýchto situáciach sa odvaha často vypláca. Musíš sa však rozhodnúť sám, tentoraz nehl'adaj radu a pomoc u iných. Všetko si vopred rozmysli a konaj. Keď ide o tvoj osobný život, práve teraz ozve sa ti niekto, na koho si už skoro zabudol.

PANNA
(24.8.-23.9.)

Starostiam si sa štastne vyhol, aj keď si si ich vlastne sám privolával. Nedokázal si totiž rozlišiť dôležitejšie veci od menej významných. V najbližších týždňoch sa tvoje životné tempo trochu spomali. Prospeje ti to, začneš sa optimisticejšie pozerať na život. Nedovoľ však, aby t'a iní využívali.

VÁHY
(24.9.-23.10.)

Vývin udalostí v najbližšom čase t'a najprv veľmi prekvapí, ale rýchlo sa spamatáš a nájdeš správne riešenie. Finančná situácia sa ti zlepší, nemusíš sa obávať, že ti peniaze nevystačia do výplaty. Zbytočne však neutrácej. V citovom živote môžu nastat prechodné t'ažkosti. Lepšie sa vži do situácie blízkej osoby, snaž sa ju pochopiť a pomôcť jej.

ŠKORPIÓN
(24.10.-22.11.)

Ešte si poriadne nezabudol na nedávne rozčúlenie a hnev, a už sa ti zdá, že máš nové dôvody k hnevom. V skutočnosti to všetko vyzerá celkom ináč, nikto t'a nechcel uraziť. Pouvažuj, ako často hovoriš o znášanlivosti, ale zabúdaš, že sa to týka aj – a možno predovšetkým – teba.

STRELEC
(23.11.-21.12.)

Tvoje finančné t'ažkosti budú ešte trochu trvať, ale zanedlho sa skončia. Neočakávané nájdeš východisko, až sa ti nebude chcieť veriť, že to bolo také jednoduché. Stretneš sa so zaujímavou ponukou, a len na tebe bude záležať, či ju využiješ. Nezabúdaj na perekadro, že bez práce nie sú koláče.

KOZOROŽEC
(22.12.-20.1.)

Rodina má voči tebe rôzne výhryady, navyše oprávnené. Venuješ jej príliš malo času a pozornosti. Nemôžeš sa vyhovárať, že si príliš zaneprázdnený. Práca a s ňou súvisiace problémy ti nemôžu vyplniť celé dni. Samozrejme to neznamená, že sa máš vzdať všetkých svojich povinností, ale všetko s mierou..

VODNÁR
(21.1.-18.2.)

V najbližšom období t'a čakajú búrlivé diskusie a spory. Niektorí ľudia t'a sklamú, zase iní spôsobia milé prekvapenie. Nadviažeš nové, zaujímavé styky a známosti. Neobmedzuj ich len na priateľské rozhovory pri stole. Veľkú radosť ti spôsobí úspech niekoho blízkeho, ku ktorému si prispeal aj ty.

RYBY
(19.2.-20.3.)

Nepúšťaj sa do všetkého, čo sa ti naskytne. Ani pri najlepšej vôle a pracovitosti na všetko nastačíš. Urob radšej menej, ale dobre, tým viac, že v poslednom období sa necítisť práve najlepšie. Je to súčasť spôsobené prepracovanosťou, ale bolo by dobre, keby si sa viac staral o svoje zdravie. Veľmi by ti prospela aspoň krátká dovolenka.

BARAN
(21.3.-20.4.)

Zanedlho nadíde čas zmien – menších, ale aj trochu väčších. Musíš držať nervy na uzde a prijímať tieto zmeny trievzo, pokojne a s rozvahou. Nakoniec sa presvedčíš, že to bol najlepší spôsob, ktorý prospel tebe a tvojmu postaveniu. Vyhýbaj sa stretnutiam s ľuďmi, ktorých pokladáš sa svojich súperov, aby fa nepodviedli.

BÝK
(21.4.-20.5.)

Už dlhší čas prežívaš rôzne pochybnosti a trápiš sa rôznymi problémami. Niektoré z nich vyriešiš. Aj tvoje dlhodobé plány začnú mať reálnu podobu. Najdôležitejšie je dobre hospodáriť časom. Sám všetko neurobiš, spoľahlí sa na pomoc priateľov a spolupracovníkov. Spolu ľahšie dosiahnete to, na čom ti veľmi záleží.

BLÍŽENCI
(21.5.-21.6.)

Máš zložité citové problémy a neviest sa rozhodnúť, čo máš robiť. Za chuby, ku ktorým došlo, nie si súčesne zodpovedný, ale máš na nich určitý podiel. Bude lepšie, ak sa k tomu priznáš a nebudeš sa vyhovárať. Možno sa ti zdá, že krátká rozlúčka by veci prospela, ale v tomto prípade to nie je najlepšie východisko.

RAK
(22.6.-22.7.)

Zanedlho sa tvoja osobná situácia trochu zlepší. Okolie ti začne preukazovať väčšiu priazeň, snáď aj preto, že si sa stal akýsi vyrovnanejší. Vyhýbaj sa však klebetám, zápletkam a akýmkoľvek sporom. Nič tým nezískaš, naopak – môže ti to poriadne skomplikovať život.

NÁŠ TEST**Viete obhajovať svoje záujmy?**

1. Pred dvoma týždňami ste známemu požičali sto zlých a ešte vám ich nevrátil. Ako sa zachováte?

- a) Pripomienim mu to medzi rečou – 2 b.; b) Vyžiadam si peniaze ihned späť – 4 b.; c) Vzdám sa splatenia dluhu – 0 b.

2. Vieš, aké sú tvoje slabé a silné stránky?

- a) Áno – 5; b) Zdá sa, že nie všetky – 3; c) Asi nie – 0.

3. Myslíš si, že v každej verejnej diskusii musíš mať slovo?

- a) Áno – 5; b) Len keď mám naozaj čo povedať – 3; c) Nie – 0.

4. V obchodnom dome zbadáte ženu ako kradne. Čo urobíte?

- a) Prestanem sa o ňu zaujímať – 0; b) Poviem jej, aby to nerobila – 3; c) Informujem o krádeži predavača – 5.

5. Zdá sa ti, že by si mal pracovať na mieste svojho predstaveného a on na tvojom?

- a) Áno – 5; b) Snáď – 3; c) Nie – 0.

6. Poviete pravdu aj vtedy, ak tým niekoho zraníte?

- a) Áno – 5; b) Zvyčajne siahnem po núdzovom klamstve – 3; c) Nie – 0.

7. Stáva sa vám, že je vám nejaký človek spontánne nesympatický?

- a) Takmer nikdy – 1; b) Niekedy – 3; c) Často – 5.

8. Jeden vás známy rozšíril o vás nepeknú klebetu. Pomyslite si:

- a) Aspoň viem, na čom pri ňom som – 3; b) Raz mu to iste vrátim – 5; c) Možno bol zle informovaný – 1.

VÝSLEDKY

DO 15 BODOV: Ste dobrosrdečný človek. Veľmi ľahko dokážete zabudnúť na krvidy, ktorých sa iní voči vám dopustili. Kto vám dnes robí príkoria, nemusí sa vás zajtra obávať. Dokonca aj vyslovené hrubosti

Major hovorí vojakom:

- Pripravte sa. Ideme na cvičenie.
- O 10. hodine odchádzajú autá.
- Kto sa nezmestí do áut, pôjde na privese.
- A kedy odchádzajú privesy? - pýta sa vojak Masztalski.

Kat k odsúdenému:

- Ak niečo nebude tak, ako má byť, tak mi prepáčte, robím to prvý raz v živote.
- Netrápte sa. Ja tiež prvý raz kladim hlavu na klát.

- Ďakujem, pán doktor, bolest' už prešla. Čo to bolo? Chrbtica?
- Nie, iba prekrútené traky na nohaviciach.

- Včera som ulovil obrovskú štuku!
- Akú veľkú?
- Čo ti budem rozprávať! Stačí, keď ti poviem, že z jej papule som urobil búdu pre psa!

Učiteľ dal žiakom napísť slohovú úlohu na tému Malé rozprávanie o šťastí.

Dievča napísalo: „Raz nejaký bandita zabil náhodného pocestného, aby mu vzal peniaze. Avšak pocestný si zabudol

peňaženku doma. Tomu sa hovorí šťastie!“

- Nemám čas každý deň od vás vymáhať dlžobu.
- A v piatok by vám to vyhovovalo?
- Fajn. V piatok budete mať peniaze?
- To nie, ale pripomenúť mi to môžete!

- Kam sa tak náhliš, kamarát?
- Bežím domov. Musím uvariť boršč.
- Vari máš chorú ženu?
- Chorú nie, ale hladnú.

Dievčina hovorí svojmu snúbencovi:

- Zajtra sa stretneme na tom istom mieste o siedmej hodine.
- Pravdaže, drahá. A kedy tak asi prídeš?

Pasažier vychádza z taxíka a pýta sa:

- Koľko stojí táto jazda?
- Sto korún.
- Tu máte päťdesiat.
- A zvyšok? - pýta sa taxikár.
- Hámam nebudem platiť aj za vás?!

odbavíte pokrčením plieč. Ak siahnete po obrane, robíte to vecne a fér. Naša rada: Napriek všetkej dobrosrdečnosti by ste si mali dávať pozor na toho, kto vám podložil nohu.

16 AŽ 27 BODOV: Ak vám niekto ublížil, nemyslite hned' na odvetu. Keď' vás napríklad niekto napadne v hárke nepremysleným slovom, neberiete to tragicky. Ak vás však chce niekto úmyselne alebo zo zlomyselnosti uškodiť, mal by sa mať' na pozore. Vtedy právom zareagujuťe rozhorčeným protiútokom. Naša rada: Tak ako doteraz, obhajujte rázne všetky svoje oprávnené záujmy.

28 AŽ 38 BODOV: Máte veľmi dobrú pamäť, najmä na ľudské krivdy. Ak vás niekto napadol, na jeho čin nezabudnite ani vtedy, keď' ste sa už s ním zmierili. Avšak kdesi vo vás zostáva trň, ktorý vás aj pri najmenšom podnete začne opäť podpichovať vždy do nového boja. Naša rada: Pokúste sa byť trochu zmierlivejší(a). Ľudia sa dopúšťajú aj omylov, a ak vám uškodia, nemusia to vždy urobiť so zlým úmyslom.

MENO VEŠTÍ

CYRIL – oslnivé, živé, jasné a svižné meno. Človek s týmto menom je najčastejšie tmavovlasý, občas hrdzavý, alebo tmavý blondín. Má miere zaokruhlenú tvár, stredne vysoké a dosť vypuklé čelo, ako aj trochu vyčnievajúce licné kosti. K typickému obrazu Cyrila treba ešte uviesť hrubé, mäsiaté perly, dosť veľký a rovný nos, silné zdravé zuby, veľké tmavé, alebo tmavohnedé oči, dlhé mihalnice a husté, zrastené oboče.

Cyril býva spravidla vysoký alebo stredne vysoký, máva široké ramená a vôbec silnú, zavalitú postavu. Nebýva tučný, hoci má trochu sklon k obezite. Veľmi často sa ponáša na matku, po otcovi má len postavu. V spoločnosti je dosť váhavý, avšak v každodennom živote je to vždy vrtký, pohyblivý a nepokojný duch. Stále ho niečo láka, pritahuje, pohána a on sa týmto vonkajším a vnútorným impulzom bez akéhokoľvek odporu oddáva.

V škole sa Cyril učí len priemerne. Základnú školu končí bez väčších problémov, ale na strednej máva občas ďalšiu. Na vysokej škole môžeme Cyrila stretnúť len zriedkavo. Najčastejšie je z neho dobrý lesník, záhradník, roľník, remeselník, občas vodič a v poslednom čase drobný podnikateľ a obchodník.

Cyril má obyčajne prísneho, poriadkumilovného otca, ktorý svoje deti drží nakrátko. Matka je ubolená, stonavá, ktorá má Cyrila veľmi rada a skryte ho rozmaznáva, akoby chcela zmierniť otcovu prísnosť. Preto v rodine dochádza niekedy k sporom. Matka ustúpi, ale po čase sa všetko opakuje.

Cyril neznáša prácu v úrade, najlepšie sa cíti v povolaní, v ktorom sa nemusí nikomu podriaďovať a je sám sebe pánom. Žení sa s múdrovou, rovážnou a hospodárnou ženou, známenitou gádzinou, ktorá sa vzorne stará o domácnosť. Ba, nielen to, vládne v nej, čomu sa Cyril – či to chce, alebo nechce – bez odporu podrobuje. V mladosti, ako dosť neposedný typ, robí rodine hodne starostí. Avšak po svadbe sa ukludní, stáva sa usadlý a stará sa o rodinu. Keďže sám pochádza najčastejšie z mnohotetnej rodiny – medzi súrodencami prostredný – býva dosť zhovievavý k svojim deťom, aj keď ich nerozmaznáva. Máva tri deti, najčastejšie synov. Žije dlho, aj keď občas chorľavie na neurózy, choroby kĺbov, chrípku a pod. Voči cudzim je dosť uzavretý a ľudom príliš nedôveruje. Keď si však nájde priateľa, je mu veľmi oddaný. (jš)

SNÁR

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozie do snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to napokon iba zábava. Tak teda, keď sa vám sníva:

Barla – neprjemnosť v práci; vidieť ju – budeš potrebovať cudzu pomoc; zlomiť ju – zdravie, resp. pekný zisk.

Beh, vidieť niekoho bežať – dostaneš peniaze; nemôcť sa pohnúť – budeš dlho čakať na výsledky svojej práce; dosiahnuť cieľ – šťastie v práci; predbehnúť niekoho – zažiješ dobré časy.

Ducha vidieť – streneš sa s pokušením.

Dvojča, vidieť ich – rodinné šťastie; mať ich – veľká rodinná slávnosť.

Hostinského vidieť – dozvieš sa nejakú správu; byť ním – budeš mať dlžobu. Chlapci, vidieť ich – prírastok v rodine; vidieť, ako sa bijú – máš zlých priateľov; vyučovať – šťastie v podnikaní.

Inzerát dávať – dozvieš sa noviny.

Jednooký byť – niekto t'a podvedie.

Jedľa – veľký úspech v práci; jedľové šísky vidieť – neočakávané šťastie.

Jež – más dôvod k žiarlivosti.

Kmotor, byť ním – čakajú t'a nové povinnosti; vidieť ho – dostaneš darček. Kompas – čaká t'a cestovanie, turistický zájazd do cudziny.

Kožušník – môžeš očakávať niečo milé, prekvapenie.

Krabica, nosiť ju – smola, zahrabe svoje šťastie.

Kravín vidieť – čoskoro sa budeš lepšie cítiť.

Kravské mlieko vidieť – máš problémy so zdravím; piť – budeš sa liečiť.

Krčma – musíš sa chrániť pred väščami.

Kfmit' zvieratá – v najbližšom čase čakaj dobrú správu.

Kremeň – budeš mať do činenia s tvrdohlavými ľuďmi.

Krst – bude sa ti dobre vodiť.

Krstiteľnica – radosť, manželské požehnanie, šťastie.

Krieda – čakajú t'a pravdepodobne dlžobu.

Rozvody a manželské nezhody sú v hebreckých kruhoch Ameriky na dennom poriadku. Ale napriek tomu príbeh 80-ročného Anthony Quinnu vzbudil senzáciu. Po 32 rokoch manželstva opustil svoju ženu Yolandu a odstúpil sa k 30-ročnej priateľke Kathy, ktorá je od neho mladšia o pol storočia a pred poldruhu rokom mu porodila dečku Patriciu. Nezabudnuteľný Grek Zorba, laureát Oscara, nadaný maliar a sochár sa so svojimi dievčatami usadił d'aleko od Hollywoodu vo viaciekom sídle blízko Ríma. „Začal som úplne nový život“ - hovorí Quinn.

Hrdina 365 filmov a otec 11 detí z predchádzajúcich manželstiev. Hoci chápe, že zranil svoju dlhoročnú životnú partnerku, hoci ho odsúdila takmer celá rodina - je šťastný. Je Šialene zamilovaný do svojej malej dečky, ktorú považuje za výnimočnú. „Mohol by som sa zrieť všetkého, len nie Patricie“ - hovorí šedivý otec a tvrdí, že vďaka nej sa cíti stále mladý...

Čierna perla na ľade. Surya Banalyová, 21-ročná krasokorčuliarska hviezda, päťnásobná majsterka Európy, pochádza z ostrova Reunion v Tichom oceáne, ale narodila sa v Nicii. Mala 8 mesiacov, keď ju adoptovali Suzanne a George Bonalyovci. Hoci sa volala Claudine, adoptívni rodičia jej dali meno indickej bohyne slnka - Surya. Tmavú krasokorčuliarku prezývajú „súria“, a pretože je výbušná, hovoria na ňu aj „čierna perla ľadu“. Surya nielenže vynikajúco korčuje, ale aj výborne lyžuje a je dobrú parašutistkou. Keď mala 6 rokov získala svoju prvú medailu v šerme a neskôr niekoľko diplomov v gymnastike.

„Čierna perla“ už od detstva drží makrobiotickú diétu. Vôbec nepije kravské mlieko, iba „khokho“ - mlieko zložené z ryžovej mýky, ovsa, pšenice, jačmeňa, fazule, sezamu a morských rias. Na recepcích si nevšíma sladkostí, ani šampanské a pije len džúsy a minerálku. Má rada farebné a lesklé oblečenie a miluje zvieratá. Má ťiroch psov, somárika, poníka, kobylu a žriebätko. V budúcnosti by sa chcela vydať za športovca, ktorý nefajčí a nepije alkoholické nápoje. Chcela by mať dve deti, najradšej dievčatká. Na fotografii: Surya s vicemajsterkami - Ukrajinkou Oksanou Bajulovou a Ruskou Ol'gou Markovou.

Neobyčajný sir Peter. Medzi účastníkmi nedávneho rokovania predstaviteľov najbohatších štátov sveta, ktorí sa stretli v Kodani a rozoberali otázky, ako pomôcť miliónom obyvateľov žijúcich v chudobe /žiaľ/, bez konkrétnych výsledkov/, bol aj sir Peter Ustinov. Tento nezvykle a všeestranne nadaný herec, scenárista, režisér, dramaturg a spisovateľ, je už od roku 1968 Veľvyslancom dobrej vôle pri UNICEF, fonde Spojených národov na pomoc detom.

Vzhľadom na svoj pôvod sa zdá, že Peter Ustinov je najvhodnejším človekom pre prácu v medzinárodnej organizácii. Narodil sa v Londýne, ale jeho otec bol Rus a matka Francúzska s kvapkou talianskej krvi. Ustinov zdedil svoje rôznorodé schopnosti po predkoch, medzi ktorími nechýbali umelci, ani skladatelia. Hovorí plynule po anglicky a nemecky, ale veľmi dobre ovláda aj ruštinu a taliančinu. Naučil sa trochu aj po turecky a grécky. Napísal 22 divadelných hier, 9 kníh a taký istý počet filmových scenárov. Vystúpil v 35 filmoch a 14 divadelných hrách, režíroval 8 filmov a 10 opier.

Ako výraz uznania za jeho nespočetné umelčiske úspechy a za zásluhy v charitatívnej práci mu britská kráľovná Alžbeta II. udeliла titul Rytiera Britského impéria a s tým späť šľachtický titul. Medzi rôznymi vyznamenaniami, ktoré Peter dostal, bol aj Rád úsmevu od poľských detí. Sám má štyri deti - syna a tri dcéry. Býva s manželkou Helenou vo Švajčiarsku alebo v Paríži. Na fotografii: Ustinov s predstaviteľom Palestíny počas nedávnej návštavy v Jeruzaleme.

Linda, poštárka z nevelkej dediny Bitterne v Anglicku, mala 18 rokov, keď sa zamilovala do miestneho klampiara, staršieho o 53 rokov. Keď Bill ovdovel, vyznala mu lásku, ale stretla sa len s dobrou radou, aby si našla mladšieho. Linda neustúpila a nastúpila sa k svojmu milému. Až po dvanásťich rokoch sa starý pán rozhadol záviest Linda pred oltár. Mal vtedy 83 rokov, čo však neprekážalo ich ďalšiemu šťastnému nažívaniu. Prednedávnom sa 93-ročný Bill Lampard stal otcom. Narodilo sa im krásne a zdravé dievčatko. Bola to senzácia nielen v dedine Bitterne, ale aj v celom Anglicku a za jeho hranicami. O 93-ročnom otcovi písali noviny takmer na celom svete. Žiaľ, šťastie netrvalo dlho. Malá Susan mala pol roka, keď jej staručký šedivý otec zomrel...

Medzi hviezdami sa rozšírila móda na materstvo. Vo Francúzsku dietá čaká opäť Isabelle Adjanirová, ktorá v tomto roku dostala za rolu kráľovny Margot cenu Cezara. Otcom jej ďalšieho dietáta je herec Daniel Day-Lewis. Isabelle sa za neho nechce vydáť a nedávno sa začalo povrávať, že sa chce rozstať.

Dietá aj krásna francúzska herečka Sophie Marceauová. Viac ako 10 rokov žije so známym režisérom, Poliakom Andrzejom Żulawským. Šťastný otec Andrzej sa stane zakladateľom francúzskej vetvy rodu Żulawskcov, ktorý sa významne zaslúžil pre poľskú kultúru. Sophie má 29 rokov a na svojom konte veľa hebreckých úspechov. Tvrď, že teraz je pre ňu najdôležitejšie rodinné šťastie. V najbližších mesiacoch, keď sa na obrazovky dostane jej najnovší film Dcéra d'Artagnana, sa bude Sophie vo svojom peknom vidieckom dome starať o záhradu, robiť džemy a netreplivo čakať na pôrod. Na fotografii: Sophie Marceauová a Andrzej Żulawski

Z histórie Levisiek. Viete, že tradičný odev mládeže na celom svete, texasky, sa nosí už 150 rokov? Ich použitie sa sice zmenilo, ale dodnes sa tešia čoraz väčšej obľube.

Keď sa roku 1849 roznieslo, že v Kalifornii je zlato, ponáhľali sa tam tisíce ľudí, medzi nimi aj mladík menom Levi Strauss. Prišiel z Európy, z Bavorska, a do Ameriky si so sebou vzal bal hrubej plachtoviny. Dúfal, že sa mu ho podarí predať baníkom na stany alebo ako prikrývky na vagóny a že z utržených peniaží vyžije dovtedy, kým nenájde zlato. Levi Strauss netušil, že mu tá plachtovina priniesie zlatú baňu. Raz mu istý baník spomenul, že pri práci v bani sa zoderú každé nohavice. To ho inšpirovalo a svojho priateľa krajéra prinutil ušiť jedny nohavice z plachtoviny. Daroval ich tomu baníkovi a ten ich prvý nazval Levi-sovými nohavicami, menom, ktoré ešte aj dnes nosia texasky najvyššej kvality na svete. Čoskoro všetci kalifornští baníci chceli nosiť len levisky. Strauss ich neskôr začal vyrábať z látky, ktorú si dal poslať z francúzskeho mesta Nimes. Nazývala sa serge de Nimes. Odtiaľ sa do angličtiny a neskôr do všetkých jazykov sveta preneslo slovo denim. Označuje látku, z ktorej sa texasky vyrábajú dodnes. Hoci boli texasky z denimu pevné, baníci sa stážovali, že vrecká neudržia vysnívané zlato. Strauss sa zo žartu rozhadol spevniť ich kovovými evokmi a jeho pracovný odev sa stal ešte populárnejším. Dodnes, po 150 rokoch, funguje na svete 86 tovární na výrobu pravých levisiek, ako aj nespočetné možstvo iných fabrik na výrobu texasiek.

V Kacvíne

SPIŠSKÉ KOSTOLY

Foto: J. Špernoga, J. Pivovarčík

Vo Fridmanie

V Čiernej Hore od Tribša

V Krempachoch

V Repiskách – Grocholovom Potoku

Pohľad na Vyšné Lapše v lete. Foto: Foto J.P.

DRUKARNIA TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW WYKONUJE:
jedno- i wielobarwne druki wysokiej jakości w formatach A-2 i B3
(prospekty, etykiety, akcydensy, ulotki, książki itp.)

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE: Biuro Zarządu Głównego TSP, 31-150 Kraków,
ul. św. Filipa 7/4, tel./fax 34-11-27,

nr konta: BDK w Lublinie II O/Kraków 333401 - 2017 - 132

WYDAWNICTWO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW poleca do nabycia następujące
publikacje:

* Almanach Słowacy w Polsce (rocznik), Kraków 1993	3,00 zł
* J. Ciągwa, J. Szpernoga, Słowacy w Powstaniu Warszawskim, Kraków 1994	2,50 zł
* Zbigniew Tobjański, Czesi w Polsce, Kraków 1994	5,00 zł